

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

Dalia PAKALNIŠKIENĖ

LIETUVIŲ KALBOS INTARPINIŲ
IR *sta* KAMIENO VEIKSMAŽODŽIŲ
STRUKTŪRA IR SEMANTIKA
(CiC- tipas)

Moksl o s t u d i j a

Vilnius, 2023

DALIA PAKALNIŠKIENĖ

LIETUVIŲ KALBOS INTARPINIŲ
IR *sta* KAMIENO VEIKSMAŽODŽIŲ
STRUKTŪRA IR SEMANTIKA
(CiC- tipas)

Mokslo studija

Lietuvių kalbos institutas
2023

Svarstyta ir rekomenduota publikuoti Lietuvių kalbos instituto Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centro posėdyje 2023 m. rugsėjo 20 d., protokolo nr. 3BO-9, ir 2023 m. lapkričio 15 d. Lietuvių kalbos instituto Mokslo tarybos posėdyje, protokolo nr. MT-8.

Recenzavo

prof. dr. Asta Kazlauskienė, Vytauto Didžiojo universitetas

dr. Loreta Vaičiulytė-Semėnienė, Lietuvių kalbos institutas

dr. Raimonda Mikašauskienė, Klaipėdos universitetas

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*.

© Dalia Pakalniškienė, autorė, 2023

© Raimonda Mikašauskienė, santraukos vertimas į anglų kalbą, 2023

© Lietuvių kalbos institutas, 2023

ISBN 978-609-411-348-2

<https://doi.org/10.35321/e-pub.67.intarpiniai-veiksmazodziai>

TURINYS

Pratarmė	7
Įvadas	9
1. FONEMINĖ STRUKTŪRA	15
1.1. Vokalizmas.	17
1.2. Konsonantizmas.	23
1.2.1. Inicialė.	23
1.2.2. Finalė	27
2. MORFOLOGINĖ STRUKTŪRA.	32
2.1. Intarpinės esamojo laiko formos.	32
2.2. Intarpinės ir <i>sta</i> kamieno formos	38
2.3. <i>Sta</i> kamieno formos.	45
2.4. Intarpinės, <i>sta</i> , <i>na</i> ir <i>a</i> kamieno formos	47
3. KILMĖ IR DARYBA.	51
3.1. Deverbatyvai	52
3.1.1. Antikauzatyvai	53
3.1.2. Terminatyvai	55
3.2. Denominatyvai.	59
3.3. Imitatyvai	60
4. SEMANTIKA	62
4.1. Antikauzatyvai	62
4.2. Terminatyvai	66
4.3. Denominatyvai.	69
4.4. Imitatyvai	70
4.5. Nemotyvuotieji veiksmažodžiai	71
Išvados	73
Summary	84
Šaltiniai	95
Literatūra.	100

PRATARMĖ

Ši mokslo studija yra pirmoji planuojamo kompleksinio lietuvių kalbos intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių tyrimo dalis. Dėl gana didelės pačių veiksmažodžių imties ir analizės daugiaaspektiškumo apsispręsta tyrimo rezultatus pateikti analizuojamųjų veiksmažodžių vokalizmo, lėmusio daugelį šios fleksinės klasės parametrų, pagrindu: šįkart pristatomas *CiC*- tipo veiksmažodžių tyrimas.

Studijoje derinami sinchroniniai ir diachroniniai tyrimo metodai. Išsamus intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių inventorių, suregistruotas iš įvairių šaltinių – senųjų raštų, tarmių, dabartinės kalbos, – ir veiksmažodžių formaliosios struktūros, darybos ir semantikos tyrimas leidžia atskleisti intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių raidą, formos ir turinio pokyčių priežastis bei pasekmes, identifikuoti archaizmus ir inovacijas.

Studiją sudaro įvadas, keturios analitinės dalys, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašas.

Įvade pateikiama intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių charakteristika baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų kontekste, pristatomi tyrimo tikslai, bendros metodologinės nuostatos. Keturiuose analitinėse dalyse nagrinėjama intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių foneminė, morfologinė struktūra, kilmė, daryba bei semantika.

Studijoje daug dėmesio skiriama formaliajai struktūrai: pirmąkart išsamiai analizuojama tiriamųjų veiksmažodžių foneminė šaknies sandara, fonologinių kitimų pobūdis, variantiškumas ir jo priežastys, variantų konkurencija. Tokia analizė atskleidė foneminės šaknies struktūros poveikį morfologinei šių veiksmažodžių struktūrai ir variantiškumui, darybai ir semantikai.

Esu labai dėkinga gerbiamosioms recenzentėms prof. dr. Astai Kazlauskienei, dr. Loretai Vaičiulytei-Semėnienei ir dr. Raimondai Mikašauskienei už atidų ir profesionalų žvilgsnį, vertingus patarimus ir pasiūlymus, esmingai pagerinusius šį darbą. Ačiū mielajai redaktorei Editai Šatkauskienei, sugaudžiusiai pabirusius studijos riktus.

Autorė

Lietuvių kalbos intarpiniai ir *sta* kamieno (toliau – INSTA) veiksmažodžiai raiškos ir turinio požiūriu sudaro savitą morfo(no)loginį-semantinį veiksmažodžių tipą. Atnaujintais duomenimis, šiam tipui skirtini apie 1600 veiksmažodžių. INSTA veiksmažodžiai yra sulaukę nemažai dėmesio sinchroniniuose ir diachroniniuose kalbotyros darbuose: analizuota jų kilmė, vieta indoeuropietiškojo ir baltiškojo veiksmažodžio sistemoje (Kuiper 1937; Stang 1942, 1966; Endzelynas 1957; Schmid 1963; Kuryłowicz 1964; Strunk 1967; Oettinger 1979; Temčin 1986; Karaliūnas 1987; Kaukienė 1994, 2002; Kazlauskas 2000; Schmalstieg 2000; Gorbachov 2007, 2014; Arkadiev 2008, 2011, 2013; Villanueva Svensson 2010, 2011, 2016 ir kt.). Istoriniuose ir tipologiniuose darbuose dažniausiai analizuojami pavieniai šio tipo veiksmažodžiai ar jų grupės priklausomai nuo tyrimo aspekto. Kompleksinių šios lietuvių kalbos fleksinės klasės tyrimų yra nedaug: minėtini morfologinės struktūros, leksinės ir gramatinės semantikos, morfosintaktikos, darybos lietuvių tarmėse (Pakalniškienė 1993; Balčiūnienė 2007, 2014), senuosiuose lietuvių raštuose (Mikašauskienė 2018; Pakalniškienė 2021) tyrinėjimai. Iki šiol mažiau dėmesio skirta formaliajai lietuvių kalbos INSTA veiksmažodžių struktūrai, ypač foneminei šaknies sandarai, turėjusiai lemiamą įtaką šių veiksmažodžių darybai, morfologinės struktūros raidai ir semantikai.

Lietuvių kalbos INSTA veiksmažodžiai pasižymi savitais formališios ir semantinės struktūros bruožais, esmingai besiskiriančiais nuo indoeuropietiškojo infiksinių veiksmažodžių modelio: indoeuropiečių kalbų veiksmažodžių šaknys yra nulinio laipsnio, šaknies finalėje būna tik sprogstamieji priebalsiai, veiksmažodžiai asmenuojami atematiškai (apie formaliosios struktūros ir semantikos raidą atskirose indoeuropiečių kalbose žr. Kuiper 1937; Strunk 1967; Gorbachov 2007; Villanueva Svensson 2011: 33–58). Daugelis jų yra aktyvaus veiksmo, terminatyviniai ir tranzityviniai (Delbrück 1897: 123, 127; Kuiper 1937: 102; Stang 1966: 336). Tačiau šiaurinėje indoeuropiečių kalbų grupėje – baltų, slavų, germanų kalbose – šie veiksmažodžiai „elgiasi“ priešingai: yra intranzityviniai, reiškia būseną ar procesą, priklauso tematiniam

asmenavimo tipui, pavyzdžiui, lie. *liṃpa*, s. sl. *-lb(p)ṇṇti*, go. *-lifnan* (Gorbachov 2007: 162–164). Toks neatitikimas kalbininkų vertinamas įvairiai: dažniausiai šiaurės indoeuropiečių nazalinių veiksmažodžių semantikos ir formaliosios struktūros ypatumai laikomi inovacija (Kuiper 1937; Stang 1942, 1966; Schmid 1963; Kuryłowicz 1964; Strunk 1967; Oettinger 1979; Karaliūnas 1987; Kaukienė 1994, 2002; Schmalstieg 2000 etc.), bet randasi hipotezių, kad tai archaizmas (Gorbachov 2007: 202–219).

Lietuvių kalbos intarpinių veiksmažodžių esamojo laiko formos turi intarpą *n* (prieš *p*, *b* – *m*) arba ilgąjį šaknies balsį, o būtojo kartinio laiko formų šaknis trumpa, pavyzdžiui: *sniṅga* – *sniṅgo*, *liṃpa* – *liṃpo*, *lṃja* – *liṃjo*, *bḷa* – *bḷo*, *griūva* – *griūvo* ir pan. Šaknies vokalizmas ir finalės konsonantizmas lietuvių kalboje neribojamas: šaknis gali būti ne tik nykstamojo (kaip kitose indoeuropiečių kalbose), bet ir pagrindinio laipsnio, finalėje galimi ne tik sprogstamieji (kaip kitose kalbose), bet ir pučiamieji priebalsiai bei sonantai.

TYRIMO OBJEKTAS, TIKSLAS. Studijoje pristatomas vieno pogrupio – trumpojo vokalizmo lietuvių kalbos INSTA veiksmažodžių su šaknies *i* – formaliosios ir semantinės struktūros tyrimas, siekiant nustatyti būdinguosius tiriamųjų leksemų raiškos ir turinio bruožus bei jų sąveiką. Medžiaga rinkta iš įvairių leksikografinių šaltinių: *Lietuvių kalbos žodyno* (LKŽe) ir *Lietuvių kalbos žodyno papildymų kartotekos* (LKŽePpK), *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno* (DLKŽe), *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* (BLKŽe), tarmių žodynų, atstovaujančių visoms lietuvių tarmėms, XVI–XVII a. senųjų raštų (Martyno Mažvydo, Jono Bretkūno tekstų, Volfenbiutelio postilės, Mikalojaus Daukšos darbų, *Knygos nobažnystės* ir Konstantino Sirvydo darbų). Visų *CiC*- tipo¹ INSTA veiksmažodžių, ypač teikiamų LKŽe, paradigmos verifikuotos sistemos atitikties požiūriu: nerealių formos ar paradigmos į tyrimą neįtrauktos, paaiškinant kiekvienos tokios formos ar leksemos atmetimo ar rekonstrukcijos motyvus². Pasirinktųjų šaltinių duomenys teikia galimybių INSTA veiksmažodžių sistemą vertinti ne tik sinchroniškai, bet ir diachroniškai, akcentuojant chronologinę ir arealinę šių veiksmažodžių formaliosios ir semantinės struktūros distribuciją.

Veiksmažodžių reikšmės apibrėžiamos remiantis LKŽe definicijomis, tačiau pateikiamos ne visos LKŽe nurodytosios, o tam tikram tyrimo aspektui aktualios reikšmės. Kartais LKŽe teikiamos definicijos koreguojamos,

1 *C* žymi nulinį, vieną priebalsį arba jų grupę.

2 Rekonstruotos formos ar leksemos žymimos asteriksu.

atsižvelgiant į realią vartoseną, leidžiančią patikslinti reikšmę, ypač tais atvejais, kai vartojamos tik priešdėlinės INSTA veiksmažodžių formos, eksplikuojančios terminatyvinę reikšmę, ar LKŽe nepagrįstai nurodoma būsenos reikšmė, pavyzdžiui: *2 drižti* intr. ‘bijoti, nuogąstauti, drovėtis’ (→ *2 drižti* intr. ‘įbūgti, įsibaiminti’, plg.: *Jau dryžù tavęs, taip esmu užtiktas (nustebintas), įveiktas J. Įdrižęs atėjau, t. y. įbūgęs, kad blogiau man nestotųs J. Įdrižusi atėjo pijukė parsiprašyti ir prižada daugiau nebgerti J.*); *3 kisti* intr. ‘ketinti, žadėti, baustis’ (→ *3 -kisti* intr. ‘1. paketinti, pasibausti ką daryti’, plg.: *Ana pakìto eiti į giminę savo J. Kai sukiñta važiuoti, jų nebenulaikysi Upt.*); *1 spigti* ‘spiegti, rėkti’ (→ *-spigti* ‘surikti spiegiamu balsu, suspiegti; 2. išduoti ploną, šaižų garsą’, plg.: *Išsigandau, ko tik nesuspigaũ Krok. Kai suspigo [traukinys], visi subėgo žiūrēt Švnc.*); *svigti* intr. ‘domėtis’ (→ *-svigti* ‘labai panorti, pamėgti’, plg.: *Įsvigo žydas į karves, nora būtinai pirkti Šts*); *svisti* intr. ‘švisti, žibėti’ (→ *svisti* intr. ‘švisti, žibti’, plg.: *Toli už raisto, toli už girios svinda rytai rš. Virtuvėje lempelė pasvido, sučirškė ir kelius kartus žybtelėjus užgeso Pč.*); *šlįpti* intr. ‘1. blogai derėti’ (→ intr. ‘šlypti (1. darytis netvirtam, irti, kriksti, šlyti’, plg.: *Bulbės šlimpa, t. y. prapula, nuvyksta negerai J*); *2 trįmti (triñti)* intr. ‘1. būti nedrąšiam, bijoti; 2. drebėti, virpėti’ (→ *2 -trįmti (-triñti)* intr. ‘pajusti baimę, išsigąsti’, plg.: *Nugandęs[i] tad ir sutrimęs [i] [mokytiniai] tikėjos dvoasiq regj DP194. Kada gerai darot, ne-nuositrimstat ne kokių baisumų Mž35. Įėjusios graban, išvydo jaunikį, sėdintį po dešinei, aprėdytą baltu rūbu, ir nusitrimo SE79*).

Šaltinių duomenimis, CiC- tipo INSTA veiksmažodžiai sudaro gausią grupę – per 240 leksinių vienetų, t. y. apie trečdalį visų trumposios šaknies INSTA veiksmažodžių. Daugelis leksemų yra siauri dialektizmai, bendrinėje kalboje vartojama mažiau nei pusė šio tipo veiksmažodžių – apie 40 proc. (99 veiksmažodžiai). Senojoje lietuvių raštijoje CiC- tipo INSTA veiksmažodžių užfiksuota 50 (Mikašauskienė 2018: 65).

Pirmiausia nagrinėjama foneminė INSTA veiksmažodžių šaknies struktūra – vokalizmas ir konsonantizmas. Toliau analizuojama morfologinė INSTA veiksmažodžių sandara, glaudžiai susijusi su fonemine šaknies struktūra, kilmė ir daryba. Galiausiai apžvelgiami INSTA veiksmažodžiais reiškiamų predikacinių situacijų tipai bei leksinė semantika.

TYRIMO METODOLOGINĖS NUOSTATOS. Tiriant formaliosios struktūros santykį su reikšme taikoma sisteminės analizės metodika – nagrinėjami ne pavieniai faktai, o visi CiC- tipo INSTA veiksmažodžiai. Foneminė veiks-

mažodžių struktūra tiriamą remiantis aprašomaisiais kiekybiniais ir kokybiniais metodais (Akelaitytė 1993, 1994, 1995, 1997, 2000, 2012; Kruopienė 2000a, 2000b, 2001, 2002, 2005; Lubienė 2003; Karosienė 2004; Girdenis 2006; Kazlauskienė 2018, 2020). Morfologinės sandaros analizė grindžiama natūraliosios morfologijos principais (Mayerthaler 1981; Wurzel 1984, 1989; Dressler et al. 1987; Rosinas 2005). Semantikos analizei taikoma akcionalinė predikatų klasifikacija (Vendler 1957; Dowty 1979; Verkuyl 1993; Smith 1997; Padučeva 1998, 2004, 2009; Holvoet, Čižik 2004; Rothstein 2004; Tatevosov 2010, 2015; Plungian 2010, 2011 ir kt.). Leksinės INSTA veiksmožodžių reikšmės aprašomos naudojantis tradiciniais leksinės semantikos metodais (Gudavičius 1994; Jakaitienė 2009, 2010; Lubienė 2014). Kiek plačiau pristatomi mažiau skaitytajai pažįstamos natūraliosios morfologijos teorijos parametrai bei akcionalinė predikatų klasifikacija.

Pagal *natūraliosios morfologijos teoriją*, gimusią XX a. 8-ajame dešimtmetyje (žr. Dressler et al. 1987), morfologiniai kitimai yra susiję su išorine raida: dažniausiai diachroninius struktūrinių požymių kitimus lemia ekstramorfologiniai veiksniai – fonologiniai ir semantikos kitimai, funkcinė formų reinterpretacija (Wurzel 1984: 194). Kalbos pokyčiai vyksta natūraliai, o natūralūs elementai vartojami dažniau nei nenatūralūs ir yra produktyvesni. Pagrindiniai morfologinio natūralumo parametrai yra *skaidrumas* (t. y. kalbėtojas gali lengvai identifikuoti tiek bendrą visos fleksinės formos, tiek kiekvieno šios formos afikso semantinę turinį), *konstrukcinis ikoniškumas* ir principas *viena forma – viena reikšmė*. Natūralus elementas yra nežymėtas, paprastas (skaidrus), ikoniškas ir dažnas³.

Konstrukcinio ikoniškumo idėja, perimta iš semiotikos, paremta prielaida, kad morfologinė struktūra yra natūrali tuomet, kai sudėtingą jos semantinę turinį atliepia sudėtinga formalioji struktūra. Konstrukcinis ikoniškumas

---

3 Natūraliosios morfologijos teoriją sudaro trys subteorijos: 1) universalus natūralumo, arba žymėtumo, universalių preferencijų (ang. *universal naturalness, markedness, universal preferences*), 2) tipologinio natūralumo, arba tipologinio adekvatumo (ang. *typological naturalness, typological adequacy*), 3) atskirų kalbų natūralumo, arba konkrečios kalbos sistemos atitikties (ang. *language-specific naturalness, language-specific system adequacy*) (Mayerthaler 1981, Wurzel 1984, Dressler et al. 1987, Dressler, Ladányi 2000 ir kt.). Šiame tyrime vadovaujamasi 3-iosios subteorijos nuostatomis, tad natūraliosios morfologijos parametrai analizuojami atsižvelgiant į lietuviškojo veiksmožodžio sistemą.

išryškėja, kai dviejų kategorijų asimetriją semantinio žymėtumo atžvilgiu atspindi jų simbolizavimo asimetrija (Mayerthaler 1981: 25). Žymėto, gausesnio turinio kategorijos yra žymėtos, o nežymėto, negausaus turinio kategorijos – nežymėtos (Wurzel 1984: 183). Konstrukciškai ikoniškos formos yra skaidrios, nes sudėtingas jų semantinis turinys gali būti skaidomas į sudėtinius pamatinės formos ir afikso reikšmių elementus, kurie sudaro šio turinio visumą.

Konstrukcinis ikoniškumas matuojamas išvestinių formų raiška: jos išvedamos pagal kaitybos resp. darybos taisyklės – morfologines operacijas, kuriomis žodyje formaliai koduojamos morfologinės kategorijos (Mayerthaler 1981: 8). Išvestinės formos fonologine substancija kiekybiškai ir / ar kokybiškai skiriasi nuo pamatinių formų (Wurzel 1984: 51). Kaitybos taisyklės paprastai būna adityvinės, t. y. prie pamatinės formos kamieno pridėdamas tam tikras morfologinis žymiklis arba kokybiškai skirtingas elementas. Šių taisyklių pagrindu sudarytos formos klasifikuojamos į keturis tipus, atsižvelgiant į išvestinės ir pamatinės formų santykį – segmentinis adityvinis, modifikuotasis, subtrakcinis ir nekintamasis (Mayerthaler 1981: 24–25, Wurzel 1989: 43–50).

Natūraliosios morfologijos požiūriu lietuvių kalbos šakninių veiksmažodžių būtojo laiko formos laikytinos pamatinėmis, o esamojo laiko formos – išvestinėmis⁴. Nustatyti du INSTA veiksmažodžių išvestinių formų tipai:

- 1) *segmentinis adityvinis tipas*, kai išvestinė forma yra bent vienu segmentu ilgesnė už pamatinę formą (pavyzdžiui, *tiñka – tìko*, *rìmsta – rìmo* ir pan.). *Adityviniam modifikuotajam tipui* priskiriamos tokios formos, kurių gramatinės morfemos nuo pamatinės formos gramatinės morfemos skiriasi ilgumu, plg. *býla – bìlo*, *rýzga – rìzgo* ir pan.
- 2) *modifikuotajam tipui* priskirtinos formos, nuo pamatinės besiskiriančios ne segmentų skaičiumi, o kokybe (paprastai skiriasi tik baigiamaisiais segmentais), plg. tarm. *gẽma – gìmė*, *gìja – gìjo*, *mìra – mìrė* ir pan.

4 Intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių esamojo laiko formos struktūriškai sudėtingesnės už būtojo laiko kamienus, todėl sinchroniniu požiūriu laikytinos išvestinėmis (diachroniškai, suprantama, abi formos yra savarankiškos, viena iš kitos neišvedamos).

Kitokios išvestinės formos – *subtrakcinio tipo* (kurių gramatinės morfemos turi mažiau segmentų už pamatinės formos gramatinę morfemą, plg. žemaičių *vež* – *vežė*) ir *nekintamojo tipo* (formos, kurių gramatinė morfema nuo pamatinės formos gramatinės morfemos nesiskiria nei ilgumu, nei struktūra) – šiems veiksmažodžiams nebūdingos.

Remiantis išvestinių formų tipais galima įvertinti išvestinių formų konstrukcinio ikoniškumo laipsnį (Mayerthaler 1981: 24–25, Wurzel 1989: 11):

- 1) fleksinių formų kodavimas yra *maksimaliai ikoniškas* tada, kai dviejų kategorijų asimetrija reiškia adityviškai, plg. *kriūta* – *krito*, *tįžta* – *tįžo* ir pan.
- 2) fleksinių formų kodavimas yra *mažiau nei maksimaliai ikoniškas* tada, kai dviejų kategorijų asimetrija reiškia modifikuotu adityviniu būdu, plg. *kyla* – *kilo* ir pan.
- 3) *minimaliai ikonišką* kodavimą atspindi tokios formos, kuriose minėta asimetrija realizuojama modifikuotu būdu, plg. tarm. *gēma* – *gimė*, *līja* – *lījo* ir pan.

Fleksinėse kalbose egzistuoja *stabiliosios* ir *nestabiliosios* fleksinės klasės. *Stabiliosios* tokios, kurių paradigmos daromos pagal žodžiams, turintiems atitinkamas nemorfologines ypatybes, galiojančius implikacijos pavyzdžius resp. dominuojančią paradigmų struktūros sąlygą (Rosinas 2005: 52), pavyzdžiui: jei terminatyvinė reikšmė – tai esamojo laiko formos intarpinės arba *sta*-kamenės. *Nestabiliosios* klasės tos, kurių paradigmos susiformavusios pagal tokį implikacijos modelį, kuris nesiderina su dominuojančių paradigmų struktūros sąlyga, jos turi papildomų klasių. Jos apibūdinamos kaip fleksinės klasės, kuriose pagal susiklosčiusias sąlygas nustoja veikti buvusi dominuojanti paradigmų struktūros sąlyga; nestabiliosios klasės netenka žodžių, kurie pereina į stabilias papildomas klases (Wurzel 1984: 130), pavyzdžiui: *gema* → *gimsta*, tarm. *serga* → *sirgsta*, *gensa* → *gęsta*.

Stabilumas susijęs su *produktyvumu*. Produktyviosios fleksinės klasės skiriasi nuo neproduktyviųjų tuo, kad joms priklausančių žodžių skaičius yra neribotas – jas papildo naujadarai, skoliniai ir neproduktyviųjų klasių žodžiai, pavyzdžiui, hibridiniai dariniai (vediniai iš skolinių): *grybti*, *glušti*, *šumti*, *brogti*, *dykti*, *kūsti*, *skūpti*, *liusti*, *dursti*; naujadarai *blaivti*, *žysti*, *rūpti*; neproduktyviųjų klasių žodžiai: *gema* → *gimsta*, *dręsa* → *drįsta*, tarm. *serga* →

sirgsta, telpa → *tilpsta*. Produktyviosios klasės yra atviros, neproduktyviosios – uždaros, jų žodžių skaičius mažėja (Rosinas 2005: 53).

Produktyvumas susijęs su *sistemos atitiktimi* ir *stabilumu*. Produktyvumas keičiasi kintant fleksinių klasių sistemos atitikčiai ir stabilumui dėl sistemą lemiančių struktūrinių požymių pakitimų arba atitinkamų morfologinių reiškinių pakitimų. Stabilumas keičiasi vykstant neutralizacijai iš esmės dėl fonologinių pakitimų (Wurzel 1984: 161–162), pavyzdžiui, dėl VN tipo junginių likimo, plg. *geĩsa* → *gẽsa* → *gęsta*. Tačiau stabilijų fleksinių klasių statusas yra reliatyvus, stabiliosios klasės tam tikromis raidos sąlygomis gali tapti nestabiliosios ir pereiti į superstabiliasias klases (šie procesai skirtingi lietuvių bk. ir tarmėse): antai produktyvi INSTA deadjektyvų klasė pereina į superstabiliąją priesagos *-ėti* vedinių klasę, plg. *mažti* → *mažėti*, *suĩkti* → *sunkėti*, *-bąsti* → *badėti*, *draũgti* → *draugąuti*, *1 duĩsti* → *durnėti* ir kt. Ryškėja bendra raidos tendencija – fleksinių klasių diferenciacija pagal semantiką, nestabiliųjų klasių nykimas ir alomorfų skaičiaus mažinimas.

INSTA veiksmazodžių semantikai tirti pasitelkiama modifikuota Zeno Vendlerio *aspektinė predikatų klasifikacija* (1957), plėtota daugelyje darbų (Dowty 1979; Verkuyl 1993; Smith 1997; Padučeva 1998, 2004, 2009; Holvoet, Čižik 2004; Rothstein 2004; Plungian 2010, 2011; Tatevosov 2010, 2015 ir kt.). Svarbiausi šios klasifikacijos semantiniai požymiai – *dinamiškumas* vs. *statiškumas*, *momentiškumas* vs. *duratyvumas*, *ribiškumas* vs. *neribiškumas* – leidžia suskirstyti visą predikatinę bet kurios kalbos leksiką į keletą universaliųjų grupių⁵:

---

5 Populiari Vendlerio klasifikacija, pagal kurią skiriami keturi predikatų tipai – *states*, *activities*, *accomplishments* *achievements*, nors ir vertinama kaip tipologiškai relevantiška, kalbininkų yra įvairiai modifikuojama, nes akcionalumo manifestacija konkrečioje kalboje gali gerokai skirtis. Įvairuoja predikatinė situacijų resp. akcionalinių klasių nomenklatūra, pavyzdžiui: *states*, *events*, *processes* (Comrie 1976); *states*, *changes*, *actions*, *events* (Wierzbicka 1980: 181); *states*, *activities*, *accomplishments*, *semelfactives*, *achievements* (Smith 1997: 3); таксономические категории: *действие*, *деятельность*, *процесс*, *состояние*, *происшествие*, *тенденция*, *свойство*, *соотношение*, *предстояние*, *предрасположение* (Padučeva 2004: 31); *total-statisch*, *relativ-statisch*, *temporär (activities)*, *total-terminativ*, *graduell-terminativ*, *inzeptiv-statisch*, *inchoativ* (Breu 2007: 123–166); *стативные глаголы*, *непредельные глаголы*, *сильные предельные глаголы*, *пунктивные глаголы* (Tatevosov 2010: 30); *būsenos* ir *dinaminės situacijos*, pastarosios klasifikuojamos į *procesus* – *neribinius* / *ribinius* – ir *įvykius* (Plungian 2010: 107); panašiai grupuojami lietuvių

- 1) *būsenos* predikatai, arba statyvai, sudaro priešpriešą dinaminiam veiksmožodžiams: jie žymi stabilias situacijas, yra neribotos trukmės, ateliniai, neagentyviniai, nes „būsenos tęsimui paprastai nereikia jokių specialių subjekto pastangų ir energijos. Būtent todėl būsenos dažniausiai yra nekontroliuojamos, o jų subjektas esti pacientas arba ekspercienceris“ (Plungian: 2010, 105), pavyzdžiui, *dėgti, kabėti, miegėti, plytėti, šviėsti, vařgti, ųinėti*;
- 2) *veiklos* predikatai (ang. *activities*) žymi agentyvines situacijas, truncančias neribotą laiką, taigi yra ateliniai, pavyzdžiui, *juoktis, veřkti, váikščioti*;
- 3) *proceso* predikatai (ang. *accomplishments*) žymi dinamines kryptingas situacijas, implikuojančias natūralią baigtį ar kulminaciją, laipsnišką būsenos kaitą. Jie gali būti agentyviniai, pavyzdžiui, *rašyti láišką, įtikinti*, arba neagentyviniai, pavyzdžiui, *balti, griuti, tirti*;
- 4) *įvykio* predikatai (ang. *achievements*) suponuoja staigų perėjimą iš vienos būsenos į kitą: įvykio trukmė yra tokia maža, „kad įvykį galima tik konstatuoti *ex post*“ (Holvoet, Čiřik 2004: 148), pavyzdžiui, *rėti, patėkti, suřukti* ir t. t.

Ribos tarp šių predikatų nėra griežtos – svarbi vadinamoji aspektinė kompozicija: „akcionalinis tipas daugeliu atvejų priskiriamas ne tiek pačiam veiksmožodžiui (ir net ne tam tikrai jo formai), o visai veiksmožodžio sintagmai, atsižvelgiant į visų priklausomųjų tos sintagmos dėmenų (veiksniu, papildinių ir aplinkybių) teikiamą informaciją“ (Plungian 2010: 108).

---

kalbos veiksmožodžiai, plg.: *stative, processual, punctual, multiplicative, strong* ir *weak telic*, o priešdėlių vediniams dar priskiriamos papildomos klasės: *limitative stative, limitative telic, weak inceptive-stative, punctual-ingressive, limitative processual, strong multiplicative* (Arkadiev 2011: 78) etc. Studijoje teikiama klasifikacija irgi šiek tiek skiriasi nuo vendleriřkosios, atsižvelgiant į lietuvių kalbos veiksmožodžio specifiką (dar plg. Holvoet, Čiřik 2004: 146–151).

1. FONEMINĖ STRUKTŪRA

1.1. VOKALIZMAS

Lietuvių kalbos INSTA veiksmažodžių šaknies centrą gali sudaryti trumpieji ir ilgieji balsiai, dvibalsiai ir mišrieji dvigarsiai. Trumpojo vokalizmo leksemos su *i*, *u*, *a*, *e* šaknyje sudaro kiek mažiau nei pusę visų INSTA veiksmažodžių (apie 740 leksemų), iš jų daugiausia fiksuojama nykstamojo laipsnio veiksmažodžių – per 70 proc.: su *i* 244, su *u* 290 veiksmažodžių (pagrindinio laipsnio šaknies veiksmažodžių esama gerokai mažiau: su *e* 116, su *a* 84).

Pagal vokalizmo santykį pagrindinėse formose *CiC*- tipo INSTA veiksmažodžiai sudaro tris grupes – stabiliojo centro, kintamojo centro ir mišriąją grupę, kurioje priklausomai nuo alternuojančių formų susidaro to paties veiksmažodžio stabiliojo arba kintamojo centro paradigmos.

Stabiliojo centro veiksmažodžiai visose pagrindinėse formose turi tą patį vokalizmą. Šiam tipui priskiriamos paradigmos su išlikusiu intarpu, pavyzdžiui, *snìgti*, *sniñga*, *snìgo*, ir dėl skiemens ribos pasikeitimo susidariusiu mišriuotu dvigarsiu, pavyzdžiui, *rìmti*, *rìmsta*, *rìmo* (tokie pat stabiliojo centro nustatymo kriterijai pateikiami Kruopienė 2000a: 25, 155–161). Nustatyta, kad stabiliojo centro leksemos sudaro kiek mažiau nei pusę *CiC*-tipo INSTA veiksmažodžių (107 veiksmažodžiai), pavyzdžiui: *drikti*, *driñka*, *driko*; *-kvikti*, *kviñka*, *kvikko*; *-lìgti*, *-liñga*, *-ligo*; 1 *mìsti*, *miñta*, *mito*; 2 *spìgti*, *spiñga*, *spigo*; *-gìrti*, *-gìrsta*, *-giro*; *lìmti*, *lìmsta*, *limo*; *mìmti*, *-mìmsta*, *mimo*; *miřti*, *miřsta* || *mìra*, *mirė*; 1 *rìmti*, *rìmsta*, *rimo*; *tìnti*, *tìnsta*, *tìno* ir t. t.

Daugiau nei pusės veiksmažodžių šaknyse vyksta įvairūs vokalizmo pokyčiai. Pagal pagrindinių formų vokalizmo santykį skirtinos automatinės kaitos, kurios priklauso nuo morfonologinės pozicijos ir kokio nors savarankiškesnio vaidmens neatlieka (pavyzdžiui, *lýja*, *lìjo* – *lýti*; *týkšta*, *tìško* – *tikšti*), ir neautomatinės, arba paveldėtosios, kaitos (pavyzdžiui, *breñda* || *brėda* – *brìdo*), kurios tiesiogiai nuo morfonologinės aplinkos nepriklauso (Akelai-

tiėnė 1994: 5; DLKG 2006: 41–47). Neautomatinės kaitos yra laikomos balsių kaitos, arba apofonijos, reprezentacija (DLKG 2006: 43). Šiuos įvairių pokyčių turinčius veiksmažodžius būtų galima laikyti kintamojo centro veiksmažodžiais (Kruopienė 2000a: 67), tačiau pusė iš jų turi alternuojančias esamojo laiko formas su išlaikytu intarpu, taigi gali būti priskiriami arba stabiliojo, arba kintamojo centro veiksmažodžiams. Todėl šioje studijoje kintamojo centro veiksmažodžiams priskiriami tik tie veiksmažodžiai, kurių šaknyse yra automatinės kaitos – esamojo laiko formas su ilguoju *y*, atsiradusiu iškritus intarpiniam *n* ar dėl priebalsių metatezės, ir jokių alternuojančių esamojo laiko formų nefiksuojuama (50 veiksmažodžių), pavyzdžiui: *-býti, -býja, -bijo, 1 -bìzti, -°byzda⁶, -bìzdo; drìgzti, drýzga, drìzgo; 1 drìžti, drýžta, drìžo; 1 gìsti, gýsta, gìso; 2 glìsti, glýsta, glìso; kvìšti, kvýšta, kvìšo; 1 pìkšti, pýška, pìško; pýti, pýja || pýna || pýsta, pijo; 3 skìlti, skýla, skìlo; sklýti, sklýja, sklìjo; šìlti, štýla, šìlo; tìlti, týla, tìlo; zìzti, zýzta, zìzo* ir pan.

Trečiosios, mišriosios, grupės INSTA veiksmažodžių šaknies centro įvairavimas atspindi chronologinę ir geografinę (resp. tarminę) distribuciją. Pagal alternacijų pobūdį ryškėja kelios schemas:

- a) stabiliojo centro veiksmažodžiai su išlikusiu intarpu esamojo laiko formose (greta kitokių formų, 34 veiksmažodžiai), pavyzdžiui: *2 bìzti, -biñza* (|| *býzta*), *bizo; klìšti, kliñša* (|| *klýša || klýšta*), *klìšo; rìbti, riñba* (|| *rýbsta*), *ribo; spìsti, spiñta* (|| *spýsta*), *spìto; 2 stìgti, stiñga* (|| *stýgsta*), *stigo; stìpti, stiñpa* (|| *steñpa || stýpsta*), *stìpo; vìsti, viñsa* (|| *viñsta* (|| *vìsta || výsta*), *vìso;*
- b) stabiliojo centro veiksmažodžiai su mišriuoju dvigarsiu *iR* (greta kitokių formų, 27 veiksmažodžiai), pavyzdžiui: *2 mìlti, mìlsta* (|| *-mýla*), *mìlo; 2 nìrti, nìrsta* (|| *nýra*), *nìro; 1 šìlti, šìlsta* (|| *šýla || šýlna*), *šìlo; tìlti, tìlsta* (*týla || týlna*), *tìlo; 1 toìnti, toìnsta* (|| *toýsta || toýna*), *toìno; 1 žìlti, žìlsta* (|| *žýla*), *žìlo; žìrti, žìrsta* (|| *žìrna* (|| *žýra*), *žìro* ir kt.;
- c) kintamojo centro veiksmažodžiai su ilguoju esamojo laiko šaknies balsiu, atsiradusiu išnykus intarpui ar dėl metatezės (greta kitokių formų, 65 veiksmažodžiai), pavyzdžiui: *2 bìzti, býzta* (|| *-biñza*), *bizo; dìsti, dýsta* (|| *diñda*), *dìdo; lýti, lýja* (|| *lýna* (|| *lìja*),

⁶ Ženklas ° žymi leksikografiniuose šaltiniuose nepažymėtas formų priegaides.

lìjo; 2 mìlti, -mýla (|| -mìlsta), -mìlo; pýti, pýja || pýna, pìjo; rìgzti, rýzga (|| riñzga), rìzgo; spìsti, spýsta (|| spiñta), spìto; 1 šìlti, šýla (|| šìlsta), šìlo; tìkšti, týška (|| tiñška), tìško; žìrti, žýra (|| žìrsta || žiřna), žìro ir kt.;

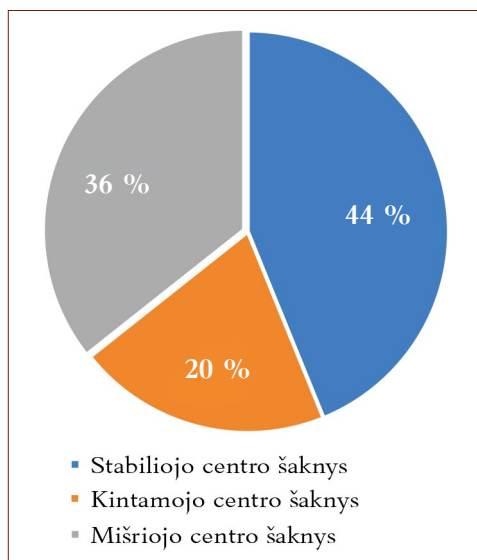
- d) kintamojo centro veiksmažodžiai su neautomatinėmis kaitomis – šaknies apofonija (greta kitokių formų, 24 veiksmažodžiai), pavyzdžiui: *brìsti, breñda || brēda (|| briñda), brìdo; dìlti, dēla (|| dýla || dìlsta), dìlo; dri̇bti, drėmba (|| dri̇mba), dri̇bo; gìmti, gēma || gėmsta || gémsta (|| gìmsta || gìma), gìmė; krìsti, kreñta (|| kriñta), krìto; lìkti, liēka (|| liñka), lìko; 2 lìpti, lėmpa (|| li̇mpa || liēmpa || lipsta || lyps-ta), lìpo; 1 skrìsti, skreñda (|| skriñda || skrýsta || skrìda), skrìdo; smìgti, smėnga (|| smi̇nga), smìgo; snìgti, snėnga || sniēga (|| sni̇nga || snìga), snìgo ir kt.* Apofoninės rytų aukštaičiuose vartojamos esamojo laiko formos, tokios kaip *drėmba, knėmba, lėmpa, smėnga, stėmpa, strėnga, šėmpa*, yra tarminės, jos laikytinos naujesnėmis, tik trijų veiksmažodžių formos su šaknies *e* įsitvirtino dabartinėje kalboje – *breñda, kreñta, skreñda*.

Priklausomai nuo to, kokios formos pasirenkamos, mišriosios grupės veiksmažodžiai gali papildyti stabiliojo ir kintamojo centro grupes, mat morfonologinė šių veiksmažodžių šaknies struktūra (ir morfologinė sandara) yra lemiamą šaknies finalės. Skaičiuojant tarmines (resp. archajiškas) lytis su išlaikytu intarpu, stabiliojo centro veiksmažodžiai sudarytų dominuojančią *CiC-* tipo INSTA veiksmažodžių grupę (beveik 70 proc.). Tačiau greta šių formų su išlaikytu intarpu reguliariai vartojamos formos su intarpo pėdsaku – ilguoju šaknies balsiu *y*. Jos būdingos visam lietuvių kalbos plotui ir įsigalėjo dabartinėje kalboje, pavyzdžiui: *rìgzti, riñzga || rýzga || rýgzta, 1 tìžti, tiñža || týža || tiñžta || týžta, vìsti, viñsa || viñsta || vìsta || výs-ta* ir pan. Automatinių kaitų preferencija rodo kintamojo centro šaknų įsigalėjimą INSTA veiksmažodžių paradigmos (plg. BKV⁷ 80 proc. turi stabilųjį centrą, Kruopienė 2000b: 71–82).

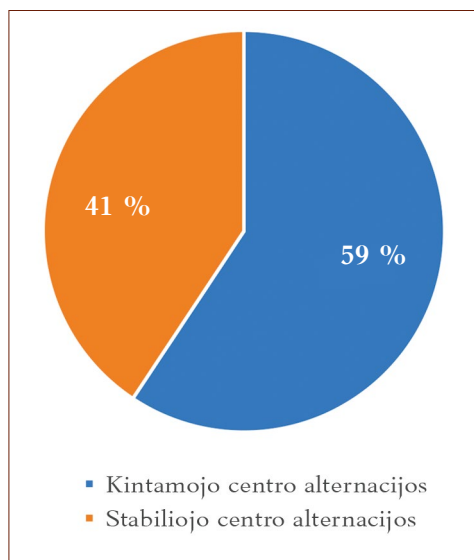
Kiekybinę INSTA veiksmažodžių vokalizmo distribuciją atspindi 1 diagrama. Mišriojo centro veiksmažodžių paradigmos dominuoja kintamojo centro formos – tai iliustruoja 2 diagrama.

7 Santrumpa BKV žymimi bendrinės lietuvių kalbos šakniniai veiksmažodžiai.

1. FONEMINĖ STRUKTŪRA

1 diagrama. INSTA veiksmažodžių vokalizmo statistika (proc.)

2 diagrama. Mišriojo centro šaknys (proc.)

Morfonologinės veiksmažodžių kaitos lėmė INSTA veiksmažodžių gausėjimą. Galimas dalykas, kad iš rytų aukštaičių arealo einanti *dreimba*, *smeñga* tipo formų banga inspiravo INSTA veiksmažodžių paradigmų atsiradimą su apibendrintu *e* vokalizmu visose pagrindinėse formose, pavyzdžiui: *kèbti*, *keĩba*, *kèbo* intr. ‘kibti, kabintis’ (plg. *kìbti*, *kiĩba*, *kìbo* intr. ‘kabintis, segtis, lipti prie ko’); *kèžti*, *kèžta*, *kèžo* intr. ‘menkėti, silpnėti, težti’ (plg. *1 kìžti*, *kĩžta*, *kìžo* intr. ‘1 kiužti (1. dužti, skilti; 2. irti, plyšti, dėvėtis, erdėti, gesti)’); *klèbti*, *kleĩba*, *klèbo* intr. ‘klibti, klerti’ (plg. *klibti*, *kliĩba*, *klibo* intr. ‘pradėti klibėti’); *klègžti*, *kleĩgžda*, *klègždo* intr. ‘klerti, gverti’ (plg. *kligžti*, *kliĩgžda*, *kligždo* intr. ‘klibti’); *1 knèbti*, *kneĩba*, *knèbo* intr. ‘1. linkti, svirti žemyn, knabti’ (plg. *knìbti*, *kniĩba*, *knìbo* intr. ‘1. klebti, nustoti stangrumo, leistis žemyn’); *-rèkti*, *-reĩka*, *-rèko* intr. ‘1. surikti, sušukti’ (plg. *1 -rìkti*, *-riĩka*, *-rìko* intr. ‘riktelėti, šuktelėti, sušukti’); *skrèbti*, *skreĩba*, *skrèbo* intr. ‘1. stingti, kietėti nuo šalčio, dėtis apšalui, ledeliui; 2. džiūti, kietėti, stirti’ (plg. *skribti*, *skriĩba*, *skribo* intr. ‘baigtis, dvėsti, keipti’); *1 smègti*, *smeĩga*, *smègo* intr. ‘1. lįsti gilyn, klimpti, grimzti; 2. strigti, bestis, smigti’ (plg. *smìgti*, *smiĩga*, *smìgo* intr. ‘1. lįsti gilyn (apie aštrų, smailų daiktą); 3. klimpti, grimzti’); *strègti*, *streĩga*, *strègo* (plg. *strìgti*, *striĩga*, *strìgo* intr. ‘1. smigti, bestis; 2. patekus kur užkliūti, susilaikyti’); *1 švèsti*, *šveĩnta*, *švèto* intr. ‘giedrytis, šviestis’ (plg. *švìsti*, *šviĩnta*, *švìto* intr. ‘1. aušti, brėkš-

ti; 2. imti šviesti, spindėti; 3. darytis šviesesniam, labiau apšviestam’); *tèkti*, *teñka*, *tèko* intr. ‘1. kliūti į dalį, būti gautam’ (plg. *tìkti*, *tiñka*, *tìko* ‘1. intr. būti atitaikytam, tinkamam, geram; 7. tr. rasti’); *tèžti*, *tèžta*, *tèžo* intr. ‘tižti’ (plg. *tìžti*, *tìžta*, *tìžo* intr. ‘1. darytis skystam, skysti, leistis, minkštėti, glebti’); *vèpti*, *veĩpa*, *vèpo* intr. ‘1. darytis nukarusiam (apie apatinę lūpą) (plg. *vìpti*, *viĩpa*, *vìpo* intr. ‘1. kreiptis; 2. nusikarti, nudribti (apie lūpą)’)) (panašiai Kazlauskas 2000: 322–324). Galbūt taip interpretuotinas ir bendrinės kalbos veiksmažodžio *2 gèsti*, *gèsta*, *gèso* intr. 1. ‘nykti ugniai, šviesai; blėsti’ bei aukštaitiškos leksemos *gìsti*, *gĩsta*, *gĩso* ‘t. p.’ santykis.

Formos su automatinėmis morfonologinėmis kaitomis, pavyzdžiui, *stĩp-ti*, *stiĩpa* || *stĩpsta*, *stĩpo*; *triĩšti*, *triĩška* || *trĩška*, *triĩsko*, greičiausiai davė pradžią paradigmoms su apibendrintu ilguoju balsiu, plg.: *1 blĩsti* intr. ‘temti’ ir *blĩsti* intr. ‘1. brėkšti, švisti; 3. blėsti, gesti, temti’, *driĩkti* intr. ‘1. driektis, draikytis, taršytis; 2. sklisti, krikiti’ ir *dryĩkti* intr. ‘1. driektis, tįsti; 3. irti, driksti’, *1 driĩžti* intr. ‘vargti, silpti; dryžti’ ir *dryĩžti* ‘1. intr. plyšti, trintis, dėvėtis, nešiotis’, *giĩžti* intr. ‘imti rūgti (ppr. apie pieną)’ ir *1 giĩžti* ‘t. p.’, *2 gliĩžti* intr. ‘1. darytis gličiam, gleimėti, glimti; 2. klišti, glerti, darytis netvirtam’ ir *gliĩžti* ‘t. p.’, *klĩpti* intr. ‘1. linkti žemyn, knibti; 2. klypti’ ir *klĩp-ti* intr. ‘1. linkti į šalį, krypti; 2. svirti, šlyti’, *knĩpti* intr. ‘knibti (1. klebti, nustoti stangrumo, leistis žemyn)’ ir *1 knĩpti* intr. ‘silpti, krypti’, *kriĩpti* intr. ‘krypti’ ir *krĩpti* intr. ‘1. į vieną pusę linkti, svirti’, *riĩžti* intr. ‘šiauštis (apie plaukus)’ ir *2 rĩžti* intr. ‘1. sprogti (ppr. apie pumpurus); 2. pampti, didėti’, *skĩsti* intr. ‘1. kedėti, retėti, brigzti’ ir *skĩsti* intr. ‘1. darytis skystam, tižti, leistis; 2. darytis palaidam; 3. skleistis (į šalis), sklisti’, *1 sklĩsti* intr. ‘1. plisti, skleistis ore, erdvėje’ ir *1 sklĩsti* ‘t. p.’, *slĩpti* intr. ‘slapta dingti, pasišalinti, pasitraukti’ ir *slĩpti* intr. ‘dingti, nutilti’, *slĩsti* intr. ‘darytis slidžiam’ ir *slĩsti* intr. ‘1. šliuožti slidžiu paviršiumi; 2. nesilaikyti padėtam ar paimtam, slinkti, smukti, kristi’, *stĩbti* intr. ‘2 stybti (1. šalti, stirti)’ ir *1 stĩbti* intr. ‘1. augti į aukštumą, stiebtis’, *2 stĩbti* intr. ‘1. šalti, stirti’; *2 stĩgti* intr. ‘1 stygti (rimti, liautis)’ ir *1 stĩgti* ‘t. p.’, *stĩpti* intr. ‘1. nustoti gyventi (apie gyvulius, paukščius, vabzdžius), dvėsti, gaišti; 4. kęsti šaltį, šalti’ ir *stĩpti* intr. ‘1 stybti (augti į aukštumą, stiebtis)’, *soĩsti* intr. ‘švisti, žibti’ ir *1 soĩsti* ‘t. p.’, *šlĩp-ti* intr. ‘šlypti (1. darytis netvirtam, irti, krikiti, šlyti)’ ir *šlĩpti* ‘t. p.’, *tĩkšti* intr. ‘1. mažais lašeliais kristi, taškytis į šalis’ ir *tĩkšti* intr. ‘1. tižti, tulžti, talkšti’, **2 tĩžti* intr. ‘kibti ką daryti, įnikti’⁸ ir *2 tĩžti* ‘t. p.’, *triĩkšti* intr. ‘trykš-

8 Dėl rekonstruotos veiksmažodžio paradigmos žr. 2 skyrių.

ti; skilti' ir *1 trykšti* intr. '1. veržtis, lietus, srūti; 2. sklisti į šalis ar kilti aukštyn, skristi, lėkti, tikšti', *-tviksti* intr. '1. staiga pasidaryti nutviekstam, nušvisti, suspindėti' ir *tvyksti* intr. '1. žibėti, spindėti, tvaskėti', *-vīpti* intr. '1. kreiptis; 2. nusikarti, nudribti (apie lūpą)' ir *-vōpti* intr. '1. vieptis; 2. išsikreivinti, išsilankstyti'.

Dėl tiriamųjų veiksmažodžių vokalizmo pabrėžtina, kad nykstamojo laipsnio šaknies intarpiniai veiksmažodžiai atliepia istorinį modelį (Kuiper 1937; Strunk 1967; Kazlauskas 2000: 322–323; Gorbachov 2007; Villanueva Svensson 2011: 33–58). Sinchroniniu požiūriu *CiC-* tipo veiksmažodžiai tampa žymėtaisiais nariais dvejopose darybinėse opozicijose: 1) *causativa* : *anticausativa*, pavyzdžiui: caus. *bėrti, bėria, bėrė (bėrti)* '1. tr. pilti kur (birius daiktus)' : anticaus. *bīrti, bīra, bīro* intr. 'byrėti, bertis, kristi, kraičioti (apie smulkius daiktus)'; caus. *keīsti, keičia, keitė* '4. tr. daryti kitokį, perdirbti, permairnyti' : anticaus. *2 kīsti, kiīnta, kīto* intr. 'darytis kitokiam, keistis'; caus. *krėsti, krėčia, krėtė* '1. tr. purtyti; purtant nuberti, numesti' : anticaus. *krīsti, kriīnta, krīto* intr. '1. staigiai leistis žemyn, pulti'; caus. *veīsti, veīsia, veīse* tr. '1. auginti, dauginti (augalus, gyvulius, paukščius)' : anticaus. *-vīsti, -vōsta, -vōso* intr. 'veistis, daugintis' etc.; 2) *durativa* : *terminativa*, pavyzdžiui: dur. *miegóti, miēga* || *miēgti, miegójo* intr. (tr.) 'būti miego būsenoje' : term. *1 -mīgti, -miīnga, -mīgo* intr. (tr.) '1. pradėti miegoti'; dur. *mylėti, mýli, mylėjo* tr. '1. jausti kam prisirišimą, atsidavimą, palankumą; jausti traukimą, linkimą į priešingos lyties asmenį' : term. *2 -mīlti, -mīlsta, -mīlo* '1. intr., tr. imti mylėti'; dur. *šviēsti, šviēčia, šviētė* '1. intr. skleisti (spinduliuoti ar atspindėti) šviesą, veikti kaip šviesos (spindulių) šaltiniui; 2. intr., tr. šviesos šaltiniui veikti į ką spinduliais, teikti kam šviesumo, daryti, kad kam būtų šviesu, žibinti' : term. *švīsti, šviīnta, švīto* intr. '1. aušti, brėkšti; 2. imti šviesti, spindėti, spįsti; 3. darytis šviesesniai, labiau apšviestam'; dur. *žibėti, žiba, žibėjo* '1. intr. švytėti atmušama šviesa, blizgėti, spindėti; 2. intr. švytėti savo šviesa; skaisčiai šviesti' : term. *žībti, žiīmba, žībo* '1. intr. pradėti žibėti, šviesti' etc. (plačiau žr. 3 skyrių). Taip morfonologinės kaitos įgyja informuojamąją funkciją: INSTA veiksmažodžių žymėtųjų narių vokalizmas *i* yra aukštesnio pakilimo už nežymėtųjų *ei, ie, e* (Akelaityenė 1997: 49–55; DLKG 2006: 46–47). Išvestiniams veiksmažodžiams būdinga balsių kaita koreliuoja su darybos reikšme ir formantų raiška (intarpas, *sta*). Garsų bei imitatyviniai veiksmažodžiai atlieka ir tiesioginę vaizduojamąją – ikoninio ženkle – funkciją. Pavyzdžiui, dėl fonosemantinių ilgųjų ir trumpųjų balsių ypatybių *sucypia, sūcypė* : *suciīmpa,*

sucìpo tipo opozicijose galétume įžvelgti ne tik trukmės, bet ir intensyvumo skirtumų: leksemos su trumpaisiais balsiais yra mažesnio intensyvumo negu su y. „Balsių trukmė [...] – labiausiai pastebima fonosemantinė leksikos ypatybė. Ištiktukai, turintys trumpąjį balsį, žymi menkesnį, silpnesnį, ne tokį intensyvų, lengvesnį veiksmą, ištiktukai su ilguoju balsiu – stipresnį, staigesnį, intensyvesnį, didesnės jėgos veiksmą“ (Zabarskaitė 1994: 95).

1.2. KONSONANTIZMAS

INSTA veiksmažodžių šaknies priebalsiai, ypač finalės garsai, turėjo lemiamą reikšmę šių veiksmažodžių raidai – morfologinei struktūrai, darybai, semantikai ir pačių leksemų kilmei.

Veiksmažodžių konsonantizmo ypatumai analizuojami grupuojant pagal priebalsių poziciją šaknyje – inicialę ir finalę.

1.2.1. INICIALĖ

INSTA veiksmažodžiai, kaip ir kiti lietuvių kalbos žodžiai, gali prasidėti be priebalsių, vienu, dviem arba trimis priebalsiais (Girdenis 1995: 107; Kazlauskienė, Raškinis 2008: 26; Girdenis, Karosienė 2010: 81–106).

1 lentelė. INSTA veiksmažodžių inicialės bendroji statistika

–	C–				CC–				CCC–	
4	96				129				15	
	T	R	S	Č	TR	SR	ST	ČR	ŠČ	STR
	37	38	14	7	70	38	19	1	1	

Veiksmažodžių su nuline iniziale tėra keturi (1,6 proc.): *1 irti, 2 irti, išti, -ikšti* (plg. BKV irgi nedaug – tik 3,8 proc., Kruopienė 2000b: 71–82).

Veiksmažodžiai su vienanare iniziale sudaro gausią INSTA veiksmažodžių grupę – apie 40 proc. (96 veiksmažodžiai). Palyginti su kitomis žodžių grupėmis, jų santykinis kiekis yra šiek tiek mažesnis: lietuvių kalbos pradinių junginių tyrimai rodo, kad apie 67 proc. visų lietuviškų nesandūrinių žodžių prasideda vienu priebalsiu (Petkevičienė 1977: 61); BKV – 55 proc. (Kruo-

1. FONEMINĖ STRUKTŪRA

pienė 2000b: 66), garsų semantinės grupės veiksmožodžių (toliau – GSG) – 44 proc. (Lubienė 2003: 77).

Detali INSTA veiksmožodžių su vienanare iniciais statistika pateikiama 2-oje lentelėje, kurioje *T* žymimi sprogstamieji priebalsiai, *R* – sonantai, *S* – pučiamieji priebalsiai, *Č* – afrikatos. Fonologinėje sistemoje afrikatos funkcionuoja kaip sprogstamieji priebalsiai (Girdenis 1981: 124; 1995: 163), todėl tiriant šaknų fonotaktiką jos dažnai neatskiriamos nuo sprogstamųjų priebalsių (plg. Kruopienė 2000a). Psichoakustinės analizės rezultatai rodo, kad afrikatas daugelio tarmių atstovai (šiaurės panevėžiškiai, pietų aukštaičiai, uteniškiai, šiaurės žemaičiai) suvokia kaip garsus, panašesnius į pučiamuosius (Kačiuškienė 1988: 23–31; Remenytė 1989: 74–82; Kliukienė 1997: 37–41 ir kt.), todėl šiame darbe afrikatos aptariamoms atskirai (taip pat Jakulis 2002: 3).

2 lentelė. INSTA veiksmožodžių su vienanare iniciais statistika

T	37	R	38	S	14	Č	7
g	8	l	10	s	1	c	3
k	11	r	9	š	5	č	4
b	5	m	8	z	1	dz	–
p	4	n	6	ž	7	dž	–
d	2	v	5				
t	7	j	–				

Daugiausia INSTA veiksmožodžių su vienanare iniciais prasideda *T* ir *R* tipo priebalsiais – po 39 proc., *S* – apie 15 proc., *Č* – apie 7 proc. Panašus vienanarės iniciais santykis fiksuojamas BKV: *T* (+*Č*) – 50,4 proc., *R* – 35,6 proc., *S* – 14 proc. (Kruopienė 2000c: 9). Tačiau šakninių garsų veiksmožodžių iniciais gerokai skiriasi: tik 17 proc. šių veiksmožodžių prasideda sonantais ir daugiau veiksmožodžių prasideda afrikatomis (Lubienė 2003: 78).

Dominuoja leksemos, prasidedančios sprogstamuoju priebalsiu *k* (11) ir sonantais *l* (10) bei *r* (9), pavyzdžiui: *kìbti*, *kìlti*, *kìmti*, *kìpti*, *1 kìrti*, *1 kìsti*, *1 kìžti*; *-lìgti*, *lìkti*, *lìmti*, *lìnti*, *2 lìpti*, *1 lìsti*, *lìksti*, *lìgžti*; *rìbti*, *1 rìkti*, *2 rìkti*, *1 rìmti*, *rìgžti*, *rìžti*. Nemažai leksemų su sprogstamaisiais *g* (8) ir *t* (7), pavyzdžiui, *gìmti*, *2 gìlti*, *2 -gìrti*, *1 gìsti*, *gìžti*; *tìkti*, *tìlti*, *2 tìnti*, *-tìsti*, *tìkšti*, mažiau – su *b* (5), *p* (4) ir *d* (2), pavyzdžiui: *-býti* ‘įsibaiginti’, *bìlti*, *bìrti*; *pìgti*, *pýti*; *dìlti*, *dìrti*.

1.2. KONSONANTIZMAS

Gausu leksemų su sonantais **m** (8), **n** (6), pavyzdžiui: *1 mīsti, 1 mīgti, 2 mīlti, mīrti, mīšti, mīgztį; 1 nīkti, 2 nīkti, 1 nīrti, 2 nīrti, -nīžti, nīgztį*. Kiek mažiau veiksmažodžių prasideda sonantu **v** (5), pavyzdžiui: *vīpti, 2 -vīrti, -vīmti, vīsti, vīgztį*.

Itin mažai veiksmažodžių prasideda **afrikatomis** (7), pavyzdžiui, *cībti, 1 cīpti, 1 čīpti, čīrti, čīžti*, daugelis jų yra ikoniški, reiškia garsą ar struktūros kitimą su garsu (nėra nė vieno, prasidedančio skardžiosiomis afrikatomis *dz, dž*). Pučiamaisiais **s** ir **z** prasideda tik du veiksmažodžiai *sýti* ir *zìzti* (BKV su č ir z fiksuojama irgi labai nedaug veiksmažodžių, Kruopienė 2000c: 32). Apskritai lietuvių kalboje afrikatos vartojamos gana ribotai ir priklauso periferijai (Karosienė 1987: 48). Tik garsažodžių inicialėmis afrikatos eina kiek dažniau negu kitų žodžių, bet *z* – gana retas. Tačiau GSG daugiausia leksemų su iniciale *z* (31) ir *č* (30), pavyzdžiui: *zýzė, ziřzė, zuřzė, zýzgė, ziřzgė, zuřzgė; čerškė, čiaūškė 2, čiekė, činkštė, čirškė, čiulbo, čýškė* ir t. t. (Lubienė 2003: 79).

Veiksmažodžiai su dvinare iniciale sudaro gausiausią grupę – net 53 proc. (129 veiksmažodžiai). Panašius rezultatus rodo GSG veiksmažodžių tyrimas – 49 proc. (Lubienė 2003: 79). Tačiau BKV tokių yra mažiau – 39 proc. (Kruopienė 2000b: 66).

3 lentelė. INSTA veiksmažodžių su dvinare iniciale statistika

TR	70	SR	38	ST	19	ČR	1	ŠČ	1
br	4	sl	2	sk	6				
gr	7	šl	4	sp	3				
kr	4	žl	1	st	8				
dr	6	sm	4	št	2				
tr	8	sn	1						
bl	3	šm	5						
pl	3	šn	2						
gl	6	sr	1						
kl	9	sv	4						
kn	8	šv	4						
dv	3	žv	10						
kv	4								
tv	5								

1. FONEMINĖ STRUKTŪRA

Dvinarės lietuvių kalbos priebalsių grupės išlaiko trinarių kombinacijų modelį *STR*, kuriame gali būti praleidžiamas bet kuris priebalsis, bet priebalsiai negali susikeisti vietomis (Kazlauskienė 2018: 76). Daugiausia *INSTA* veiksmažodžių prasideda **TR** tipo junginiais – jie sudaro 54 proc. (plg. BKV 62,3 proc., GSG 53 proc.). Beveik perpus mažiau veiksmažodžių prasideda **SR** junginiais – 29 proc. (plg. BKV 25,8 proc., GSG 39 proc.). **ST** tipo inicialė gerokai retesnė – tik 15 proc. (plg. BKV 11,9 proc., GSG 8 proc.). Kitokie junginiai – **ČR** ir **ŠČ** – yra pavieniai foneminiai kitų veiksmažodžių variantai, pavyzdžiui, *džvòkti* intr. ‘čižti (kibti, skrebtì)’, *ščìrti* intr. ‘čirti (skursti, menkėti)’ greta *2 žvòkti* intr. ‘2 žvìgti (skresti, dirgti)’, *čìrti* intr. ‘skursti, menkėti’.

Dvinarę inicialę gali sudaryti 30 priebalsių junginių (plg. BKV inicialę – 34 tipų dvinariai junginiai, Kruopienė 2000a: 40; GSG – 36, Lubienė 2003: 80). Dažniausiai *CiC-* tipo *INSTA* veiksmažodžiai prasideda **sprogs-tamojo priebalsio** ir sonantų **r** (29), **l** (21) junginiais, pavyzdžiui: *-brìkti*, *1 brìgzti*, *dribti*, *driğzti*, *drikti*, *-gribti*, *-griğti*, *kriğti*, *krìsti*, *1 trikti*, *-trišti*; *glìbti*, *glìmti*, *1 glìžti*, *-klìgti*, *klìbti*, *klìgžti*, *1 klìrti* (plg. BKV dažniausiai prasideda dvinariu junginiu *pl*, žr. Kruopienė 2000c: 10), GSG – *šn*, *kr*, *kn* (Lubienė 2003: 81); rečiau – **sprogstamojo priebalsio** ir sonantų **v** (12), **n** (8) junginiais, pavyzdžiui: *-dvòkti*, *dvòsti*, *-kvòkti*, *kvòpti*, *kvišti*, *-tvòkti*, *-tvòrti*, *tvóyti*; *knìbti*, *knìbžti*, *-knìžti*. Iš junginių su pirmuoju **pučiamuoju priebalsiu** gausiausi inicialės junginiai yra **žv** (10), **st** (8) ir **sk** (6), pavyzdžiui: *1 žvògti*, *1 žvòlti*, *žvònti*, *žvòrti*; *-stìbti*, *1 stìgti*, *stìmti*, *stìrti*; *skìsti*, *1 -skìbti*, *1 skìlti*, *2 skìrti*.

Veiksmažodžiai su trinare iniziale sudaro nedidelę *INSTA* veiksmažodžių dalį – tik 6 proc. (15 veiksmažodžių, kiek daugiau nei BKV – 2 proc., GSG – 0,5 proc.). Visų veiksmažodžių inicialė – **STR** tipo junginiai **skl**, **skr**, **str**, **spl**, **spr**, **sgr**, **zgr**, daugumos leksemų pirmasis inicialės priebalsis **s**, pavyzdžiui: *skribti*, *sprìgti*, *1 strikti*, *1 sklìsti*, *1 sklýti*. Leksemos su iniziale *sgr* ir *zgr* yra asimiliaciniai veiksmažodžio *-gribti* variantai, atsiradę iš priešdėlio ir sangrąžos sandūros su šaknies iniziale, plg. *-sgrìbti* ir *-zgribti* (4-oje lentelėje jie pateikiami skliaustuose kaip netipiški junginiai).

4 lentelė. *INSTA* veiksmažodžių su trinare iniziale statistika

skl	skr	str	Spl	spr	(sgr)	(zgr)
5	3	3	1	1	1	1

1.2.2. FINALĖ

INSTA veiksmažodžiai gali baigtis vienu, dviem arba trimis priebalsiais, lemiančiais šių veiksmažodžių vokalizmo ir morfologinės struktūros pokyčius. Bendroji finalės statistika pateikiama 5-oje lentelėje.

5 lentelė. INSTA veiksmažodžių finalės bendroji statistika

-C			-CC	-CCC
222			18	4
T	R	S	ST	TST
106	76	40		

Veiksmažodžiai su vienanare finale yra dominuojantis INSTA veiksmažodžių modelis (kaip ir BKV – 63,3 proc., Kruopienė 2000c: 11) – jie sudaro 91 proc. (tačiau GSG veiksmažodžių, pasižyminčių ikoniškumu, su vienanare finale yra daug mažiau – tik 30 proc., Lubienė 2003: 82).

6 lentelė. INSTA veiksmažodžių su vienanare finale statistika

T	106	R	76	S	40
g	21	l	22	s	11
k	27	r	22	š	6
b	16	m	17	z	4
p	16	n	6	ž	19
t	17	j	9		
d	9	v	–		

Iš vienanarių finalių didžiausią dalį sudaro veiksmažodžiai su **T** finale – 48 proc. Beveik pusė iš jų baigiasi **k** (27) ir **g** (21), pavyzdžiui: *-briko, -doiko, -kliko, 1 kriko, 1 niko, 1 riko, šviko, tiko, 1 žviko; -kligo, -ligo, 1 migo, pigo, smigo, snigo, 1 -spigo, 1 žoigo*; kiek mažiau – **p** (16) ir **b** (16), pavyzdžiui: *1 -cipo, 1 -čipo, kipo, -knipo, -kripo, 2 lipo, slipo, stipo, šlipo, vipo; cibo, dribo, kibo, knibo, ribo, -skibo, žibo, žlibo*; **t** (17) ir **d** (9), pavyzdžiui: *2 kito 2 -knito, krīto, 2 lito, 1 mīto, plīto, šmīto, švīto; brīdo, 1 kīdo, skīdo, -slīdo, svīdo*.

34 proc. veiksmažodžių šaknų turi **R** finalę, dažniausiai **r** (22) ir **l** (22), pavyzdžiui: *biro, -čiro, 2 -gīro, 2 -kīro, kvīro, 1 nīro, -smīro, stīro, -tvīro, žīro,*

1. FONEMINĖ STRUKTŪRA

žviro; bìlo, dìlo, kìlo, kvìlo, 2 -mìlo, 1 skìlo, 1 smìlo, šilo, tvìlo, 1 žvìlo (plg. GSG veiksmažodžių tik 11 proc., Lubienė 2003: 82). Mažiau šaknų baigiasi nosiniais sonantais – **m** (17), pavyzdžiui: *gìmė, glìmo, grìmo, kìmo, lìmo, mìmo, 1 rìmo, stìmo, švìmo, 1 trìmo, -vìmo*, o su **n** (6) – tik kelios leksemos: *lino, 2 tino, švino, tvino, -žino, žvino*. Su finale **j** užfiksuotos 9 leksemos, pavyzdžiui: *-bijo, 1 gijo, lijo, pijo, sijo, sklijo*.

S tipo finalę turi 18 proc. veiksmažodžių. Iš pučiamųjų priebalsių daugiausia leksemų su **ž** (19), pavyzdžiui: *-čižo, 1 drižo, gizo, 1 gližo, 1 grižo, 1 kižo, -nižo, rižo, šižo, šmižo, tižo, -žižo*; mažiau – su **s** (11), pavyzdžiui: *1 bliso, dvìso, giso, 2 gliso, 1 liso, trìso, vìso*; rėta veiksmažodžių su šaknies galo **š** (6) ir **z** (4), pavyzdžiui: *kvišo, mišo, pišo, šišo; 2 bizo, -grizo, -zizo*. Veiksmažodžiai su finale **S** pasižymi ikoniškumu, todėl netikėta, kad GSG veiksmažodžių su pučiamaisiais priebalsiais šaknies gale yra perpus mažiau – 9 proc. (Lubienė 2003: 82).

Veiksmažodžiai su dvinare finale sudaro tik 7 proc. visų *CiC-* tipo *INSTA* veiksmažodžių. Jų šaknies gale realizuojamas vienintelis – **ST** tipo – modelis, galimi 5 priebalsių junginiai – **sk, šk, zg, žg** ir **zd**, dauguma su antruoju užpakalinės eilės priebalsiu (plg. BKV 30,1 proc., finalėje galimi net 38, o GSG – 29 junginiai).

7 lentelė. *INSTA* veiksmažodžių su dvinare finale statistika

sk	šk	Zg	žg	zd
4	4	8	1	1

Tarp jų daugiausia užfiksuota veiksmažodžių su finale **zg** (8), pavyzdžiui: *blizgo, brizgo, drizgo, mizgo, nizgo, rizgo*; perpus mažiau leksemų turi junginius **sk** (4) ir **šk** (4), pavyzdžiui: *drisko, -lisko, -tvisko; 1 piško, tiško, triško*. Tik po vieną veiksmažodį užfiksuota su šaknies galo **zd** ir **žg**: *-bizdo, -lizgo*.

Veiksmažodžiai su trinare finale sudaro mažiau nei 2 proc. *INSTA* veiksmažodžių (plg. BKV 4,3 proc.): užfiksuoti 4 veiksmažodžiai su dviem priebalsių kombinacijomis šaknies gale – **bžd** ir **gžd**, t. y. *-knibždo, -šnibždo; -kligždo, -šmigždo*. Visi veiksmažodžiai yra itin ikoniški, trinariai skardžiųjų priebalsių junginiai eksplikuoja garsus arba struktūros kitimą, tiksliau – destrukciją (plg.: trinarė finalė būdinga GSG veiksmažodžiams, tokių fiksuojama 18 proc., Lubienė 2003: 84).

Išnagrinėjus konsonantizmą, išryškėjo *CiC*- tipo INSTA veiksmažodžių šaknies struktūriniai bruožai (žr. 8-ą lentelę).

8 lentelė. INSTA veiksmažodžių šaknų struktūriniai modeliai (proc.)

Modelis	INSTA	Procentai	BKV modelis ⁹	Procentai
iC-	3	1,2	VC-	1,8
iCC-	1	0,2	VCC-	1,6
CiC-	89	36	CVC-	34,5
CiCC-	9	4	CVCC-	18,4
CCiC-	116	48	CCVC-	22,3
CCiCC-	8	3	CCVCC-	11,3
CCiCCC-	4	1,6	CCVCCC-	2,9
CCCiC-	14	6	CCCVC-	1,7
Iš viso	244	100		

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, gausiausi INSTA veiksmažodžių šaknies struktūriniai modeliai yra *CCiC*- (48 proc.) ir *CiC*- (36 proc., plg. *CVC*- modelis gausiausias ir BKV – 34,5 proc.). Kiti modeliai reti.

Keletas veiksmažodžių, kurių šaknies galo priebalsis atkartoja šaknies pradžios priebalsį, gali būti interpretuojami kaip turintys reduplikuotą šaknį, paryškinančią ikoniškumą, pavyzdžiui: *grįgti* intr. ‘krikti, irti; išsimėtyti’, *-klikti* intr. ‘1. staiga surikti, suspigti; pradėti balsu verkti ar juoktis’, *1 krikti* intr. ‘1. sklisti, skirstytis į įvairias puses; 2. darytis netvirtam, irti, gesti’, *-kvikti* intr. ‘1. sužviogti, sužvigti (apie paršus)’, *-mimti* intr. ‘darytis mieguistam, apsnūdusiam’, *-šišti* intr. ‘šašti’, *-šižti* intr. ‘pykti, irzti, niršti’, *-šmižti* intr. ‘1. apdžiūti, apsusti (ppr. nuo sausros); 2. kiek apvirti; 3. apšiurti, apspurti’, *-šnižti* intr. ‘darytis mieguistam, apsnūsti’, *zizti* intr. ‘1. zirzti, zyzti; 2. išdykauti, šelti; 3. panorėti, geisti; 4. smarkiai, energingai dirbti, plušti; 5. įnikti ką daryti’, *-žižti* intr. ‘smarkiai užpykti’.

Konsonantizmo analizė leido nustatyti formaluosius INSTA veiksmažodžių variantus. Leksikografiniuose šaltiniuose, ypač LKŽe, pasitaiko INSTA veiksmažodžių, kurių realumas kelia abejonių: kai kurie gali būti tos pačios

⁹ Gretinimas su bendrinės kalbos šakniniais veiksmažodžiais sąlygiškas, nes BKV duomenys fiksuoja bet kokį vokalizmą.

leksemos foneminiai variantai¹⁰. Nustatyti keli varijavimo atvejai – priebalsių pridėjimai, įterpimai inicialėje, skardžiųjų ir dusliųjų bei pučiamųjų priebalsių variantai inicialėje arba finalėje¹¹.

1. Inicialėje prieš sprogstamuosius dusliuosius priebalsius pridedamas pučiamasis priebalsis **s** (š prieš *t, č*; dėl asimiliacijos ir *z*), pavyzdžiui: *čirti* intr. ‘skursti, menkėti’ / *-ščirti* ‘t. p.’, *-gribti* / *sgrìbti* / *-zgrìbti* ‘1. tr. sučiupti, sugauti; 2. refl. susigriebti, susivokti’, *kìbti* / *skìbti* ‘1. intr., tr. kabintis, segtis, lipti prie ko; 3. intr., tr. griebti, čiupti, stverti; 4. intr. imti ką smarkiai veikti, sukrusti’, *plìsti* / *splìsti* intr. ‘1. skliski; 2. darytis plačiam, platėti, storėti’, *tìkti* ‘1. intr. būti atitaikytam, tinkamam, geram; 2. intr. būti pritaikomam kokiam nors reikalui, derėti; 4. intr. būti pagal skonį, patikti’ / *stìkti* ‘tikti’ / *štìkti* ‘1. tr. spėti; 2. intr. tikti’, *tìlti* intr. ‘1. darytis tyliam, tylesniam, menkai girdimam; 2. nustoti kalbėti, rėkti, triukšmauti; 3. nustoti, liautis siautėti, šėlti (apie gamtos reiškinius ir stichiją)’ / *štìlti* intr. ‘tilti, rimti’, *1 trìkti* intr. ‘1. užsikirsti (apie kalbą); 2. klysti, rikti, painiotis; 3. darytis netvirtam, prastesniam, netinkamam, imti prarasti normalią, įprastą būseną, eigą ir pan., irti, krikiti’ / *2 -strìkti* intr. ‘mišti, trikti’.
2. Į inicialės priebalsių junginį *sr* įterpiamas **t**, pavyzdžiui: *srìgti* / *strìgti* intr. ‘1. smigti, bestis’.
3. Greta pradinio sprogstamojo inicialės priebalsio pridedamas **v**, pavyzdžiui: *dìlti* intr. ‘1. trintis, mažėti, dėvėtis; 2. prk. nykti, dingti, prapulti, mažėti’ / *doìlti* intr. ‘dilti, nykti; išdykti, neklausyti’, *2 -kìrti* intr. ‘1. sirguliuoti, nesveikuoti; 2. pradėti, suskasti’ / *-kvìrti* intr. ‘suglebti, sunegaluoti’.
4. Inicialėje ir / ar finalėje kaitaliojasi duslieji ir skardieji priebalsiai **k** ir **g**, **p** ir **b**, pavyzdžiui: *kìkti* intr. ‘1. staiga surikti, suspigti; pradėti balsu verkti ar juoktis’ / *kìgti* ‘t. p.’, *1 krìkti* intr. ‘1. skliski, skirstytis į įvairias puses; 2. darytis netvirtam, irti, gesti’ / *grìgti* intr. ‘krikiti, irti; išsimėtyti’ / *grìkti* intr. ‘netekti noro dirbti, apsileisti’ / *krìgti* intr. ‘darytis nebemielam, atsibosti; imti kuo bjaurėtis, gristi’, *1 trìkti* intr. ‘1. užsikirsti (apie kalbą); 2. klysti,

¹⁰ LKŽe pateikiama nemažai abejotinių foneminių variantų iš A. Juškos žodyno.

¹¹ Foneminiai veiksmazodžių variantai atskiriami pasviruoju brūkšniu.

rikkti, painiotis; 3. darytis netvirtam, prastesniam, netinkamam, imti prarasti normalią, įprastą būseną, eigą ir pan., irti, krikti' / 2 -*strikti* intr. 'pamišti' / -*triği* intr. '1 trikti 3 (darytis netvirtam, prastesniam, netinkamam, imti prarasti normalią, įprastą būseną, eigą ir pan., irti, krikti)', 1 -*žviği* intr. 'imti žviegti' / 1 *žviki* 't. p.', 2 *žviği* intr. 'skresti, dirgti', 2 *prižviği* intr. '1. prikibti spaliams prie pluošto; 2. prisvilti, pridegti; 3. prk. prilipti' / 2 *žviki* 't. p.' / 2 *džviki* 't. p.' / *šviki* 't. p.'; *cihti* intr. 'nusigyventi, skursti' / 2 *cihti* 't. p.', *knibti* / *knipiti* intr. '1. klebti, nustoti stangrumo, leistis žemyn', *skribti* intr. '1. baigtis, dvėsti, keipti; 2. menk. mirti' / *skripi* 't. p.', *stipti* '1. intr. nustoti gyventi (apie gyvulius, paukščius, vabzdžius), dvėsti, gaišti; 2. mirti; 3. kęsti alkį, alkti; 4. kęsti šaltį, šalti; 5. intr. stirti, kietėti' / *stibti* intr. '2 stybti (1. šalti, stirti)'; *drikti* intr. 'plyšti, irti, skarti, trūkti' / *driği* intr. 'brigzti'.

5. Retai vartojamų tarminių veiksmažodžių varijuoja inicialės ir finalės priebalsiai **z** ir **ž**, **s** ir **š**, **š** ir **č**, **ž** ir **dž**, **c** ir **č**, plg.: 1 -*grizti* intr. 'pamilti, įsimylėti; susibarti, susirieti' / -*grizti* intr. 'imti mylėti, milti'; -*smižti* intr. 'šmižti, mirkti; prk. blogai nusiteikti, suniurti, sugižti' / -*šmižti* intr. '1. apdžiūti, apsusti (paprastai nuo sausros); 2. kiek apvirtti; 3. apšiurti, apspurti'; *zizti* intr. '1. zirzti, zyzti; 2. išdykauti, šėlti; 3. panorėti, geisti; 4. smarkiai, energingai dirbti, plušti; 5. įnikti ką daryti' / -*žižti* intr. 'smarkiai užpykti'; *sviisti* / *2 *šviisti* intr. 'švisti, žibti'¹²; -*tristi* / -*trišti* intr. '1. eiti iš proto, kvaišti; 2. nerimti, dūkti ko geidžiant; 3. jausti šleikštulį, būti bloga'; *šipti* / *čipti* '1. intr. darytis neaštriam, bukti; 2. intr. nuo rūgštumo darytis jautriam (apie dantis)'; 2 *žviği* intr. 'skresti, dirgti; prisvilti, pridegti; prilipti; prikibti spaliams prie pluošto' / 2 *žviki* 't. p.' / 2 *džviki* 't. p.' / *šviki* 't. p.'; 1-*cihti* intr. 'pradėti cypėti, cypelėti' / -*čipti* intr. 'čypelėti'.

Šie labai panašios ar tapačios semantikos veiksmažodžiai laikytini foneminiais variantais. Variantiškumas aiškintinas ne tik pačių fonemų panašumu, asimiliacija, bet ir variantinių leksemų ikoniškumu. Foneminiai variantai yra siauri dialektizmai, kartais LKŽe nepaliudijami nė vienu sakiniu; jie sudaro 12 proc. *CiC*- tipo veiksmažodžių.

12 Dėl veiksmažodžio rekonstrukcijos žr. 2-ą skyrių.

2. MORFOLOGINĖ STRUKTŪRA

Morfologinė struktūra analizuojama remiantis tokiais natūraliosios morfologijos parametrais, kaip *skaidrumas* (kai kalbėtojas gali lengvai identifikuoti tiek bendrą visos fleksinės formos, tiek kiekvieno šios formos afikso semantinį turinį), *konstrukcinis ikoniškumas* (materiali formos raiška), *produktyvumas* ir *stabilumas* (detaliau apie šiuos parametrus ir natūraliosios morfologijos principų taikymą veiksmažodžių sistemos analizei žr. Rosinas 2009: 261–295; Pakalniškienė, Mikašauskienė 2012: 151–172; Mikašauskienė 2018).

Foneminė INSTA veiksmažodžių struktūra turi lemiamą įtaką jų morfologinei struktūrai. Ypač svarbus intarpo likimui yra finalės priebalsis: *n* išnyksta prieš nesprogstamuosius priebalsius, pailgindamas balsį. Siekiant atskleisti morfologinės ir foneminės struktūros santykius, veiksmažodžiai grupuojami pagal esamojo laiko formų raišką ir alternacijų pobūdį.

Foneminiai veiksmažodžių variantai šiame poskyryje pateikiami kaip viena invariantinė leksema: nustatyta 214 invariantinių CiC- tipo INSTA veiksmažodžių (244 variantai).

Lietuvių kalboje vartojamos įvairios INSTA veiksmažodžių esamojo laiko formos – intarpinės, *sta*, *(i)a*, *na* kamieno ir atematinės. Atsižvelgiant į alternacijų pobūdį, pateikiami galimi esamojo laiko formų modeliai.

2.1. INTARPINĖS ESAMOJO LAIKO FORMOS

Intarpinės esamojo laiko formos sudaro 42 proc., 90 veiksmažodžių (dėl gretutinių *a* kamieno ar atematinųjų formų žr. konkrečius pavyzdžius). Tokią struktūrą lemia šaknies finalė: prieš sprogstamuosius priebalsius vartojamos konstrukciškai maksimaliai ikoniškos veiksmažodžių esamojo laiko formos su išlaikytu intarpu (64 veiksmažodžiai), paprastai stabiliojo šaknies centro, pavyzdžiui: finalė **k**, **g** (23): *driūka* (*driūkti* intr. ‘1. driektis, draikytis, taršytis; 2. sklisti, krikiti’), *-kliūka* / *-kliūga* (*-kliūkti* / *-kliūgti* intr. ‘1. staiga surikti,

suspigti; pradėti balsu verkti ar juoktis’), 1 *-riñka*¹³ (1 *-rikti* intr. ‘riktelėti, šūktelėti, sušukti’), 2 *spiñga*¹⁴ (2 *spigti* intr. ‘1. akti, spangti, žlibti (nuo stiprios šviesos), *tiñka* || *teñka* || *sàtika* || *tiñkma* / *štiñka* / *stiñka* || *steñka* (*tik-ti* ‘1. intr. būti atitaikytam, tinkamam, geram; 2. intr. būti pritaikomam kokiam nors reikalui, derėti; 4. intr. būti pagal skonį, patikti; 7. tr. rasti’ / *stikti* ‘tikti’ / *štikti* ‘1. tr. spėti; 2. intr. tikti’), 2 *žviñga* / 2 *-žviñka* / *-džviñka* / *-šviñka* (2 *žvigti* / 2 *-žvokti* / *-džvokti* / *-švokti* intr. ‘skresti, dirgti; prisvilti, pridegti; prilipti; prikibti spaliams prie pluošto’); finalė **p, b** (19): *ciñba* / 2 *ciñpa* (2 *cipti* intr. ‘1. trūkti, stokoti; grubti, stingti, šipti’ / *cibti* intr. ‘nusigyventi, skursti’), *kiñba* / *skiñba* (*kibti* / *skibti* ‘1. intr., tr. kabin-tis, segtis, lipti prie ko; 3. intr., tr. griebti, čiupti, stverti; 4. imti ką smarkiai veikti, sukrusti’), *šiñpa* || *šeñpa* / 2 *čiñpa* (*šipti* / 2 *čipti* intr. ‘1. darytis neaštriam, bukti; 2. nuo rūgštumo darytis jautriam (apie dantis)’), *driñba* || *dreñba* (*dribti* intr. ‘1. kristi (kokiai tirštai masei); 2. virsti, griūti, pulti; 5. smukti, leistis žemyn’), *kliñba* (*klibti* intr. ‘pradėti klibėti’); finalė **t, d** (19): *breñda* || *briñda* || *brėda* || *brida* (*bristi* ‘1. intr. eiti per vandenį, klampią ar augalų prižėlusią vietą; 2. tr. braidžiojant šlapinti, mirkyti; 3. tr. žuvis su bradiniu gaudyti, žuvauti’), 3 *-kniñta* (3 *-knisti* intr. ‘įkyrėti, įsibosti’), *pliñta* || *spliñta* (*plisti* / *splisti* intr. ‘1. sklisti; 2. darytis plačiam, platėti, storėti’), *skiñda* (*skisti* intr. ‘1. kedėti, retėti, brigzti; 2. irti, skleistis į šalis’), *-sliñda* (*-slisti* intr. ‘pasidaryti slidžiam’), *-šmiñta* (*-šmisti* intr. ‘1. sublogti, sulysti; 2. nuskursti; 3. padūkti, pasiusti’); finalė **bžd, gžd** (3): *-kniñbžda* (*-knibžti* intr. ‘imti knibždėti’), *kliñgžda* (*kligžti* intr. ‘klibti’) ir kt.¹⁵

13 LKŽe kaip gretutinė nurodyta *a* kamieno forma *rika* ‘išduoti garsą (apie paukščius)’ sistemos atitikties požiūriu nereali, nes šio veiksmažodžio intarpinės formos reguliariai vartojamos veiksmo teliškumui nusakyti. Vieninteliame A. Juškos užrašytame sakinyje eksplikuojama duratyvinė reikšmė, plg.: *Čiulba, rika paukšteliai, t. y. rykauja* J.

14 Sistemos atitikties požiūriu LKŽe greta intarpinės nurodyta *a* kamieno forma *spiñga* taip pat abejotina, plg.: *Įstojo spiganti diena* Šts. *Viskas suspigo spigančių dieną: reik laukinių akuliorių – akys bijo* Ggr. Ji priskirtina žemaičiuose vartojamai duratyvinei leksemai *spig'ėi, spiga, spig'ėo* ‘švytėti, spindėti’, plg. beveik identiškus sakinius, pateiktus prie 1 *spigti*: *Puiki buvo spiganti diena* Šts. *Ir nu dar nė kokia kita [šalis] nespig didesniai speigais* S.Dauk.

15 LKŽe užrašyta intarpinė leksemos 2 *sklisti, skliñta* (*sklita*), *sklito* (*sklità*) ‘skeisti, skirti į šalis; stumti, žerti’ forma kelia abejonių: ji nepaliudyta sakiniiais – užrašytos tik *a* kamieno formos, be to, turi nebūdingą intarpiniams veiksmažodžiams aktyvaus

Iškritis intarpui prieš pučiamuosius priebalsius ir sonantus, kartais net junginius su pirmuoju sprogstamuoju priebalsiu susidarė kintamojo centro mažiau nei maksimaliai ikoniškos paradigmos su ilguoju esamojo laiko vokalizmu (23 veiksmožodžiai), pavyzdžiui: finalė **l, r, j** (15): *-bỹja* (*ĩbỹti* intr. ‘įsibauginti’)¹⁶, *čỹra / ščỹra* (*čĩrti* intr. ‘skursti, menkėti’ / *-ščĩrti* intr. ‘sumenkėti, nuskursti’), *3 gỹla* (*3 gĩlti* intr. ‘gilėti, tvinti’), *2 -ỹra* (*iĩra*)¹⁷ (*2 -ĩrti* intr. ‘at-, ĩ-, nu-, per-, priplaukti irklais stumiantis’), *2 -kỹra / kvỹra* (*-kĩrti* intr. ‘1. sirguliuoti, nesveikuoti; 2. pradėti, suskasti’ / *-kvĩrti* intr. ‘suglebiti, sunegaluoti’), *sỹja* (*sỹti* ‘1. tr. jungti, rišti; 2. intr. turėti ryšį, sietis, jungtis’), *2 sklỹja* (*2 -sklỹti* ‘paslysti’), *tvỹja* (*tvỹti* tr. ‘mušti, pliekti’), *tvỹla* (*tvĩlti* intr. ‘1. pamažu degti, rusėti; 2. svilti’), *-žvỹra* (*-žvĩrti* intr. ‘padėrti, apsi- blausti’); finalė **ž** (1): *-rỹža* (*-rĩžti* intr. ‘pasišiaušti (apie plaukus)’); finalė **sk, zd, zg, žg** (6): *1 -°byzda* (*1 -bĩzti* intr. ‘1. menk. nuskursti, nusigyventi; sujusti, sukrusti, subruzti; 2. susibezdėti; 3. sumenkėti, nusmukti’), *2 brỹzga* (*2 brĩgzti* intr. ‘1. gižti, skirbti; 2. nusiminti, nuliūsti, nosį nukabinti’)¹⁸, *drỹzga* (*drĩgzti* intr. ‘brigzti’), *°lyska* (*-lĩksti* intr. ‘lėpti, lekšti’); finalė **gžd-** (1): *-šmỹgžda* (*-šmĩgžti* intr. ‘staiga nusmailėti, suplonėti’).

Trijų veiksmožodžių su **šk, zg** finale užfiksuotos abejopos formos – su išlaikytu intarpu ir jo pėdsaku, ilguoju balsiu, plg.: *1 briņzga* || *brỹzga*

---

veiksmo reikšmę, plg.: *Žiūrėk, rankove nuo stalo žemėn sklītĩ pinigus* Trgn. *Matos, kad girtas: eina par turgų, tai tik sklĩta visus šonan* Sdk. *Atàsklita puodo viršų, žiũri – auksiniai pinigai* (ps.) Ds. *Greta a kamieno formų dera LKŽe užrašytos būtojo laiko é kamieno formos, pavyzdžiui: Suois mamą atàsklitė* Klt. *Šaka pusę vežimo nùsklitė* Ds. *Pàsklitė visam kaimui, kad nesveika* Klt.

16 Veiksmožodis užrašytas iš *Zanavykų šnektos žodyno* (1, 143).

17 LKŽe iš A. Juškos žodyno užrašytos formos su išlaikytu prieš sonantus intarpu, pavyzdžiui, *iĩra*, *°šinla*, *tiĩla* || *štiĩla*, *žviĩla*, gali būti teorinė rekonstrukcija – tokių formų nefiksuojiama nei tarmėse, nei senojoje raštijoje.

18 LKŽe veiksmožodis nurodytas kaip skolinys iš slavų kalbų: *2 × brĩgzti*, *brỹzga*, *brĩzgo* (sl.?) intr. ‘gižti, skirbti’: *Pienas jau brỹzga* Rod. Tačiau veiksmožodis gali būti laikomas indigeniu, darybiškai susijusiu su *brĩgzti*, *brĩzgia*, *brĩzge* ‘ardyti, laužti, plėšti’; abu veiksmožodžiai vartojami pietų aukštaičių patarmėje. Tokia interpretacija remiama tipologinėmis darybinėmis paralelėmis, kurioms toks reikšmių santykis būdingas, pavyzdžiui, *gižti* ‘1. imti rūgti (ppr. apie pieną); 2. imti giežti, perštėti; imti knietėti’: *giěžti* ‘1. esti, graužti, kutenti (gerklėje); gaižliui būti’, *2 skóbti*, *skóbsta*, *skóbo* ‘rūgti, gižti, skirbti’: *1 skóbtĩ*, *skóbsta*, *skóbo* ‘drožti, skaptuoti’.

(*brìgzti* intr. ‘1. skarti, spurti, irti; 2. šipti, virsti, trupėti (apie ašmenis)’, *-iñška* || *-ỹška* (*-iķšti* intr. ‘pradėti, sujusti ieškoti’), *niñzga* || *nỹzga* (*nìgzti* intr. ‘sąnariui išnirti’).

9-oje lentelėje pateikiami struktūriniai intarpinių formų modeliai, iliustruojantys foneminės šaknies sandaros, t. y. finalės, įtaką morfologinei struktūrai.

9 lentelė. Intarpinių formų struktūriniai modeliai

n	64	ī	23	n ī	3
Ci-n-T-	61	Cī-R-	15	Ci-n-ST- Cī-ST-	3
Ci-n-TST-	3	Cī-S(T)-	7		
		Cī-TST-	1		

Lietuvių tarmėse paprastai vartojamos intarpinės maksimaliai ikoniškos *T* finalę turinčių veiksmažodžių esamojo laiko formos. Keleto veiksmažodžių vartojamos gretutinės esamojo laiko formos su kokybine balsių kaita, pavyzdžiui: *driñba* || *dreñba* (Bsg; Ds, Vžns¹⁹), *striñga* || *streñga* (Pun), *šiñpa* || *šeñpa* (Antr, Klt, Km), *tiñka* || *teñka* (Bsg; Alks, Ds, Imb, Jž, Klt, Kp, Ktk, Mlt, Ob, Sdk, Skdt, Sug). Formos su šaknies *e* daugiausia vartojamos rytų aukštaičių tarmėse, taigi turėtų būti naujos, atsiradusios po mišriųjų dvigarsių *en*, *em* virtimo *in*, *im*. Jos galėjo rasti pagal apofoninių veiksmažodžių, tokių kaip *leñda* – *liñdo*, *keñša* – *kiñšo*, modelį ir galbūt dėl analogijos su kitais *e* vokalizmo intarpiniais veiksmažodžiais, pavyzdžiui, *geñda*, *señka* (Zinkevičius 1966: 96–97; Pakalniškienė 1997: 108–109; Kazlauskas 2000: 318). Manytina, kad *streñga* tipo formomis tarmėse sustiprinamas ikoniškumas – išryškinama gramatinė esamojo laiko reikšmė ir predikatinė situacija.

Veiksmažodžių *brìsti* ir *tìkti*, be intarpinių *breñda* || *brìnda*, *tiñka* || *teñka*, fiksuojamos minimaliai ikoniškos *a* kamieno formos *brėda* || *brìda* ir *-tika*. Nykstamojo laipsnio *a* kamieno formos turi inovacinę apibendrintą vokalizmą iš būtojo laiko, tokios vartojamos pietryčių ir pietų aukštaičių tarmėse (Vidugiris 1973: 203). Forma *brėda* interpretuojama įvairiai (Kazlauskas 2000: 323–324; Kaukienė 2002: 133–134), tačiau neabejotina, kad tai archaizmas – tokios formos fiksuojamos ir senojoje raštijoje. Archajiška turėtų būti ir forma *brìnda*,

19 Studijoje vartojamos įprastinės LKŽe vietovardžių santrumpos. Formų ir leksemų paplitimas nurodomas iš vakarų į rytus, (pa)tarmės atskiriamos kabliataškiu.

nes pereiti į kamieną *sta* nebuvo motyvo – veiksmožodis reiškia aktyvų veiksmą, vartojamas ir intransyviai, ir tranzityviai. Forma *brenda* galėjo rasti kaip apofoninis esamojo laiko formos variantas (plg. *kreŋta*, *skrenda*, *steŋga*, *dreŋba* ir pan.) arba dėl formų *brēda* ir *briŋda* kontaminacijos.

Veiksmožodžio *sprigti*, *spriga* || *sprigta* || *springa*, *sprigo* || *sprigo* ‘tr. spriegti; intr. trykšti, užtikšti’ užrašytos trejopos esamojo laiko formos, iš jų sakiniiais paliudyta tik *a* kamieno forma, plg.: *Ans spriga*, *t. y. numeta toli smarčiai* J. *Ne segtinai segamas, bet sprigtinaĩ sprigamas sprunklas vadinas sūsprigu* Šts. Forma *springa* užrašyta iš M. Nydermano žodyno ir Mosėdžio (*įspringa*) be sakinių. Būtojo laiko formos irgi dvejopos: daugiau paliudyta *o* kamieno formų, derančių prie intarpinių, mažiau – *é* kamieno, plg.: *Švyst ir atsprigo* [„vokietj“] KlvrŽ. *Vapsa į kaktą įsprigo* KlvrŽ. *Kampai [vežimų] susprigo* (‘susikabino’), *ir gentys paliko – toki vedums gentystė* Ggr. *Jis su springiu nūsprigė paukštį* J. *Į nosį sprigė jis snaudaliui su sprigiu* J. Užrašytosios esamojo ir būtojo laiko formos gali būti suprantamos kaip dviejų darybiškai susijusių veiksmožodžių paradigmos, pavyzdžiui, *sprigti*, *spriga* || *sprigta*, *sprigė* ‘tr. spriegti’ ir *sprigti*, *springa*, *sprigo* intr. ‘trykšti, užtikšti’ (dar plg. *sprygti*, *sprygsta*, *sprỹgo* intr. ‘ašaroti (trykšti ašaroms)’).

Greta įprastos veiksmožodžio *šikti* ‘tuštintis’ *a* kamieno formos *šika* iš žemaičių užrašyta intarpinė *šiŋka* (Vvr, End, Vks): *Ka gerai iššiŋka, suėda viską* NmŽ. *Jei netinka, lai pašiŋka, t. y. kad apsižanyjus netinka, neparskirs* J. Pirmajame sakinyje veiksmožodis pavartotas perkeltine reikšme ‘alkti’, tad intarpinė forma, eksplikuojanči procesą ar terminatyvinį veiksmą, galėtų būti pamatuota. Antrajame sakinyje intarpinė forma greičiausiai priderinta prie *netiŋka*. Kita vertus, abu veiksmožodžiai – *sprigti* ir *šikti* – užrašyti iš šiaurės žemaičių, kur pasitaiko intarpinių formų, vartojamų aktyvaus veiksmo reikšme (plg. *seŋka* ‘seka’: *Veizėk, kaip seŋka tie žqsyčiai manie* Dov.).

Keblu interpretuoti LKŽe užrašytos leksemos *rìsti*, *rìta* (*reŋta* Gg), *rìto* (*rìtė*) ‘1. tr. stumti, judinti, sukant paviršiumi, ridenti; 2. tr. versti griauti; 4. intr. judėti sukantis, riedėti’ gretutinę intarpinę formą, užrašytą iš vakarų ir pietų aukštaičių paribio – Gegužinės ir Palomenės, plg.: *Spyrei, ir tegul rentasi nuo kalnelio!* Plm. Įprastinė *a* kamieno forma tarmėse ir dabartinėje kalboje vartojama aktyvaus veiksmo reikšme, tačiau Bretkūno darbuose paliudyta savaiminio veiksmo reikšmė intr. ‘judėti sukantis, riedėti’, plg.: *Grašis, iš nagų žmogaus išpuolęs..., toliaus nerit, bet duostisi atrasti* BPII225. *Gil[ybė] rito nuog kitos kita (paraštėje išsiraičiojo) viduj marių* BB2Moz15,8. Galimas dalykas, kad veiksmožodis *rìsti*, *rìta*, *rìto* anksčiau buvo nediferencijuotas

diatezės atžvilgiu, o siekiant įforminti savaiminio veiksmo reikšmę, tarmėse galėjo rasti intarpinių formų. Tokio kamienų persigrupavimo pavyzdžių esama: *dègti, dēga (deñga), dēgè* ‘1. intr. būti ugnies veikiamam, nykti ugnyje, liepsnoti; 3. tr. kurti ugnį, žiebtį’, *1 kèpti, kēpa, kēpè* ‘1. tr. gaminti valgį ką sausai ar su riebalais karštai kaitinant; 2. intr. esant labai dideliame karščiui sausai ar su riebalais kaisti’ ir *2 kèpti, keñpa, kēpo* intr. ‘lipti, kibti prie ko; džiūti, sausėti’. Siūlomą veiksmožodžio *rìsti* interpretaciją paremia ir intarpinių formų / leksemų paplitimas – jos vartojamos tame pačiame plote kaip ir *reñta*, t. y. vakarų ir pietų aukštaičių tarmėse, plg.: *deñga* Alv, Brb, Rmš; Arm, Lš, Mrc, Pls, *keñpa* Dkš, Vl, Vlk; Lš, Mrk, Žž ir dabartinėje kalboje, užrašytos iš Rs, Sk, Š, J. Todėl rekonstruotina leksema *2 *rìsti, reñta, rìto* intr. ‘judėti sukantis, riedėti’.

Leksemos su sonantine finale **l, r, j** dažniausiai yra siauri dialektizmai, palyginti su gausia tokios pat finalės veiksmožodžių grupe, kuriai būdingos gretutinės maksimaliai ikoniškos *sta* ir *na* kamieno esamojo laiko formos (žr. toliau). Žodynuose pateikiamos tik intarpinės mažiau nei maksimaliai ikoniškos esamojo laiko formos su ilguoju balsiu, pavyzdžiui: *Pavasarij ir maži raveliai užgyla* Up. *Ma[n] besemiant vandenėlį, ir atyra juods laivelis* JV1089. *Mamytė įbįjusi, mažu ateis banditai* ZanŽ 1, 143 (Nm). *Mūsų runkelių rasoda apčiro ir pagelto* Lš. Šių veiksmožodžių geografija įvairi: iš šiaurės ir pietų žemaičių *3 žvyla* (S.Dauk), *gyla* (Up, Vdk, J), *tvýja* (Skdv), iš vakarų aukštaičių *2 sklýja* (Krn), *býja* (ZanŽ), pietų aukštaičių *2 -kýra* (Lp, Lš, Švn), iš Mažosios ir vidurio Lietuvos senųjų raštų bei žodynų, patarnių *3 skýla* (BP, DP, K, N, NdŽ, Vd, I.Simon).

Šaknies finalės **ST** tipo daugiausia vartojamos esamojo laiko formos su ilguoju *y*, pavyzdžiui: *2 brýzga* (Eiš, Lp, Rod, Vlk), *drýzga* (Grš, Gs, Brt, ZanŽ; Ds; DrŽ), *lýžga* (R, MŽ, K). Maksimaliai ikoniškos formos su išlaidyktu *n* tebevartojamos vakarų, rytų aukštaičių (ypač kupiškėnų) ir pietų žemaičių, pavyzdžiui, *brinžga* (Up; Dkš; Ds; Kp, Sl), *-inška* (SIm), *niñzga* užrašyta iš A. Juškos žodyno.

Senuosiuose raštuose užfiksuoti veiksmožodžiai su sprogstamuoju priebalsiu šaknies finalėje turi gana stabilią esamojo laiko struktūrą – dauguma šių veiksmožodžių turi paliudytas maksimaliai ikoniškas intarpines esamojo laiko formas, pavyzdžiui: finalė **k, g**: *apiplinku* SD 112r II,19; *apsirinka* DP 535,13, *aprinku* SD 150v II,14; *tinka* BBSal 12, 5, *futinka* DP 212,20, *ifchtinka* WP 76r,22, *iβtinku* SD 129r I,15; finalė **p, b**: *sulimpa* BBHio38, 38, *limpa* WP 143r,20, *limpu* SD 73v I,11; *ftimpu* SD3 53 „stingti“; *βimpa* DP

303,44, *simpu* SD3 443; *pražimba* DP 616,12; finalė **t**, **d**: *krint* Mž 62₂₀, Mž 354₁₂, *nukrint* BBHiob14, 2, *krīnta* DP 72,45, *krinta* SD3 378; *nemintanti* BP II 32319, *iβmintu* SD3 190; *pérskrinda* DP 580,15, *apškrindu* SD 101r I,28; *sningant* BB Sal 31, 21, *fniekt* SD3 413; *fwindanczeis* DP 610,46. Tačiau veiksmažodžio *brīsti* dominuoja apofoninės *a* kamieno formos, plg.: *infibred* BP II 222₁₆, *breda* BP II 54₅, *breda* WP 201r,20, *perbredu* SD 141r II,11, SD3 347, *perbredamas* SD3 537, *ižbredu* SD 199, I, *bredu* SD3 22 || *brindu* SD3 22 (Mikašauskienė 2018: 81–85).

Senųjų raštų veiksmažodžių, kurių šaknis baigiasi sonantais **r**, **j**, užfiksuotos intarpinės mažiau nei maksimaliai ikoniškos esamojo laiko formos su ilguoju balsiu, plg.: *bīra* DP 113,33; *swiruncios* PS II 50; *ischgija* BB3Moz 14, 3, *igīia* DP 197,5, *ičhgijanczių* WP 88r,5, *igiia* PS I 49, 153, 207, 261, 369, II 6, 12, 83; *nulija* BP I 248₁₀, *liia* PS II 63; *riju* BBHiob7, 19, *prariia* DP 478,42; *apfirūanczem* DP 103(89),50, *prarija* WP 217v,11, *neapsiriia* PS I 370, *prariiu* SD 105r II,1 (Mikašauskienė 2018: 69–76).

Veiksmažodžių su pučiamojo ir sprogstamojo priebalsio junginiu finalėje senuosiuose raštuose neužfiksuota.

Dabartinėje kalboje vartojamos konstrukciškai ikoniškos stabiliojo šaknies centro intarpinės veiksmažodžių su **T** finale formos, pavyzdžiui: *driñba*, *driñka*, *kiñda*, *kiñta*, *sukliñka*, *sukviñka*, *miñga*, *miñta*, *piñga*, *pliñka*, *niñka*, *pliñta*, *1 suriñka*, *2 riñka*, *skiñda*, *skliñda*, *skreñda*, *smiñga*, *sniñga*, *suspiñga*, *spiñta*, *stiñga*, *sviñda*, *šviñta*, *tiñka*, *triñka*, *sužiñga*. Užfiksuotas vienintelis veiksmažodis su išnykusiu intarpu prieš sprogstamąjį priebalsį *išdīsti*, *išdīsta*, *išdīdo* (Pakalniškienė 2001: 358–366). Itin retos kintamojo šaknies centro formos: plačiai vartojamos tik dviejų veiksmažodžių apofoninės formos *breñda*, *kriñta* || *kreñta* (dėl *skreñda* žr. toliau).

Veiksmažodžių su finale **R** ir **ST** vartojamos mažiau nei maksimaliai ikoniškos esamojo laiko formos su ilguoju balsiu – intarpo reliktu, pavyzdžiui: *gýja*, *lýja*, *sýja*, *šlýja*; *mýzga*, *nýzga*, *rýzga*, *týška*.

2.2. INTARPINĖS IR *sta* KAMIENO FORMOS

Didelę dalį veiksmažodžių sudaro leksemos su alternuojančiomis esamojo laiko formomis (75 veiksmažodžiai, 35 proc.). Prieš pučiamuosius balsius ir sonantus išnykus intarpui, greta formų su ilguoju balsiu imta vartoti

maksimaliai ikoniškas *sta*-kamienes, paprastai su intarpo reliktu – ilguoju balsiu, dėl to išplito kintamojo centro šaknies veiksmožodžiai. Netikėta, kad tokio įvairavimo esama ir veiksmožodžių su finale **T** paradigmos, kuriose intarpas turėjo būti išlaikytas, pavyzdžiui: *dīsti, dýsta* || *diñda, dīdo* intr. ‘dėdėti, darytis didesniui, augti’²⁰. Greičiausiai jos radosi pagal analogiją su veiksmožodžių, turinčių finale *S* ir *R*, ilgojo vokalizmo modelį kaip preferentiškesnės – jose semantinio žymėtumo asimetrija koduojama adityviškai, pridėdant morfologinį žymiklį *sta*, ir kiekybiškai – balsio ilgumu.

Formas su intarpu arba ilguoju balsiu ir *sta* turi trejopos finalės veiksmožodžiai: su pučiamaisiais priebalsiais ar jų junginiais su sprogtamaisiais priebalsiais, sonantais **L**, **r** bei su sprogtamaisiais priebalsiais.

Didžiausią grupę sudaro **S(T)** finalės leksemos (38), pavyzdžiui: *2 -biñza*²¹ || *býzta* (*2 bīzti* intr. menk. ‘1. pykti; 2. susigundyti, įsimaiginti, suskasti; įsigerti, įkaušti’), *1 bliñsa* || *blýsta* (*1 blīsti* intr. ‘temti’), *-čiñža* || *-čýžta* (*čīžti* intr. ‘1. prikibti spaliamis prie pluošto; 2. priskrebtai, prišalti’), *2 drýža* || *drýžta* (*2 drižti* intr. ‘įbūgti, įsibaiminti’), *iñža* || *ýžta* (*ižti* intr. ‘trūkinėti, skeldėti, pleišėti; aižytis, gliaudytis; irti, byrėti į atskiras dalis’), *miñša* || *miñšta* || *mýšta* (*mīšti* intr. ‘1. jungtis draugėn, maišytis; 2. kriksti, irti; 3. eiti iš proto; 4. bjurti (apie orą)’), *1 tiñža* || *týža* || *tiñžta* (*1 tižti* intr. ‘1. darytis skystam, skysti, leistis, minkštėti, glebti; 2. irti, skleistis į šalis, birti, griūti; 3. brigzti; 4. dužti; 5. glebti, vysti; 6. prk. darytis neveikiam, lepti’), **2 -tiñža* || *-týža* || *-týžta* (*2 -tižti* intr. ‘kibti ką daryti, nikti’)²²; *drýska* || *driñska* || *drýksta* (*drikti* intr. ‘plyšti, irti, skarti, trūkti’), *riñzga* || *rýzga* || *rýgzta* (intr. ‘1. riğzti ‘kibti, kabintis; 2. draikytis, raizgytis, taršytis; 3. kedėti, irti, plyšti’), *-viñzga* || *-výzga* (*nuviğzti* intr. ‘nusvirtinti, nulinkinti’, *suviğzti* ‘1. sukristi, sudribti, suglebti; 2. sukrutėti, sujudėti’). Formos su išlaikytu intarpu fiksuojamos senojoje raštijoje ir žemaičių, ypač pietų, bei rytų

20 LKŽe pateikiama gretutinė forma *dīda* paliudyta vieninteliu sakiniu: *Dida jo kūnas, stembsta protas* A1884,31. Visi kiti pavyzdžiai užrašyti tik su būtojo laiko *o* kamieno formomis, derančiomis prie intarpinių ir *sta*-kamienių. Reikšmės ir formos atitikties požiūriu *a* kamieno forma laikytina nerealia.

21 Forma užfiksuota DūnŽ 47.

22 LKŽe į vieną lemą sudėtos dvi leksemos *2 týžti, -ta, -o (-ė)* ‘kibti ką daryti, nikti’ ir *tīžti, tīžta (tīža, tiñža)*, -o ‘t. p.’. Istoriskai jos yra susijusios, bet sinchroniniu požiūriu skirtingos į dvi savarankiškas paradigmas dėl skirtingo šaknies vokalizmo: į LKŽ įrašytina atskira leksema **2 tižti, týžta (týža, tiñža), tižo* ‘kibti ką daryti, nikti’.

aukštaičių tarmėse. Daugelyje lietuvių tarmių paplitusios maksimaliai iko- niškos dvigubos morfologinės struktūros formos su išnykusiu intarpu, pa- vyzdžiui: *gỹža* (*gĩžo*), *grỹsta* (*grĩso*), *mỹšta* (*mĩšo*), *vỹsta* (*vĩso*).

Sonantinės finalės **r**, **l** veiksmažodžių esama daug mažiau (10), pavyzdžiui: *1 kỹra* || *-kĩrsta* (*1 kĩrti* intr. ‘bosti, gristi, (ap)kyrėti’), *2 nỹra* || *nĩrsta* (*2 nĩr- ti* intr. ‘1. išeiti iš sąnario, narintis; 2. nertis, smukti’), *2 -skỹra* || *-skĩrsta* (*2 -skĩrti* intr. ‘driksti, dėvėtis’), *-šmỹra* || *-šmĩrsta* (*-šmĩrti* intr. ‘sušniurti (1. pasidaryti mieguistam, apsnūdusiam, suružti; 2. būti prastos nuotaikos, piktam, nepatenkintam)’), *2 -vỹra* || *-vĩrsta* (*2 -vĩrti* intr. ‘vertis’), *1 žvỹla* || *žvĩlsta* || (*žvĩnla?*) (*1 žvĩlti* intr. ‘linkti, krypti, knebti’). LKŽe paliudyta tik viena kita esamojo laiko forma, o ir pačios leksemos yra itin siaurės varto- senos, todėl apie paplitimą kalbėti keblu. Abi sonantinės finalės su **r**, **l** for- mos – intarpinė ir *sta*-kamienė – yra būdingos visam lietuvių kalbos plotui.

Užfiksuota net 20-ies veiksmažodžių su **T** finale *sta* kamieno formų greta lyčių su išlaikytu ar išnykusiu *n* (prieš sprogstamąjį priebalsį!), pa- vyzdžiui: finalė **k**, **g** (11): *1 kriñka* || *krỹksta* / *kriñga* / *griñga* / *griñka* (*1 krĩkti* / *grĩgti* / *grikti* / *krĩgti* intr. ‘1. sklisti, skirstytis į įvairias puses; 2. darytis netvirtam, irti, gesti’), *piñga* || *pỹgsta* || *pĩgsta* (*pĩgti* intr. ‘eiti pigyn’), *2 riñka* || *reñka* || *°rinksta* (*2 rĩkti* intr. ‘1. klysti; 2. painiotis, trik- ti; 3. irti’); finalė **t**, **d** (5): *kriñta* || *kreñta* || *kriñta* || *kreñta* || *kriñsta* (*krĩs- ti* intr. ‘1. staigiai leistis žemyn, pulti; birti; 3. virsti, griūti, pulti’), *1 skreñ- da* || *skriñda* || *skrỹsta* || *skrĩda* (*1 skrĩsti* intr. ‘1. judėti oru, mosuojant sparnais; 2. judėti oru (apie lėktuvus, raketas ir pan.); 3. lėkti oru, erdve (vėjo nešamam, paleistam ir pan.); 4. bėgti’)²³, *spiñta* || *°spinsta* || *spỹsta* (*spĩsti* ‘1. intr. leisti spiečių, spiesti; 2. tr. stoti, supti iš visų pusių, spiesti; 3. intr. sklisti, plisti, plūsti’), *šviñta* || *švỹsta*²⁴ (*švĩsti* intr. ‘1. aušti, brėkšti;

23 LKŽe dar pateikia esamojo laiko formą *skrañda*, plg.: *Bitės skrañda* (dial. *skruñda*) *toli* Dgp, tačiau ji laikytina okazionalizmu, nes toks šaknies vokalizmo įvairavimas yra netipiškas, nepamatuotas. Į tyrimą neįtraukta ir formaliosios struktūros požiū- riu abejotina LKŽe teikiama leksema *2 skrĩta* || *skriñda* ‘skriesti’: nebūdingas šaknies finalės *t*, *d* įvairavimas, nepaliudytos esamojo laiko formos, plg.: *Diedukas skriteleę pàskritė, ana nubėgo, i neliko jam nieko* (ps.) Ad. *Paskrindu, paskrítau* SC55. *Kur tu beužskrìsi, ka skritulis sulūžo* Všk. *Ar gerai užskridai duris?* Grž. Manytina, kad tokios formos, kaip *užskridai*, priskirtinos veiksmažodžiui *1 skrĩsti*.

24 LKŽe užrašytos formos *šviñda* ir *švĩdo* su nuoroda Sut nepaliudytos, galėtų būti veiksmažodžio *svĩsti*, *sviñda*, *svĩdo* foneminiai variantai.

2. imti šviesti, spindėti; 3. darytis šviesesniam, labiau apšviestam’); finalė **p**, **b** (4): *kvi̇m̃pa* || °*kvypsta* || *kv̇ipsta* (*kv̇ipti* intr. ‘pradėti kvepėti, paskleisti kvapą’²⁵), *2 li̇m̃pa* || *lėm̃pa* || *li̇ẽm̃pa* || *li̇m̃psta* || *li̇psta* || *l̇ypsta* (*2 li̇pti* intr. ‘1. kibti, klijuotis prie ko; 2. merktis (labai norint miego) (apie akis)’), *ri̇m̃ba* || *ṙybsta* (*ri̇bti* intr. ‘raibti’).

10-oje lentelėje matyti intarpinių ir *sta* kamieno formų morfologinės ir foneminės struktūros ryšiai.

10 lentelė. Gretutinių intarpinių ir *sta* kamieno formų struktūriniai modeliai

n ī <i>sta</i>	58	ī <i>sta</i>	16
Ci-n-S(T)- Cī-S(T)- Cī-S(T)-st-	38	Cī-R- Ci-R-st-	10
Ci-n-T- Cī-T-st- Ci-T-st-	20	Cī-S(T)- Cī-(T)S-st-	6

Lietuvių tarmėse dominuoja maksimaliai ikoniškos intarpinės šių veiksmažodžių esamojo laiko formos. Dvigubos morfologinės struktūros *sta* kamieno formos su išlaikytu intarpu užrašytos šiaurės žemaičiuose, pavyzdžiui, *kri̇m̃sta* (Rdn), lytis °*rinksta* užfiksuota G. Neselmano (LKŽe pavyzdžiais neilustruojama). Formų su ilguoju balsiu šaknyje esama rytų ir pietryčių aukštaičių tarmėse, plg.: -*kṙyksta* (Tvr), -*šv̇ysta* (KpŽ, Ob, Rod). Rytų ir pietų aukštaičių tarmėse vartojamos *sta* kamieno formos su ilguoju šaknies balsiu ar išlaikytu intarpu, plg.: *dṙyksta* (būdingiausia rytų aukštaičiams, tačiau fiksuojama ir ŠVŽŽ), *l̇ypsta* (ZtŽ 363), *ṗygsta* (DrŽ 261), *sṫypsta* (DrŽ 349) || *sti̇m̃psta* (JnšM), *l̇ypsta* (ZtŽ 363) || *li̇m̃psta* (Aps), pasitaiko ir vakarų aukštaičiuose ar paribyje su žemaičiais, pavyzdžiui, *ṙybsta* (Rdn, Krš), *skṙysta* (Mair, Mšk). Gretutinės *sta* kamieno formos su trumpuoju šaknies balsiu vartojamos rytų ir pietryčių aukštaičių tarmėse bei Prūsų Lietuvos raštijoje, pavyzdžiui: *li̇ksta* (ZtŽ 360), *li̇psta* (ZtŽ 363), *pl̇iksta* (Srv), *kv̇ipsta* (K, R), *atpigstu* (N 283, SD3 441), *sṫigsta* (Ml, Švnč; J, K), *sṫipsta* (S.Dauk; DrŽ 349).

13-os veiksmažodžių su **S** finale vartojamos maksimaliai ikoniškos dvigubos morfologinės struktūros – su ilguoju šaknies balsiu, kartais reliktiniu

25 LKŽe pirmiausia pateikiamos reikšmės ‘1. kvepėti, skleisti kvapą; eiti, skliski kvapui; 2. būti blogo kvapo prisigėrusiame ore, smarvėje, smirsti’, tačiau jos iliustruojamos vos pora sakinių, – dominuoja terminatyvinę reikšmę ‘pradėti kvepėti, paskleisti kvapą’ eksplikuojančios šio veiksmažodžio formos. Čia ir kitur reikšmių definicijos koreguojamos, atsižvelgiant į iliustraciniuose sakiniuose išryškėjančias reikšmes.

intarpu, ir pridėtu formantu *sta* – esamojo laiko formos, pavyzdžiui: 2 *xbl̥ys-ta* (2 *xbl̥isti* ‘žilti’), 1 *dry̯žta* (1 *dri̯žti* ‘vargti, silpti; dry̯žti (plyšti, trintis, dėvėtis, nešiotis; sudribti, susnūsti, suglebti)’), *1 *g̥ysta* (1 *g̥isti* ‘gesti (nykti ugniai, šviesai)’), *2 *g̥ysta* (*2 *g̥isti* ‘tinti’)²⁶, 2 *gl̥ysta* (2 *gl̥isti* ‘blėsti, mažėti ugniai, trauktis pelenais (apie žarijas)’), 2 *gl̥yžta* (2 *gl̥ižti* ‘1. darytis gličiam, gleimėti, glimti; 2. klišti, glerti, darytis netvirtam’), 1 *-gr̥yžta* / °*gryzta* (1 *-gr̥ižti* ‘pamilti, įsimylėti; susibarti, susirieti’ / *-gr̥ižti* ‘imti mylėti, milti’), 2 *kiñžta* (2 *-kižti* ‘imti judėti’), *-kovi̯šta* (*-kovi̯šti* ‘apkvaišti, apgirsti; pasidaryti kviša, kvaiša, kvaila’²⁷), *šy̯šta* (*šy̯šti* ‘šašti’).

LKŽe užrašyta veiksmažodžio *skristi* gretutinė minimaliai ikoniška *a* kamieno forma *skrida* sistemos atitikties požiūriu įmanoma, mat *a* kamieno veiksmažodžiai paprastai reiškia aktyvų veiksmą, plg.: *Vanagas skrida viršų su sykiu* Pgg.

Sąlygiškai šiam pogrupiui priskiriami veiksmažodžiai *likti*, *migti* ir *snigti*, išsiskiriantys esamojo laiko formų gausa, plg.: *liēka* || *lika* || *liēkti* || *liēkčia* || *liēkma* || *likti* || *liñka* || *liēnka* || *liēksta* || *liksta* || *liēksna* || *liēkna* (*likti* intr. ‘1. būti ir toliau toje pačioje vietoje, niekur neiti, nevykti; 2. būti likučiui, daliai, laisvam, nereikalingam, nesuvarotam kiekiui ko nors; tr. 1. vykstant kur, neimti su savimi; 2. atsiskirti nuo ko, mesti ką’), 1 *miñga* || *miēnga* || *miēgsta* || *miēga* || *miēgta* || *miēgsta* || *miēgti* || *miēnga* || *miēgma* (*migti* intr. (tr.) ‘1. pradėti miegoti; 2. miegoti’), *sniñga* || *sneñga* || *sniēnga* || *sniēga* || *snigta* || *sniēgsta* || *sniēgti* || *sniēgna* (*snigti* intr. ‘kristi sniegui’). Gausios formos grupuotinos į keletą struktūrinių tipų.

Intarpinės formos *miñga*, *sniñga* yra dominuojančios, vartojamos visoje Lietuvoje. Rytų aukštaičiai vartoja naujesnes formas su *e* šaknyje *sneñga*, plg.: *Sneñga i sneñga, i kada čia jam bus galas!* Plm. *Jeigu Kūčiōs sneñga, bus geri linai* Ob. *Sneñga sniegūs* LzŽ. Formų *miñga* užfiksuota negausiai, mat dėl predikacijos tipo dažniausiai vartojamos neprezentinės šio veiksmažodžio

26 Į tyrimą įtraukta *Zanavykų šnektos žodyne* užrašyta leksema *g̥isti*, *g̥ysta*, *g̥iso* ‘tinti’: *Ma baisiai g̥ysta, kai įgelia* ZanŽ 1, 457 (Nm). Siekiant atskirti homoniminius veiksmažodžius, studijoje jie sunumeruoti: *1 *g̥isti* ‘gesti (nykti ugniai, šviesai)’ ir *2 *g̥isti* ‘tinti’. Pridurtina, kad zanavykų patarmės veiksmažodžio *2 *g̥ysti*, *g̥ysta*, *g̥iso* ZanŽ 1, 457 bendraties vokalizmas taisytinai į *g̥isti*, kaip ir LKŽe antraštėje pateiktos gretutinės paradigmos *g̥ysti*, *g̥ysta*, *g̥iso*.

27 Veiksmažodis užrašytas iš *Zanavykų šnektos žodyno* (ZanŽ 1, 828) ir LKŽPpK (Rs).

formas. LKŽe intarpinės formos paliudytos iš vakarinės Lietuvos dalies – žemaičių (Šts, Krš) ir pažemaitės (Kair, Ėr). Forma *liñka* užfiksuota šiaurės rytų ir pietų aukštaičių plote, pavyzdžiui: *Pasogas nuplinka, o žmona linka* Vrn. *Vienas be kito neatliñka (nesiskiria, visur būna drauge)* Ėr. *Kad po pečiūmi nuodėgulis atlinka, tai svečias bus* Pn. *Sugrįžau po tam prie plausto ir par atlinkančiąją dieną užsiėmiau iškrovimu jo I. Ar daug tas laikrodis per dieną at-siliñka?* Rm.

Gretutinių *a* kamieno formų *liėka, miėga, sniėga* vartoseną nevienalytė: *liėka* vartojama visoje Lietuvoje, *sniėga* paplitusi rytų ir pietų aukštaičių uteniškių bei kaimyninių patarmių plote, pietų aukštaičiuose (Jrb, Šk, Vlk), Varėnos apylinkėse bei Baltarusijos lietuvių salelėse (Pls, Lnt), plg.: *Ka sniėga lauke, tai sniėga!* Ar. *Tuoj lyt pradės, jau drebliais sniėga* Sv. *Kai sniėga labai, sunku išvažiuot* Lnt; fiksuojama ZanŽ, KaltŽ, DvŠŽ. Formą *miėga* interpretuoti keblu, nes ji gali priklausyti ir veiksmažodžio *miegóti* paradigmai, o priešdėlinės priesaginio veiksmažodžio formos atlieka tą pačią terminatyvinio veiksmo funkciją kaip ir intarpinės formos, plg. *užmiñga* ir *užmiėga* (bet neįmanoma forma *užmiegójo). Matyt, dėl to LKŽe neretai tie patys sakiniai užrašomi prie abiejų veiksmažodžių. Sinchroniškai žiūrint tikslinga atriboti formas *miėga* ir *miñga*, suponuojant tarp veiksmažodžių *miegóti* ‘būti miego būsenoje’ ir *mìgti* ‘pradėti miegoti’ darybinį ryšį.

Zieteloje fiksuojamos veiksmažodžių *a* kamieno minimaliai ikoniškos formos *lika, mığa, snığa* greičiausiai naujai pasidarytos pagal būtojo laiko formų vokalizmą, plg.: *Ot snığa didelėis kaisneis, musi visa nakti snigs* ZtŽ.

Atematinės formos *sniėgti, miėgti* daugiausia vartojamos aukštaičių tarmėse: *sniėgti* paplitusi pietvakarinių aukštaičių apylinkėse (Al, Vrn, Mrj, Vlkv, užfiksuota ZanŽ, DrŽ, KzRŽ), rečiau vartojama rytų aukštaičiuose (Ign, DvŠŽ, LzŽ), pasitaiko Žemaitijoje: *Pavasari žolę šitaip kad užsniėgta, tai trąša* Erž. LKŽe duomenimis, ši forma paliudyta Mažosios Lietuvos raštuose, Danieliaus Kleino, Augusto Šleicherio gramatikose, Frydricho Kuršaičio, Pilypo Ruigio ir kituose žodynuose (NdŽ, Rtr, MŽ, Š, DŽ, DrŽ). Atematinė forma *miėgti* užfiksuota apie Šiaulius, vartojama pietų aukštaičiuose, pateikta ir P. Ruigio žodyne (*įmiegti* R 115), taip pat ZtŽ, DvŠŽ. Forma su kontaminacinėmis asmenų galūnėmis (pavyzdžiui, *miėgt(a)*) paplitusi žemaičiuose (Pl, Skd, Slnt, Rs, Krš, Šll, Rt, Vn, Prk), fiksuojama vakarinių aukštaičių plote apie Šiaulėnus. Tokios formos dar vartojamos pietrytinėse tarmėse (ir iš šių kraštų kilusių autorių darbuose): Baltarusijos

salelėse, apie Varėną, Šalčininkus, Alytų, Veisiejus (Kaukienė, Pakalniškienė 2002: 120). Pietrytinėse tarmėse taip pat vartojamos kontaminuotos atematinės formos, plg.: *Aš miegmu, tu miegmi, anas miegma* Lz. *Tu miegmi daugest, aš miegmu mažest* Zt. Atematinių formų paplitimas rodo jas esant archajiškas. Atematinėmis laikytinos ir formos *liėkna, miėgna, sniėgna*, atsiradusios dėl disimiliacijos (Zinkevičius 1966: 173, 348). Jos fiksuojamos nedideliame pietryčių aukštaičių plote, plg.: *Ar sniegna, ar kq, eina kult* Btrm. *Visu dziėnu sniėgna ir sniėgna sniegas* DvŠŽ. Apie Varėną užrašyta kontaminacinė forma *išsimiegsnù*.

Pietų aukštaičių tarmėse pasitaiko neįprastų kontaminacinių formų, susiliejus apofoninėms *a*-kamienėms ir intarpinėms arba *sta*-kamienėms formoms, pavyzdžiui, *liėnka, miėnga, sniėnga* (Vrn, Kš, ZtŽ, Pn, Ukm, Jon, Šr, Kš, Trak), plg.: *Ir liėnka be vyro, be nieko* Ktv. *Visi sumiėnga, tylu* Krn. *Daug sniego prisniėnga* Vlk. Formos *lieksta, miėgsta, sniėgsta* užfiksuotos pietryčių Lietuvoje (detalų šių veiksmažodžių esamojo laiko formų paplitimą žr. LKA 3: 89).

Senajoje raštijoje paliudytos dviejų veiksmažodžių maksimaliai ikoniškos formos: *pėrskrinda* DP 580,15, *skrinda* SD 48r II,21; *atpingu* SD 136r I,17 || *atpigstu* SD3 441.

Dabartinėje kalboje esamojo laiko struktūra paklūsta fonologinėms taisyklėms. **T** finalės vartojamos intarpinės formos, išskyrus minėtą *dįsta* (*dido*). **S** tipo finalės veiksmažodžių dabartinėje kalboje vartojamos maksimaliai ikoniškos *sta* kamieno formos su ilguoju vokalizmu, plg.: *dvįsta* (*dvìso*), *gỹžta* (*gìžo*), *ỹžta* (*ìžo*), *mỹšta* (*mìšo*), *tỹžta* (*tìžo*). **ST** finalės veiksmažodžiai turi intarpines mažiau nei maksimaliai ikoniškas esamojo laiko formas su ilguoju balsiu, pavyzdžiui: *drỹska, rỹzga*. Sonantinės finalės **l, r** veiksmažodžių esamojo laiko formos tebekonkuruoja, plg.: *įkìrsta* || *įkỹra, 1 žỹla* || *žìlsta, tačiau dažniau pasirenkamos intarpinės bỹra, žvỹla* tipo formos.

Apibendrinant pasakytina, kad šių veiksmažodžių foneminės šaknies struktūros pokyčiai „išjudino“ lietuvių kalbos intarpinių veiksmažodžių sistemą: formavosi ir konkuravo įvairios gretutinės esamojo laiko formos, įsigalėjo kintamojo centro šaknys, prasidėjo *sta* kamieno ekspansija. Galimas dalykas, kad tarmėse tarpą pakeitė *sta* net ir be tarpinio ilgojo balsio, kaip semantikos žymiklio, – taip galėjo rasti veiksmažodžių su **T** finale trumposios šaknies *sta*-kamienės esamojo laiko formos, pavyzdžiui: *plìksta* (greta *pliñka* || *pleñka*), *1 stìgsta* (greta *stiñga* || *steñga*).

2.3. *Sta* KAMIENO FORMOS

Dalies veiksmažodžių vartojamos stabilios maksimaliai ikoniškos *sta* kamieno formos skirtinos į du pogrupius pagal šaknies finalės tipą (26 veiksmažodžiai, 12 proc.). 11-oje lentelėje atspindima finalės įtaka šaknies vokalizmui ir morfologinei struktūrai.

11 lentelė. *Sta* kamieno formų struktūriniai modeliai

i	24	i	2
Ci-R-st-	24	Ci-T-st	2

Tarmėse vartojamos stabilios veiksmažodžių su šaknies finale *m*, *n* *sta* kamieno formos (20 veiksmažodžių), nes intarpinės fonetiškai neįmanomos, pavyzdžiui: *glìmsta* (*glìmti* intr. ‘trauktis gleivėmis, gleivėti; nulinkti, sulinkti’), **grìmsta*²⁸ (*grìmti* intr. ‘klimpti, grimzti, skęsti’), *lìmsta* (*lìmti* intr. ‘linkti, svirti žemyn; lūžti’), *lìnsta* (*lìnti* intr. ‘linams augti, derėti’), *-mìmsta* (*-mìmti* intr. ‘darytis mieguistam, apsnūdusiam’), *1 rìmsta* (*1 rìmti* intr. ‘1. būti, darytis ramiam, liautis jaudintis, rūpintis, baimintis; 2. liautis judėti, triukšmauti; 3. tilti, mažti, silpnėti’), *2 -rìmsta* (*2 -rìmti* intr. ‘atsiremti, pasiremti’), *-stìmsta* (*-stìmti* intr. ‘stimpti (išaugti)’), *°švìmsta* (*°švìmti* intr. ‘ilsti, silpti’), *švìnsta* (*švìnti* intr. ‘švinkti’), *1 trìmsta* (*1 trìmti* intr. ‘1. rimti, slūgti, mažti; 2. tilti, ščiūti; drungti, šilti’), *-vìmsta* (*-vìmti* intr. ‘pradėti vemti’), *pažìsta* (*pažìnti* tr. ‘1. žinoti esminius bruožus, kuriais skiriasi nuo kitų; 6. suvokti (buvimą, vertę); 7. sugebėti atskirti nuo kitų, nustatyti tapatybę; 12. refl. išpažinti, prisipažinti’), *žvìnsta* (*žvìnti* intr. ‘krypti į šoną; prikepti, priskrest’).

Šiam modeliui priskiriami ir trumposios šaknies *sta* kamieno veiksmažodžiai su *T* finale, neatitinkantys fonologinių taisyklių, pavyzdžiui: *padvìksta* (*-dvìkti* ‘pradėti dvokti’), *3 -rìksta* (*3 -rìkti* ‘darytis blogam, įžulėti; išdykti, pasileisti, ištvirkti’). Tai retos vartosenos tarminiai veiksmažodžiai, užrašyti pavieniais sakiniais, plg.: *Kaip tik linus ištraukia, tai oras per penkis viors-tus padvìksta* Vb (kito veiksmažodžio esamojo laiko formos nepaliudytos).

28 LKŽe iš M. Miežinio žodyno užrašyta *a* kamieno esamojo laiko forma, nepaliudyta sakiniais, semantikos požiūriu nepagrįsta; užrašytos tik būtojo laiko *o* kamieno formos, suponuojančios esamojo laiko *sta* kamieną, plg.: *Aš jau grimaū, ale mañ ištraukė iš liūno* Ds. *Viedras upėj nūgrìmo* Ds. *Kai išėjau su berneliu tanciun, tai po manim žemelė nūgrìmo* LTR.

Kelių veiksmažodžių greta maksimaliai ikoniškų *sta* kamieno formų vartojamos ir minimaliai ikoniškos *a* kamieno formos, plg.: *gĩmsta* || *gĩms-ta* || *geĩmsta* || *gėmsta* || *gėma* || *gĩma* (*gĩmti* intr. ‘1. atsirasti pasaulyje gimdymu’), *kĩmsta* || *kỹma* || *kĩma* (*kĩmti* intr. ‘darytis dusliam, netekti balso’), *2 tĩnsta* || *tỹsta* || *tĩna* (*2 tĩnti* intr. ‘1. nenormaliai plėstis, brinkti, plisti (apie audinius)’). Apofoninė forma *gėma* yra archajiška, paliudyta senojoje raštijoje, tebevartojama daugelyje tarmių, o formos *gĩma*, *kĩma*, *tĩna* yra naujos, atsiradusios išlyginant veiksmažodžių paradigmų vokalizmą (Vidugiris 1973: 202, 2004: 247). *Zanavykų šnektos žodyne* dar pateikiama forma *kỹma* (Zanž 1, 685), kurios ilgasis balsis interpretuotinas kaip intarpo substitutas, kuris galėjo būti perimtas iš tokių veiksmažodžių kaip *bỹra*, *kỹla* ir pan.

Kelių siauros vartosenos veiksmažodžių su sonantine finale *r* LKŽe užrašytos *sta* kamieno formos *-gĩrsta* (*2 -gĩrti* intr. ‘nusigerti, apsvaigti’, *-smĩrsta* (*-smĩrti* intr. ‘prasmirsti, susmirsti’), *-dỹrsta* (*-dỹrti* intr. ‘padėrti’) neparemtos iliustraciniais sakiniais. Konstrukciniu požiūriu tokios formos pagrįstos, tačiau tikėtinos ir intarpinės formos su ilguoju šaknies balsiu (plg. *bỹra*, *svỹra*). Žemaitiškas veiksmažodis *-dỹrti* (Brs, Skd, Šts, Vks) šiai grupei priskiriamas sąlygiškai, nes tokioms struktūros veiksmažodžiams būdingas žemaitiškas balsio pailgėjimas (Zinkevičius 1966: 108–109). Prie šios grupelės šlietinas ir veiksmažodis *mĩrsta* || *mĩra* (*mĩrti* intr. ‘1. netekti gyvybės, nustoti gyventi; 2. būti prie mirties, merdėti’), kurio visoje Lietuvoje vartojamos *sta* kamieno formos, o *a*-kamienė, užfiksuota iš pietrytinių aukštaičių tarmių, yra inovacinio paradigmos vokalizmo išlyginimo padarinys (Vidugiris 1973: 202, 2004: 245).

Senajoje raštijoje taip pat fiksuojamos stabilios finalės *n*, *m* *sta* kamieno formos, plg.: *ažukimfstu* SD 104r II,18; *rimsta* BBSal4, 16, *rĩmstancziũ* DP 100,11, *nurimsta* PS I 125, II 116; *patĩnsta* BP I 188₂₆, *tĩftu* SD 152, I; *nenofĩtrimstat* Mž 35₇, *fufĩtrimfst* BG 31,7; *ne patwista* PS I 270; *paßĩftu* Mž 538₆, *paßĩnft* Mž 84₆, 547₁, *paßĩft* BKO 12,15–16, *paßĩnft* BG 48,3, *pažĩfta* DP 586,34, *nepaßĩnsta* WP 142v,15, *ižpažĩftu* SD 172v I,3, *pafĩžĩftu* SD 189r I,16.

Senųjų raštų veiksmažodžiai, šaknies finalėje turintys sonantą *r*, vienodo konstrukcinio modelio nesudaro – jie turi intarpines (su ilguoju šaknies balsiu) arba *sta* kamieno esamojo laiko formas, pavyzdžiui: *suiru* PS I 270, *fu iru* SD3 382 || *irstus* SD3, 468; *mĩrfcht* Mž 426₅, 427₅, *mĩrfchta* BP I 425₅, *mĩrßtu* DK 143,9, *numĩrßta* DP 584,10, *mĩrfchta* WP 89v,9, *apmĩrßtu* SD 78v I,18. Veiksmažodžio *gĩmti* senojoje raštijoje daugiausia fiksuojamos apofoninės *a* kamieno formos, bet esama ir neapofoninių, plg.: *gem* B, *gėma* DP, *gimia* || *gema* WP, *gema* || *gimu* SD (Mikašauskienė 2018: 69–78).

Dabartinėje kalboje veiksmažodžių su šaknies finale *m*, *n* vartojamos tik *sta* kamieno formos, pavyzdžiui: *gimsta*, *kimsta*, *limsta*, *1 rimsta*, *2 rimsta*, *tinstą*, *tvinstą*, *pažįsta*.

2.4. INTARPINĖS, *sta*, *na* IR *a* KAMIENO FORMOS

Veiksmažodžių, kurių šaknys baigiasi sonantais *r*, *l*, *j*, vartojamos keleriopos esamojo laiko formos – intarpinės, *sta*, *na*, rečiau *a* kamieno formos (23 veiksmažodžiai, 11 proc.), pavyzdžiui: finalė *l*, *r* (17): *býla* || *bílsta* || *bílsta* || *-bílna* (*bílti* intr. ‘kalbėti, byloti’, *prabílti* ‘pratarti, prakalbėti’), *býra* || *bírsta* || *biřna* || *býrna* || *bíra*²⁹ (*bírti* intr. ‘1. byrėti, bertis, kristi, kraičioti (apie smulkius daiktus)’), *dýla* || *dílsta* || *dílsta* || *dílna* || *dýlna* || *dēla* / *dvýla* || *dvílsta* (*dílti* intr. ‘1. trintis, mažėti, dėvėtis; 2. prk. nykti, dingti, prapulti, mažėti’ / *dvílti* intr. ‘dilti, nykti; išdykti, neklausyti’), *2 *-gýla* || *-gílsta* || *-gílna* (2 *gílti* ‘imti, pradėti gelti; pradėti skaudėti’)³⁰, *1 ýra* || *írsta* || *iřna* (*iřna?*) (*1 írti* intr. ‘1. griūti, byrėti į dalis; 2. ardytis, rykšti, leistis iš siūlių; 3. mišti, rigzti, painiotis, kriksti; 4. gesti, nykti, tižti’), *kýla* || *kílsta* || *kílna* || *kýlna* (*kílti* intr. ‘1. keltis aukšty; 2. stotis gulėjus ar sėdėjus’), *1 nýra* || *nírsta* || *niřna* (*1 nírti* intr. ‘1. lįsti į vandenį, nerti’), *1 skýla* || *skílsta* || *skílna* || *skýlna* (*1 skílti* intr. ‘1. plyšti, trūkti į dalis, darytis plyšiams; 2. skeldėti, trūkinėti, plaišioti, eizėti’), *stýra* || *stírsta* || *stýrna* (*stírti* intr. ‘1. kietėti, darytis nelanksčiam (ppr. džiūstant); 2. darytis nejudriam, stingti, tirpti (ppr. nuo šalčio ar kraujo apytakos sutrikimo); 3. būti šaltyje, kęsti šaltį’), *svýla* || *svílsta* || *svílna* || *svýlna* || *svēla* ||

²⁹ Užrašyta iš LKA 3: 92.

³⁰ LKŽe pateikiamas veiksmažodis *1 gílti*, *-ia* (*gýla*), *gýlė* (*-o*) su gretutinėmis *ia* kamieno ir intarpinėmis esamojo laiko formomis. Sistemiskai žvelgiant, manytina, kad formą *-gýla* reikėtų priskirti veiksmažodžiui *2 -gílti*, *-gílsta*, *-gílo* intr. ‘imti, pradėti gelti; imti skaudėti’, taigi skirtingi 2 veiksmažodžiai, diferencijuojami opozicijos *durativa* : *terminativa* – **1 gílti*, *gília*, *gýlė* tr., intr. ‘leisti gylį, kirsti, kęsti’ (duratyvinis veiksmas) ir **2 gílti*, *gýla* || *-gílsta* || *-gílna*, *gílo* (terminatyvinis veiksmas). Plg.: *Kai geras oras, tai nēgilia bitēs* Vl. *Tau gilia tuojau viską kitiem išpasakoti* Vrb. Prie *ia* kamieno esamojo laiko formų dera *é* kamieno būtojo laiko formos, plg: *Bitis į kaktą gilte įgýlė*, t. y. *įleido geluonį* J. *Gyvatė įgýlė vaikui koją*, t. y. *įkirto* J. Intarpinio veiksmažodžio esamojo laiko formos koreliuoja su *o* kamieno būtojo laiko formomis: *Kad ir ingýla, man netinsta* Užp. *Vapsva greičiau bitę ažgýla* Ds. *Man sugílo ranką* BŽ157. *Varneliui tartum kažkas smailiu daiktu įgilo į širdį* rš.

sviła (*svilti* ‘intr. 1. degti be liepsnos, skrusti; 2. kepatant skrusti, degti’)³¹, *svõra* || *svõrsta* || *sviõrna* || *svõrna* (*svõrti* intr. ‘1. žemyn linkti, svertis; 2. į vieną pusę linkti, krypti’), *1 šyla* || *šilsta* || *šilna* || *šylna* || *šila* || (°*šinra?*) (*1 šilti* intr. ‘1. eiti šiltyn, darytis šiltesniam, įgauti aukštesnę temperatūrą’), *tyla* || *tilsta* || *tilna* || *tylna* || (°*tiñla?*) / *štyla* || *štilsta* || *štilna* || (°*štiñla?*) (*tilti* intr. ‘1. darytis tyliam, tylesniam, menkai girdimam; 2. nustoti kalbėti, rėkti, triukšmauti; 3. nustoti, liautis siautėti, šėlti (apie gamtos reiškinius ir stichiją)’ / *štilti* intr. ‘tilti, rimti’), *1 žyla* || *žilsta* || *žilna* (*1 žilti* intr. ‘1. darytis žilam, netekti tam tikrų pigmentų; 2. darytis su žilais plaukais’), *3 -žilsta* || *-žilna* (*3 -žilti* intr. ‘žilpti (darytis margą (akyse), mirguliuoti, raibuliuoti, tavaruoti)’³², *žyra* || *žirsta* || *žirna* || (°*žinra?*) (*žirti* intr. ‘1. birti, sklisti į šalis, žertis; 2. kibirkščiuoti, žeruoti’); finalė *j* (6): *1 gýja* || *gýna* || *gýsta* || *gýja* (*gýti* intr. ‘1. sveikti, taisytis; 2. gaivintis, gautis, vėl pasidaryti gyvam’), *lýja* || *lýna* || *lýja* (*lýti* ‘1. intr. kristi, būti lietui; 3. intr. būti, mirkti lietuje; tr. lietui merkti, šlapinti; 5. tr. leisti nukristi, nusileisti (su lietumi)’), *pýja* || *pýna* || *pýsta* (*pýti* intr. ‘1. gerti drėgmę, bjurti, žliugti, tižti; 2. atleisti pieną’), *rýja* || *rýna* || *rýja* || *rēja* (*rýti* tr. ‘1. sukramtytą maistą ar ką kita pro ryklę stumti į skrandį; 2. nekramtytą grobį (dažniausiai gyvą) pro ryklę stumti į skrandį; 4. menk. dideliais kąsniais, godžiai valgyti’), *1 sklýja* || *sklýna* || *sklēja* (*1 sklýti* intr. ‘1. sklisti, tekėti, bėgti (ppr. per viršų); 2. klysti, kriksti, sklaidytis’), *šlýja* || *šlýna* || *šlýsta* || *šlýva* || *šlēja* || *šlįja*³³ (*šlýti* intr. ‘1. krypti, virsti į šalį, svirti, linkti; 3. šlietis, remtis’).

12-oje lentelėje matyti alternacijų, lemiamų finalės, pobūdis.

12 lentelė. Gretutinių intarpinių, *sta*, *na* ir *a* kamieno formų struktūra

Cī-R- Cī-R -st- Cī-R-n-	23	(Cī-R-a) ³⁴	(7)
		(Ce-R-a)	(5)

31 Į tyrimą neįtrauktas LKŽe iš Kuršaičio žodyno užrašytas veiksmažodis *2 smilti*, *smýla* (-*sta*), -*o* (= *svilti*) tr. KŽ; G110, M ‘apsvilti (drabužius), apsideginti’ laikytinas korektūros klaida.

32 Veiksmažodis užrašytas iš pietų žemaičių, kur šio tipo veiksmažodžių intarpinės formos nevartojamos, plg.: *Akys apžilo*, *nematau* Kv. *Akys apžilsta* Kv. *Akys apžilna* Rs.

33 LKŽe dar užrašyta forma *šliñta*, morfonologiniu požiūriu nereguliari, priskirtina veiksmažodžiui *šlisti*, *šliñta*, *šlito* KŽ žr. *šlitauti* 1.

34 Skliaustuose pažymėti tų pačių veiksmažodžių alternuojantys modeliai, jie neįtraukiami į bendrą veiksmažodžių skaičių.

Lietuvių tarmėse daugiausia vartojamos maksimaliai ikoniškos šių veiksmažodžių intarpinės, kiek mažiau *sta* kamieno formos. Mažonoje Lietuvoje, šiaurės (kartais ir pietų) žemaičių bei vakarų aukštaičių plote paplitusios *birsta*, *svilsta*, rečiau *pýsta* tipo formos. Aukštaičiuose šios formos nedažnos, fiksuojamos pavienėse patarmėse.

Gretutinės *na* kamieno formos gausiai vartojamos pietų žemaičių ir jiems gretimuose plotuose. Manoma, kad tokios formos kaip *birna*, *-gilna*, *tilna*; *gýna*, *rýna* radosi dėl metatezės (*birna* < *binra), mat žemaičių tarmėse sutrumpėjus galūnei sunkiai ištariamai junginiai *nl*, *nr* buvo pakeisti *ln*, *rn* (Zinkevičius 1966: 175, 337; Kazlauskas 2000: 328, 335–336). Pietų žemaičiuose vartojamos *na* kamieno formos su ilguoju balsiu *dýlna*, *kýlna*, *svýlna* aiškintinos žemaitiška fonetika – pirmojo dvigarsio dėmens ilginimu (Zinkevičius 1966: 108–109). Esamojo laiko ilgasis balsis buvo apibendrintas ir visoms kai kurių žemaičių tarmėje vartojamų veiksmažodžių formoms, pavyzdžiui: *stýrti*, *stýrna* || *stýrsta*, *stýro* KrtnŽ 391, DūnŽ 353; *dýrti*, *dýrsta*, *dýro* ‘derti’ (Brs, Skd, Vks, LzP).

CiR- šaknies veiksmažodžių gretutinės *a* kamieno formos, fiksuojamos lietuvių tarmėse, priklauso dviem skirtingiems sluoksniams. Formos *dēla* (KrtnŽ, ŠVŽŽ; Grg, Šts, Trk, Vvr; Lkv), *sklēja* (J, Rtr, KŽ), *svēla* (KŽ, NdŽ, Š; KrnŽ, Lpl, Mžk, Slnt, Vvr; Kv, Lkv; Grnk; Klt, Prng; Dg, Lp, Nč, Pv, Vlk; DvŠŽ, DrŽ), *šlēja* (J), *rēja* (Ndz) laikytinos archaizmu – tai gali būti senųjų veiksmažodžių paradigmų su kokybine balsių kaita tarp pagrindinių formų, dažnai ir su nediferencijuota diatezės atžvilgiu semantika, reliktas, kaip antai veiksmažodžiuose *svilti*, *svēla*, *svilo*; *dilti*, *dēla*, *dilo* ir pan. (Pakalniškienė 1997: 108). Jų senumą paremia ir geografinė distribucija: tokios formos vartojamos atokiuose, vienas su kitu nesusisiekiančiuose plotuose, plg.: *Nauji ratai sunkiai eit, kol ašys àpdela* Vvr. *Sykiais dura dygulys, sykiais išdela* Grg. *Mama, bulbės svēla* Grnk. *Maišyk košę – košė svēla* Mžk. *Skanus kisielius, ale verdant reik maišyti i maišyti, svēla kaip pasiutęs* Lpl. *Vėizėk, bene pienas svēla* Slnt. *Kap žudaro pirtį, tai baisiai šilta, net galva svēla* Žrml. *Prasta gulēt ant pečiaus – vienas šonas šqla, kitas svēla* Pc. *Toki šiuosmet šalčiai, kad net žandai svēla* Nč. *Anas, išvydęs gražią mergą, net svēla* Prng. *Dykiai rēja žuoj* Ndz. *Ana sùšleja veikiai su svetimu vyru* J.

Kitos *a* kamieno formos be balsių kaitos tarp pagrindinių formų yra naujai atsiradusios, derinant esamojo laiko vokalizmą prie būtojo kartinio: formos *bira*, *svila*, *šila*; *gija*, *lija*, *rija*, *šlija* vartojamos pakraštinėse rytų ir pietų aukštaičių šnektose (detaliau žr. LKA 3: 91–92; Pakalniškienė 1993:

18–76). Toks reiškinys būdingas ne tik intarpiniams veiksmažodžiams: Zietelos šnektoje sakoma *kirpa* ‘kerpa’, *krimta* ‘kremta’, *slinka* ‘slenka’, *linda* ‘lenda’, *rinka* ‘renka’ ir pan. (Zinkevičius 1966: 338).

Senajoje raštijoje veiksmažodžiai, šaknies finalėje turintys sonantus **l, r**, vienodo konstrukcinio modelio nesudaro – jie turi intarpines arba *sta* kamieno esamojo laiko formas, kartais formos įvairuoja net to paties autoriaus raštuose, plg.: *bîra* DP 113,33, *pabira* DP 582,21, PS I 95; *swirunćios* PS II 50; *nudil* BBKos 10, 6, *iždîlfta* SD3 494; *suirā* PS I 270 || *irstus* SD3, 468; *ažutilu* SD 209v I,21 || *ažutilftu* SD3 265; *žiū* SD 166r I,9 || *žiūftu* SD 166r I,8. R. Mikašauskienės teigimu, intarpo ir *sta* kamieno konkurencija buvo prasidėjusi dar prieš raštijos pradžią ir realizavo tą pačią morfoliginės ir semantinės asimetrijos kodavimo funkciją (Mikašauskienė 2018: 70).

Veiksmažodžių, šaknies finalėje turinčių sonantą **j**, XVI–XVII a. raštuose vartojamos tik intarpinės esamojo laiko formos, *na*-kamienių nesama, pavyzdžiui: *ischgija* BB3Moz14, 3, *igîta* DP 197,5, *ifchgijanczių* WP 88r,5, *igiju* SD3 50(2), 173, 538; *nulija* BP I 248₁₀, *liia* PS II 63; *riju* BBHioB7, 19, *prariia* DP 478,42, *prarija* WP 217v,11, *neapsiriia* PS I 370, *prariiu* SD 105r II,1 (Mikašauskienė 2018: 69–78).³⁵

Dabartinėje kalboje vartojamos intarpinės esamojo laiko formos, tačiau pasitaiko ir *sta*-kamienių: R. Mikašauskienės duomenimis, *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne* forma *prabyla* pavartota 396 kartus, *prabilsta* – 2 kartus; *nutyla* – 448, *nutilsta* – 12; *pražyla* – 22, *pražilsta* – 2; *suyra* – 139, o forma *irsta* pavartota 79 kartus. *Na* kamieno formos nebūdingos – *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne* rastas tik vienas formos *ryna* pavartojimo atvejis, o intarpinė *ryja* pavartota 238 kartus (Mikašauskienė 2018: 78).

³⁵ *Na* kamieno formos atsiranda vėliau – jos fiksuojamos žemaitiškuose XVIII–XIX a. raštuose „Ziwate“ ir „Purpuroje“, Motiejaus Valančiaus bei Simono Daukanto tekstuose *na* kamienas dar konkuruoja su *sta* kamieno formomis (plg. Daukanto lytis *išdžiūna* ir *džiūst*, Valančiaus *kila* ir *pakilst*). *Kretingos tarmės žodyne* (2011) fiksuojamos sonantinę finalę turinčių veiksmažodžių tik *na* kamieno formos (Mikašauskienė 2020: 144–159).

3. KILMĖ IR DARYBA

Tradiciškai INSTA veiksmažodžiai interpretuojami kaip pirminiai, neišvestiniai (LKG 2: 222–229; DLKG 2006: 285–286). Tačiau reguliarios formališios ir semantinės sąsajos su bendrašakniais vardažodžiais ir veiksmažodžiais suponuoja dalies INSTA veiksmažodžių kaip vedinių statusą (Kui-per 1937; Skardžius 1943: 486–488; Endzelīns 1951: 764–765; Hofmann 1956; Arumaa 1957: 118–149; Būga 1959: 431–469; Kazlauskas 2000: 316–336; LKG 2: 225; Temčīn 1986: 29–34; Karaliūnas 1987; Pakalniškienė 1993; 2000: 71–89, 2018: 61–101, 2019: 8–36, 2020: 1–16, 2021; Palmaitis 1998; Valeckienė 1998: 27–28; Gorbachov 2007; Villanueva Svensson 2010: 204–233, 2011: 33–58, 2016: 37–59). Nustatyta, kad 80 proc. CiC- tipo INSTA veiksmažodžių yra motyvuotieji žodžiai, t. y. veiksmažodžiai, kurie remiasi kitais lietuvių kalbos leksiniais vienetais arba turi onomatopėjinę formaliąją struktūrą.

Nemotyvuotoji leksika, t. y. veiksmažodžiai, kurių sinchroniškai negalime susieti su kitais lietuvių kalbos vienetais, sudaro penktadalį CiC- tipo INSTA veiksmažodžių (20 proc.). Kai kurie iš jų turi atitikmenų kitose indoeuropiečių kalbose, pavyzdžiui, *līkti*, *snīgti*, ar pratęsia indoeuropietiškas veiksmažodines šaknis, pavyzdžiui, *brīsti*, *gīmti*, *gīyti*, *mīrti*, *šīlti*, *tvīnti*. Keletas veiksmažodžių laikytini rytų baltų kalbų veldiniais, pavyzdžiui, *1 irti*, *žvīrti*. Tačiau daugelis neturi patikimos etimologijos, fiksuojami tik lietuvių kalboje, yra itin retės vartosenos, plg.: *-brīkti* intr. ‘santaikoje gyventi’ J, *glībti* intr. ‘žlibti’ Kos44, *šlīsti* intr. ‘šlitauti, šlitiniuoti’ KŽ. Veiksmažodis *-līksti* intr. ‘lėpti, lekšti’ gali būti autorinis Ievos Simonaitytės žodis. Keletas traktuotini kaip foneminio pàprastinimo atvejai, perdirbiniai iš kitų veiksmažodžių, pavyzdžiui, *klimīti* ‘klimpti’ (plg. *klimīpti*), *stimīti* ‘stimpti (išaugti)’ (plg. *stimīpti*), *3 žīlti* ‘žilpti (darytis marga (akyse), mirguliuoti, raibuliuoti, tavaruoti)’ (plg. *žīlpti*).

Motyvuotieji INSTA veiksmažodžiai priklauso keliems žodžių darybos tipams: deverbatyvai, t. y. vediniai iš veiksmažodžių, sudaro didžiausią iš-

vestinių INSTA veiksmažodžių dalį – net 80 proc., denominatyvai – vediniai iš būdvardžių ir daiktavardžių – tik 7 proc., imitatyvai – ikoniški INSTA veiksmažodžiai, pasidaryti iš garsažodžių, ištiktukų ar tiesiog imituojuant gyvosios ar negyvosios gamtos garsus, – 13 proc.

3.1. DEVERBATYVAI

Deverbatyvai sudaro gausiausią motyvuotųjų *CiC*- tipo veiksmažodžių dalį – 80 proc., 134 INSTA veiksmažodžiai darybiškai sietini su šakniniais *ia* kamieno ar priesaginiais veiksmažodžiais. Nustatytos dvi morfosemantinės koreliacijos – gausesnė opozicija *causativa : anticausativa* ir *durativa : terminativa*. Terminai pasirinkti siekiant tiksliau apibūdinti opozicijos narių santykį. Terminas *kauzatyvas* yra įprastas ir aiškus, o kitas opozicijos narys lingvistinėje literatūroje vadinamas įvairiai – *antikauzatyvu, inchoatyvu, punktyvu*. Dažniausiai vartojamas terminas *inchoatyvas* nėra tikslus dėl to, kad nusako kitą predikatinės situacijos aspektą (ppr. veiksmo pradžią) ir priskiria predikatą vienai ar kitai akcionalinei klasei (Plungian 2011: 46, 182)³⁶. Paprastai inchoatyviniai veiksmažodžiai (resp. *ingresyvai, inceptyvai*) yra teliniai ir priešinami su neapibrėžtos trukmės, ateliniais veiksmažodžiais, taigi sudaro kitokio pobūdžio morfosemantines opozicijas lietuvių kalboje, t. y. *durativa : terminativa*. Su kauzatyvais siejamus intarpinius ir *sta* kamieno veiksmažodžius regisi tikslinga vadinti Nedjalkovo pasiūlytu terminu – *antikauzatyvais* (Nedyalkov, Silnitskij 1973), vėliau perimtu daugelio tyrėjų (Haspelmath 2016: 33–63; Pakalniškienė 2021: 15–16 ir kituose darbuose), ar *dekauzatyvais* (Geniušienė 1987). Antikauzatyvai pasaulio kalbose žymi būsenos kitimą ar neagentyvinį veiksmažodžių (Haspelmath 1993: 90).

Opozicija *durativa : terminativa* paremta veiksmo teliškumu, todėl ją galima vadinti įvairiai, pavyzdžiui, *atelica : telica*. Tokia priešprieša į pirmą planą iškeliamą daugelyje aspektologijos darbų. Jelena Padučeva siūlo terminą ang. *telic* versti *terminatyvinis*, o *atelic* – (potencialiai) neribinis, *ne-terminatyvinis* (Padučeva 2009: 15–16). Akademiniėje *Lietuvių kalbos gramatikoje* vartojami panašūs terminai – neapibrėžtos trukmės, duratyviniai, ir apibrėžtos trukmės, terminatyviniai, veiksmažodžiai (LKG 2: 15–18). Šiame

³⁶ Tačiau daugelis tyrėjų terminą *inchoatyvai* vartoja platesne – savaiminio veiksmo ar būsenos kitimo – reikšme.

darbe (kaip ir ankstesnėje studijoje, žr. Pakalniškienė 2021) tiriamoji opozicija vadinama *durativa : terminativa*, siekiant pabrėžti skirtį tarp opozitų, atstovaujančių skirtingoms akcionalinėms klasėms, diferencijuojamoms parametru *neribiškumas / ribiškumas*. Todėl aktualizuotina dvinarė opozicija – *ateliniai veiksmažodžiai vs. teliniai veiksmažodžiai* (panašiai Smith 1997: 3, Rothstein 2004: 7, Padučeva 2009: 5). Vediniai iš duratyvinių veiksmažodžių studijoje vadinami terminatyvais arba, akcentuojant išvestinį veiksmažodžių statusą, deduratyvais.

3.1.1. ANTIKAUZATYVAI

Beveik pusė visų motyvuotųjų veiksmažodžių (45 proc., 75 leksemos) skirtni darybinei opozicijai *causativa : anticausativa*, kurios narių ryšiai susiję priežasties ir pasekmės santykiais: priežastiniu resp. kauzatyviniu (*i*)a kamieno veiksmažodžiu reiškiamas aktyvus veiksmas sukelia savaiminį veiksmą, reiškiamą INSTA veiksmažodžiu, pavyzdžiui, *drėbti : drįbti, smėgti : smįgti* ir pan. Ši opozicija reikšminga, bet neidentiška platesnei universaliai sintaksinei – tranzityvumo : intransityvumo – alternacijai: kauzatyviniai veiksmažodžiai yra tranzityviniai, o antikauzatyviniai – intransityviniai, bet tranzityviniai veiksmažodžiai ne visada yra kauzatyviniai, o intransityviniai – ne visada antikauzatyviniai (Haspelmath 1993: 90³⁷).

Kauzatyvinių ir antikauzatyvinių tos pačios šaknies veiksmažodžių porų formalioji raiška pasižymi „griežtomis“ fonologinėmis-morfologinėmis realizacijomis: kauzatyvai yra (*i*)a kamieno pagrindinio šaknies balsių kaitos laipsnio veiksmažodžiai, o antikauzatyvai – intarpiniai ir *sta* kamieno nykstamojo laipsnio veiksmažodžiai. Šiose darybinėse opozicijose nykstamojo laipsnio INSTA veiksmažodžių vokalizmas įgyja informacinę funkciją.

Gausiausią grupę sudaro dvibalsinės *CeiC- : CiC-* eilės opozicijos (46), pavyzdžiui: *driėkti* ‘1. tr., intr. tęsti, traukti, tempti (ką ilgą, tąsų, beformį); 2. tr. taršyti, skleisti’ : *drikti* intr. ‘1. driektis, draikytis, taršytis; 2. sklisti, krikti’, *giėžti* ‘1. intr., tr. ėsti, graužti, kutenti (gerklėje); gaižuliui būti’ : *gižti* intr. ‘imti rūgti (ppr. apie pieną)’, *įgižti* ‘1. intr. įrūgti; 2. intr., tr. imti giežti, perštėti; imti knietėti’, *iėžti* ‘tr. aižyti; draskyti’ : *įžti* intr. ‘trūkinėti,

37 Haspelmathas vartoja terminą *inchoatyvai* platesne – savaiminio veiksmo ar būsenos kitimo – reikšme, būdinga antikauzatyvams resp. dekauzatyvams.

skeldėti, pleišėti; aižytis, gliaudytis; irti, byrėti į atskiras dalis’, *keĩsti* ‘4. tr. daryti kitokį, perdirbti, permainingti’ : 2 *kĩsti* intr. ‘darytis kitokiam, keistis’, *kreĩpti* ‘tr. 1. sukti (į šalį); duoti kryptį; 2. šalinti, tolinti, atgręžti; 3. daryti kreivą’ : *-kriĩpti* intr. ‘krypti (į vieną pusę linkti, svirti)’, 1 *riėkti* ‘1. tr. pjauti nuo kepalo duonos ar pyrago riekę; 2. tr. plėšti dirvoną; pirmą kartą arti’ : 2 *-riĩkti* intr. ‘1. klysti; 2. painiotis, trikti; 3. irti’, 3 *liėpti* ‘1. tr. dėti linų ar kanapių pluoštelį prie šakos (vijos, vielos) (virvę vejant, siūlą verpiant, pynę pinant)’ : 2 *liĩpti* intr. ‘1. kibti, klijuotis prie ko’, *siėti* tr. ‘1. rišti (javus į pėdus; 2. rišti, tvirtinti, kabinti; 3. teikti bendrumo, jungti į vienoję’ : *sĩti* ‘1. tr. jungti, rišti; 2. intr. turėti ryšį, sietis, jungtis’; 1 *skriėsti* ‘1. tr. brėžti apskritimą, ratą; 3. intr. skristi; 4. intr. judėti oru tolyn; 7. tr. sviesti, stumti’ : 1 *skriĩsti* intr. ‘1. judėti oru, mosuojant sparnais; 2. judėti oru (apie lėktuvus, raketas ir pan.); 3. lėkti oru, erdve (vėjo nešamam, paleistam ir pan.)’, *stiėpti* ‘1. stiebti (1. intr. aukštyn augti; 3. tr. kelti į viršų, tempti)’ : *-stiĩpti* ‘1. intr. nustoti gyventi (apie gyvulius, paukščius, vabzdžius), dvėsti, gaišti; 5. intr. stirti, kietėti, stingti’; 1 *šiėpti* tr. ‘1. pravėrus lūpas kišti, rodyti (dantis)’; *atšiėpti* ‘1. tr. atšipinti’ : *šiĩpti* ‘1. intr. darytis neaštriam, bukti’; *veĩsti* ‘tr. 1. auginti, dauginti (augalus, gyvulius, paukščius); 2. plėsti, dauginti giminę’ : *-viĩsti* ‘intr. veistis, daugintis’ ir kt.

Kiek mažesnę grupę sudaro balsinės *CeC-* / *CiC-* eilės poros (29), pavyzdžiui: *bėrti* (*beĩrti*) ‘1. tr. pilti kur (birius daiktus)’ : *-bĩrti* intr. ‘1. byrėti, bertis, kristi; suirti, sunykti’; *dėlti* tr. ‘dilinti’ : *dĩlti* intr. ‘1. trintis, mažėti, dėvėtis; 2. prk. nykti, dingti, prapulti, mažėti’; *drėĩbti* ‘1. tr., intr. krėsti (kokią tirštą masę); 2. tr. gaminti iš molio, krėsti’ : *driĩbti* intr. ‘1. kristi kokiai tirštai masei; 2. virsti, griūti, pulsti’; *drėĩksti* ‘1. tr., intr. kuo nors aštriu kabinant ar braukiant daryti paviršiuje režius, brūkšnius; 2. jėga imti, traukti, plėšti; 3. tr. dalyti į dalis, plėšti’ : *driĩksti* intr. ‘plyšti, irti, skarti, trūkti’ / *driĩgzi* ‘brigtis’; *kėlti* ‘1. tr. imti, stumti ką aukštyn; dėti ką į aukštesnę vietą’ : *kĩlti* intr. ‘1. keltis aukštyn’; *krėĩsti* ‘1. tr. purtyti; purtant nuberti, numesti’ : *kriĩsti* intr. ‘1. staigiai leistis žemyn, pulsti; birti; 3. virsti, griūti, pulsti’; *reĩmti* (*reĩmti*) ‘1. tr. dėti ramstį, spirti’ : 2 *-riĩmti* intr. ‘atsiremti, pasiremti’; *skėlti* ‘1. tr. kirsti, dalyti pusiau, į dalis’ : 1 *skĩlti* intr. ‘1. plyšti, trūkti į dalis, darytis plyšiams; 2. skeldėti, trūkinėti, plaišioti, eizėti’; *sveĩti* ‘3. tr. svoriu lenkti žemyn’ : *sviĩrti* intr. ‘1. žemyn linkti, svertis; 2. į vieną pusę linkti, krypti; 3. leistis’; *trėĩkti* ‘tr. 1. gadinti, dergti; naikinti, žudyti’ : 1 *triĩkti* / 2 *striĩkti* / *triĩgti* intr. ‘1. užsikirsti (apie kalbą); 2. klysti, rikti, painiotis; 3. darytis netvirtam, prastesniam, netinkamam, imti prarasti normalią, įprastą

3.1. DEVERBATYVAI

būseną, eigą ir pan., irti, krikti’; *tremti* ‘1. tr. varyti lauk, šalinti, stumti, blokšti; 3. tr. minti, stumti (koja), trempti; 4. tr. naikinti, griauti; 5. tr. drausti, neleisti, trukdyti’ : 1 *trĩmti* ‘intr. 1. rimti, slūgti, mažti; 2. tilti, ščiūti’, 2 *-trĩmti (-trĩmti)* intr. ‘pajusti baimę, išsigąsti’. Tokią balsių kaitą lemia foneminė veiksmažodžių struktūra: dauguma opozitų turi sonantinę finalę arba *ST* tipo inicialę.

Antikauzatyvų daryba be balsių kaitos *CiC*- tipo *INSTA* veiksmažodžiams nebūdinga: užfiksuota vienintelė darybinė opozicija 1 *skĩrti, skĩria, skĩrė* tr. ‘1. valant atrinkti, atmesti, kas netinkama (ppr. apie grūdus); 2. skaidyti į dalis, dalyti’ : 2 *-skĩrti, -skĩra* || *-skĩrsta* intr. ‘1. apdrikti, išsidėvėti, praretėti; 2. susiskaidyti, pasidalyti’.

3.1.2. TERMINATYVAI

Apie trečdalį motyvuotosios leksikos (35 proc.) sudaro morfosemantinės opozicijos *durativa : terminativa* veiksmažodžiai (59 opozicijos). Akcionalinės predikatų klasifikacijos pagrindu šiai veiksmažodžių koreliacijai atstovaujantys opozitai „išsidėlioja“ į akcionalines klases: vieną grupę sudaro būsenos ir veiklos predikatai, ateliniai veiksmažodžiai, o kitą – procesai ir įvykiai, teliniai veiksmažodžiai. Duratyviniai šios opozicijos veiksmažodžiai, tokie kaip *cỹpti* intr. ‘1. rėkti plonu balsu (apie peles, paukštelių, šunis ir kt.); 2. spiegti’, *šviėsti* ‘1. intr. skleisti (spinduliuoti ar atspindėti) šviesą, veikti kaip šviesos (spindulių) šaltiniui; 2. intr., tr. šviesos šaltiniui veikti į ką spinduliais, teikti kam šviesumo, daryti, kad kam būtų šviesu, žibinti’, priešinami terminatyviniams veiksmažodžiams, turintiems inherentinį teliškumo požymį, pavyzdžiui, *pracipti* ‘pradėti cypėti’, *sucipti* ‘1. intr. cypėti; 2. aukštu balsu pravirkėti’; *švĩsti* intr. ‘1. aušti, brėkšti; 2. imti šviesti, spindėti, spįsti; 3. darytis šviesesniau, labiau apšviestam’. Kiti semantiniai ir morfosintaktiniai parametrai – tranzityvumas, valentingumas, agentyvumas – šioms opozicijoms nėra esminiai: abu poros nariai gali būti intranzityviniai, neagentyviniai arba tranzityviniai ir agentyviniai (plg. gausią darybinę opoziciją *causativa : anticausativa*, diferencijuojamą tranzityvumo ir dažniausiai agentyvumo požiūriu).

Formalioji semantinės opozicijos *durativa : terminativa* raiška yra nevienalytė. Atelinį veiksmažodį visuomet žymi šakniniai ir priesaginiai veiksmažodžiai, o telinį – intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai. Dalis koreliacijų

atliepia opozicijos *causativa* : *anticausativa* morfo(no)loginį modelį: iš *ia* kamieno veiksmažodžių padaromi INSTA veiksmažodžiai, paprastai su balsių kaita tarp opozicinių leksemų, plg.: *šviēsti* ‘1. intr. skleisti (spinduliuoti ar atspindėti) šviesą, veikti kaip šviesos (spindulių) šaltiniui; 2. intr., tr. šviesos šaltiniui veikti į ką spinduliais, teikti kam šviesumo, daryti, kad kam būtų šviesu, žibinti’ : *švīsti* intr. ‘1. aušti, brėkšti; 2. imti šviesti, spindėti, spįsti; 3. darytis šviesesniai, labiau apšviestam’ (*durativa* : *terminativa*) ir *driēkti* ‘1. tr., intr. tęsti, traukti, tempti (ką ilgą, tąsų, beformį); 2. tr. taršyti, skleisti’ : *drikti* intr. ‘1. driektis, draikytis, taršytis; 2. sklisti, kriksti’ (*causativa* : *anticausativa*); *1 rēkti* ‘1. intr. garsiai kalbėti, šaukti; 2. intr., tr. šaukti (ant ko), bartis’ : *1 -rikti* intr. ‘1. riktelėti, šūktelėti, sušukti’ (*durativa* : *terminativa*) ir *drēbti* ‘1. tr., intr. krėsti (kokią tirštą masę); 2. tr. gaminti iš molio, krėsti’ : *drikti* intr. ‘1. kristi kokiai tirštai masei; 2. virsti, griūti, pulsti’ (*causativa* : *anticausativa*). Tačiau daugiau fiksuojama porų, kurių duratyviniai nariai yra pirminiai ir antriniai priesaginiai veiksmažodžiai (tiksliau – veiksmažodžiai su kintamosiomis priesagomis³⁸), pavyzdžiui, *mylēti* ‘1. tr. jausti kam prisirišimą, atsidavimą, palankumą; jausti traukimą, linkimą į priešingos lyties asmenį’ : *2 -mīti* ‘1. intr., tr. imti mylėti; 2. darytis mielam, meiliam’; *žibėti* ‘1. intr. švytėti atmušama šviesa; žvilgėti savo lygiu paviršiumi, spindėti, tviskėti; 2. intr. švytėti savo šviesa; skaisčiai šviesti’ : *-žibti* ‘1. intr. pradėti žibėti, šviesti’ etc. Vos keletui šių korelacijų būdinga kokybinė balsių kaita – dominuoja darybinės opozicijos be balsių kaitos.

Vediniai iš šakninių duratyvinių veiksmažodžių sudaro mažiau nei pusę užfiksuotųjų terminatyvų (25). Daugeliui darybinių opozicijų būdinga šaknies balsių kaita *CeC-* : *CiC-* (13), pavyzdžiui: *dvēktis* ‘kvėptis’ : *-dvīkti* intr. ‘pradėti dvokti’; *1 dvēsti* ‘1. intr. gaišti, stipti (apie gyvulį); 2. intr. menk. galą gauti, mirti (apie žmogų); 4. intr. kvėpti’ : *dvīsti* intr. ‘1. švinkti, pradėti dvokti; 2. rusenti, gesti, blėsti’; *gēlti* ‘1. tr. geluonį leisti, kąsti; kirsti; žeisti; 2. tr., intr. labai skaudėti, sopėti; 3. tr., intr. šalti’ : *2 -gīlti* intr. ‘imti, pradėti gelti, skaudėti’; *grēsti* ‘1. intr. būti pavojui, būti pavojingam; 2. tr. griežtai drausti, ginti; 3. tr. grasyti, baidyti, atpratinti; įgąsdinti taip, kad būtų sužadintas pasibjaurėjimas ar baimė’ : *2 grīsti* intr. ‘1. darytis nebemielam, nebepatinkamam, atsibosti; 2. imti ko vengti, bjaurėtis’; *1 rēkti* ‘1. intr. garsiai kalbėti, šaukti; 2. intr., tr. šaukti (ant ko),

38 Dėl termino žr. Kaukienė, Pakalniškienė 2011: 113–114.

3.1. DEVERBATYVAI

bartis' : 1 *-rìkti* intr. '1. riktelėti, šuktelėti, sušukti'; *trėsti* intr. '1. greitai ar ristele bėgti, eiti; 4. išdykauti, šėlti, dūkti' : *-trìsti* intr. '1. eiti iš proto, kvaišti; 2. nerimti, dūkti ko geidžiant; versti vemti, būti bloga', *atitrìsti* 'atbėgti, atlėkti; jausti šleikštulį, būti bloga' / *-trīšti* 'pablogti; versti vemti, būti bloga, šleikštu'; 3 *tvėrti* intr. '1. būti patvariam, tinkamam, laikytis' : *tvòrti* intr. 'tvirtėti'; *vėmti* intr. '1. nevalingai šalinti maistą iš skrandžio pro burną' : *-vòmti* intr. 'pradėti vemti'; *žėlti* '3. tr., intr. apaugti žolėmis, priaugti žolių; 4. intr. prk. apsitraukti, apeiti, apskrestī' : 2 *-žìlti* intr. 'susitraukti, sutirštėti, sukrekėti (apie pieną)' ir pan. Mažiau esama apofonijos *CeiC-* : *CiC-* opozicijų (7), pavyzdžiui: *griėbti* tr., intr. '1. čiupti, stverti, gauti' : *-grìbti* / *sgrìbti* / *-zgrìbti* '1. tr. sučiupti, sugauti; 2. refl. susigriebti, susivokti'; *spiėgti* intr. '1. rėkti cypiamu, plonu balsu' : 1 *-spìgti* intr. 'surikti spiegiamu balsu, suspiegti; 2. išduoti ploną, šaižų garsą'; *-žliėbti* 'tr., intr. primatyti' : *žlìbti* intr. 'menk. akti, silpti regėjimui'. Keli terminatyvai išvesti su kiekybine balsių kaita (4), plg.: *cỹpti* / *čỹpti* intr. '1. rėkti plonu balsu (apie peles, paukštelius, šunis ir kt.); 2. spiegti' : 1 *-cìpti* intr. 'pradėti cypti; cyptelėti' / 1 *-čìpti* intr. 'čyptelėti', *klỹkti* / *kliėgti* '1. intr. rėkti, šaukti, spiegti, su balsu verkti' : *-klìkti* / *-klìgti* intr. '1. staiga surikti, suspigti, suklykti; pradėti balsu verkti ar juoktis; 2. sukrykti, suūkti (apie paukščius)', *zỹzti* '1. intr. zirzti, zvimbti, leisti panašų kaip vabzdžių garsą; 2. intr. verkšlenti; 3. tr., intr. įkyriai prašyti, kaulyti' : *-zìzti* intr. '3. smarkiai dirbti, plušti; 5. įnikti ką daryti'; *prazìzti* intr. 'pradėti šėlti', *įzìzti* 'intr. 4. įdūkti, išėlti; 5. įpykti, iširsti' / *-žìžti* 'intr. smarkiai užpykti'. Neapofoninė daryba terminatyviniams vediniams iš šakninių veiksmažodžių nebūdinga, užfiksuotas vienintelis atvejis 3 *ìrti*, *ìria*, *ýrė* '1. tr. varyti laivelį irklais, plukdyti; 2. intr. plaukti laiveliu stumiantis irklais, irkluoti' : 2 *-ìrti*, *-ýra*, *-ìro* intr. 'at-, į-, nu-, per-, priplaukti irklais stumiantis'.

Didesnioji dalis terminatyvų yra padaryti iš kintamųjų priesagų veiksmažodžių (34). Dominuoja terminatyviniai vediniai iš priesagos *-ėti*, *-a*, *-ėjo* duratyvų (21), pavyzdžiui: *bizdėti*, *bìzda* intr. 'menk. skubėti, laskyti, rūpintis be reikalo' : 1 *-bìzti* intr. '1. menk. sujusti, sukrusti, subruzti'; *blizgėti*, *blìzga* intr. '1. švytėti atmušama šviesa, spindėti, žibėti, tviskėti' : *blìgzti* intr. 'pradėti blizgėti, šviesti'; *kipėti*, *kìpa* intr. 'judėti, krutėti' : *kìpti* intr. '2. kibti, imtis ko', *sukìpti* intr. 'visu būriu sujusti, sukrusti'; *ketėti*, *kėta* intr. 'ketinti' : 3 *-kìsti* intr. '1. paketinti, pasibausti ką daryti', *klibėti*, *klìba* intr. '1. būti išklerusiam; netvirtai laikytis, klederuoti; 2. judėti, krutėti;

5. eiti pamažu, šlubčiojant, klibčioti' : *klibti* intr. 'pradėti klibėti'; *knibždėti*, *knibžda* intr. 'judėti, krutėti, mirgėti' : *-knibžti* intr. 'imti, pradėti knibždėti'; 1 *ribėti*, *riba* intr. '1. mirgėti, mirguliuoti; 2. judėti smulkiomis bangėmis, raibuliuoti, virpėti' : *ribti* intr. 'raibti', *skelėti*, *skėla* tr., intr. 'būti skolingam' : 3 *-skilti* intr. 'patekti į skolą, įsiskolinti'; *vizgėti*, *vizga* intr. '1. judėti, krutėti į visas puses (ppr. būnant vienoje vietoje), knibždėti; 2. kraipytis į šalis (apie uodegą)' : *-vizgti* intr. '2. sukrutėti, sujudėti; nusvirti, nulinkti; sukristi, sudribti, suglebti'; *žibėti*, *žiba* intr. '1. švytėti atmušama šviesa; žvilgėti savo lygiu paviršiumi, spindėti, tviskėti; 2. švytėti savo šviesa; skaisčiai šviesti' : *-žibti* intr. '1. pradėti žibėti, šviesti' ir pan.

Užfiksuotas vienas terminatyvinis vedinys iš priesagos *-ėti*, *-ia*, *-ėjo* duratyvo: *kvėpėti*, *kvėpia* intr. 'būti malonaus kvapo, dvelkti maloniu kvapu' : *-kvėpti* intr. 'pradėti kvėpėti, paskleisti kvapą'.

Vedinių iš priesagos *-ėti*, *-i*, *-ėjo* duratyvinių veiksmažodžių esama ne daug – tik 6, pavyzdžiui: *kyrėti*, *kỹri* intr. 'gristi, nusibosti' : 1 *-kirti* intr. 'apkyrėti, nusibosti'; *mylėti*, *mýli* tr. '1. jausti kam prisirišimą, atsidavimą, palankumą; jausti traukimą, linkimą į priešingos lyties asmenį' : 2 *-milti* intr., tr. '1. imti mylėti'; *tylėti*, *týli* intr. 'neišduoti garso (nekalbėti, neprieštarauti, nesikišti į kieno kalbą, nepasakoti, nerėkti, nečiulbėti, nečirkšti ir pan.)' : *tilti* (*tilti*) intr. '1. darytis tyliam, tylesniam; 2. nustoti kalbėti, rėkti, triukšmauti; 3. nustoti, liautis siautėti, šėlti (apie gamtos reiškinius ir stichiją)'. Prie šios grupės šlietinas ir vedinys iš atematinio || *i* kamieno veiksmažodžio *niežėti*, *niėžti* || *niėži* tr., intr. 'peršėti, knitėti odą, kad ima noras ją pakasyti' : *-nižti* intr. 'pradėti niežėti'.

Terminatyvinių vedinių iš priesagos *-oti*, *-o*, *-ojo* duratyvų užfiksuota 8: *bijoti*, *bijo* intr. '1. jausti, kęsti baimę' : *įbýti* intr. 'įsibauginti'; *byloti*, *býlo* tr., intr. '1. kalbėti, šnekėti, sakyti' : *bilti* intr. 'pratarti, prakalbėti', *ieškoti*, *ieško* tr. '1. rūpintis rasti pamestą ar dingusį daiktą; norėti rasti, gauti reikalingą daiktą' : *-ikšti* intr. 'pradėti, sujusti ieškoti'; *miegoti*, *miēga* || *miēgti* intr. (tr.) 'būti miego būsenos' : 1 *-migt* intr., tr. 'pradėti miegoti'; *žinoti*, *žino* tr., intr. '1. turėti galvoje; turėti žinių, nusimanyti' : *pažinti* tr. '1. žinoti esminius bruožus, kuriais skiriasi nuo kitų; 6. suvokti (buvimą, vertę); 7. sugebėti atskirti nuo kitų, nustatyti tapatybę; 12. refl. išpažinti, prisipažinti'.

Daugumą sudaro neapofoninės darybos opozicijos (21), 8 terminatyvai pasidaryti su balsių kaita – toks darybinis modelis laikytinas archajiškesniu, pavyzdžiui: *ieškoti* : *-ikšti*, *ketėti* : 3 *kėsti*, *miegoti* : *-migt*, *kvėpėti* : *-kvėpti*, *niežėti* : *-nižti*, *skelėti* : 3 *-skilti*.

3.2. DENOMINATYVAI

Šie veiksmažodžiai priklauso fientyviniam žodžių darybos tipui³⁹: jų darybos reikšmė yra ‘darytis, tapti tokiam ar tuo, įgyti, patirti tai, kas pasakyta pamatiniu žodžiu’. Fientyvinę semantiką pastiprina dominuojančios būtojo laiko, dažniausiai priešdėlinių veiksmažodžių formos. Beveik visų veiksmažodžių reikšmę galima nusakyti darybos parafrazėmis, pavyzdžiui: *klišti* ‘darytis klišam’, *-kvišti* ‘pasidaryti kviša, kvaiša, kváila’, *pìgti* ‘eiti pigyn’ ir pan.

CiC- tipo INSTA denominatyvų esama itin mažai – tik 7 proc. (12 veiksmažodžių), nors apskritai denominatyvų klasė lietuvių kalboje yra gausi: ankstesnio tyrimo duomenimis (Pakalniškienė 2000: 71–89), lietuviškieji denominatyvai sudaro aštuntadalį visų lietuvių kalbos INSTA veiksmažodžių (per 200 leksemų), senojoje raštijoje jų užfiksuota taip pat nemažai – apie 50 leksemų (Pakalniškienė 2018: 69–101). Tačiau didžiausią denominatyvų dalį sudaro ilgosios šaknies arba pagrindinio laipsnio trumposios šaknies veiksmažodžiai: morfonologinė šaknies struktūra, ypač „sunkios“ šaknys, liudija šio nominacijos būdo naujumą.

CiC- tipo deadjektyvų, vedinių iš būdvardžių, esama dvigubai daugiau nei desubstantyvų (8), pavyzdžiui: *gilùs*, *-ì* ‘toli einantis nuo paviršiaus į dugną, dubus’: 3 *gìlti* intr. ‘gilėti, tvinti’; *klišas* ‘kuris kreivų kojų, klyvas, šleivas, kleivas’: *klišti* intr. ‘darytis klišam’; *pìgus*, *-ì* ‘mažos kainos, nebrangus’: *pìgti* intr. ‘eiti pigyn’; *plìkas*, *-à* ‘neturintis natūralios dangos (plaukų, vilnų, plunksnų, augmenijos, lapų)’: *plìkti* intr. ‘1. netekti natūralios dangos (plaukų, vilnų, plunksnų, augmenijos, lapų), 2. netekti dangos, darytis nepdengtam’; *slidùs*, *-ì* ‘mažos trinties, lygus, glotnus (apie paviršių, ant kurio sunku išsilaikyti), kuris gerai, lengvai slysta, kurį sunku sulaikyti’: *-slìsti* intr. ‘pasidaryti slidžiam’; 1 *tiesùs*, *-ì* ‘esantis be vingių, išlinkių, nekreivas, nesulinkęs, nevingiuotas’: *-tìsti* intr. ‘tiesiam darytis; atsitiesti’; 1 *žìlas*, *-à* ‘kuris sidabro spalvos, baltas, nubalęs (ppr. apie plaukus)’: 1 *žìlti* intr. ‘1. darytis žilam, netekti tam tikrų pigmentų’. Deadjektyvams skirtinas ir siauros vartosenos hibridinis veiksmažodis (LKŽe užrašytas iš Plng), pasidarytas iš germanizmo 2 $\times$ *blìsas*, *-à* ‘laukas’ (vok. *Blesse*): 2 $\times$ *blìsti* intr. ‘žilti’.

39 Lingvistinėje literatūroje paprastai vartojamas *inchoatyvų* terminas, tačiau terminas *fientyvai* tiksliau apibūdina šio tipo veiksmažodžių kategorinę semantiką. Tokį terminą vartoja Gorbachov 2007, Villanueva-Svensson 2016.

Užfiksuoti 4 desubstantyvai, visi siauri dialektizmai, plg.: *kviša* ‘pusgalvis’ LKŽePpK (Rs) : *-kvišti* intr. ‘pasidaryti kviša, kvaiša, kváila’ (Zanž 1, 828; LKŽePpK (Rs)); *1 ligà* ‘organizmo veikimo sutrikimas, sveikatos pairimas, nesveikata, negalė’ : *-ligti* intr. ‘susirgti’ LKŽe (Kbr, Vrn); *lì-nas* ‘pluoštinis ir aliejinis augalas (*Linum*)’ : *lìnti* intr. ‘linams augti, derėti’ LKŽe (Dglš); *pìšas* ‘suodžiai’ : intr. *pìšti* ‘augti suodžiams, paišams prie kamino’ LKŽe (Ndž).

Denominatyvų darybai nebūdinga kokybinė šaknies balsių kaita: INSTA veiksmoždziai kopijuoja foneminę pamatinio žodžio šaknies struktūrą. Balsių kaitos užfiksuotas vienintelis atvejis: *1 tiesùs, -ì : -tìsti*.

Senajoje raštijoje užfiksuoti tik 3 *CiC*- tipo denominatyvai, plg.: *atpigs* BP I 315₁₀; *atpingu* SD 136r I,17; *atpiga* SD 136r I,16; *atpigu* SD 136, I; *atpigftu* SD3 441; *plinku* SD 75, I; SD3 160; *plinka* SD3 17; *apiplinku* SD 101r II,21; *apiplinku* SD 112r II,19; *nuplinka* SD 3 231; *žilftu* SD 166r I,8; *žihtu* SD 166r I,9.

Dabartinėje kalboje bevartojami keturi denominatyvai: *klišti, pìgti, plìkti, žilti*.

3.3. IMITATYVAI

Imitatyvai sudaro 13 proc. *CiC*- tipo išvestinių INSTA veiksmoždžių (22 leksemos). Terminas pasirinktas norint pabrėžti glaudų veiksmoždžių foneminės struktūros ir semantikos ryšį, kuris yra susijęs su onomatopėjine žodžių kilme ir veiksmo intensyvumu.

Semantinė konotacija⁴⁰ pasižymi pučiamieji priebalsiai **š**, **z**, **ž**, pavyzdžiui: *2 bìzo* (*2 bìzti* intr. menk. ‘pykti; susigundyti, įsimaginti, suskasti; įsigerti, įkaušti’), *1 kìžo* (*1 kìžti* intr. ‘kiužti (1. dužti, skilti (apie kiaušinį, indą...); 2. irti, plyšti, dėvėtis, erdėti, gesti’); afrikatos **č**, **c** (inicialėje), pavyzdžiui: *-cìbo / -cìpo* (*-cìbti* intr. ‘nusigyventi, nuskursti; sutrumpėti, nutriušti; trūkti, stokoti’ / *2 cìpti* ‘cibti’), *-čìro / -ščìro* (*-čìrti* intr. ‘skursti, menkėti’ / *-ščìrti* intr. ‘sumenkėti, nuskursti’), *-čìžo* (*-čìžti* intr. ‘įkibti spaliamis prie pluošto; priskrebtį, prišalti’). Garso disonansingumą ir veiksmo ikoniškumą išryškina šaknies priebalsių reduplikacija, pavyzdžiui: *-šìšo* (*-šìšti* intr. ‘nušašti’), *-šìžo*

40 Garsų semantikos aprašas paremtas Jūratės Lubienės tyrimu (Lubienė 2003).

3.3. IMITATYVAI

(-šįžti intr. ‘pykti, irzti, niršti’), -šmìžo / -smìžo (-šmìžti intr. ‘1. apdžiūti, apsusti (paprastai nuo sausros); 3. apšiurti, apspurti’ / -smìžti intr. ‘kiek prisitraukti vandens, pamirkti, pašmižti; prk. blogai nusiteikti, suniurti, sugižti’).

Semantiškai konotuoti yra sonantai **r**, **l**, ypač eidami antraisiais inicialės priebalsiais ar mišriojo dvigarsio sudėtyje, plg.: 1 -klìro (1 -klìrti intr. ‘išklerti, išgverti’). Sonantais **m** ir **n** perteikiamos nosinio skambesio (mormorandinės) semos, pavyzdžiui, -mìmo (-mìmti ‘darytis mieguistam, apsnūdusiam’), -šmìro (-šmìrti ‘sušniurti (pasidaryti mieguistam, apsnūdusiam, suružti’).

Priebalsių gausumas (ypač finalėje) rodo, kad leksemai būdingas didelio semantinio krūvio disonansingumas, plg.: -lìgždo (-lìgžti intr. ‘apakti, apžabalti’), nìzgo (nìgzti ‘1. intr. sąnariui išnirti; tr. sąnarį išsinerti’), -šmìgždo (-šmìgžti intr. ‘1. staiga nusmailėti, suplonėti (apie medį); 2. prk. suvargti, suliesėti’).

Ryškiai konotuoti yra pučiamojo priebalsio ir nosinio sonanto junginiai inicialėje, pavyzdžiui: šmìko (šmìkti intr. ‘1. netekti proto; 2. siausti, išdykauti’), -šmìto (-šmìsti intr. ‘1. sublogti, sulysti; 2. nuskursti; padūkti, pasiusti’), šmìžo / smìžo (-šmìžti intr. ‘1. apdžiūti, apsusti (paprastai nuo sausros); 3. apšiurti, apspurti’ / -smìžti intr. ‘1. prisitraukti, prisisunkti vandens, sušmižti; 2. prk. blogai nusiteikti, suniurti, sugižti’), -šnižo (-šnižti intr. ‘pasidaryti mieguistam, apsnūsti, sušniurti; 2. būti nepatenkintam, suirzusiam, nusiminusiam’), švìmo (°švìmti intr. ‘ilsti, silpti; netekti jautrumo, sustingti’).

Lietuvių kalboje esama tos pačios šaknies kaip ir imitatyvai garsažodžių, ištiktukų, pavyzdžiui, bìz, cìb, čìr, kleř, nìkst, šmìk, šmìt, su kuriais galima sieti INSTA veiksmožodžių darybą. Tačiau tapačios ar panašios foneminės struktūros garsų veiksmožodžiai darybiškai su imitatyvais nesietini. Suponuoti esant darybinį ryšį neleidžia reikšmė – vieni reiškia garsus, kiti – perstrukciją, plg. garsų veiksmožodžius cýpti ‘rėkti plonu balsu (apie peles, paukštelių, šunis ir kt.)’, 1 cìpti ‘pradėti cypti’, čìžėti ‘čiužėti, čiulbėti; šnibždėti, kalbėti’, čiužėti ‘šnabždėti, šlamėti, šnarėti’, čiužti ‘imti čiužėti’, šmìžėti ‘knibždėti, kirbėti’ ir perstrukcinius veiksmožodžius čiuřti intr. ‘juodėti, purvintis, murzintis, teptis’, kėžti intr. ‘1. glebti, težti, krypti; 2. skursti, neaugti; 3. pūstis, plėstis’, 1 kiùžti intr. ‘1. dužti, skilti; 2. irti, plyšti, dėvėtis, erdėti, gesti’, klėrti intr. ‘gverti, klibti’, kliùrti intr. ‘1. gverti, klerti’.

Visi imitatyvai yra reti dialektizmai, DLKŽe užrašytas vienintelis nìgzti ‘sąnariui išnirti’.

4. SEMANTIKA

INSTA veiksmazodžiai eksplikuoja svarbiausius predikatinės situacijos semantinius požymius – *dinamiškumas* vs. *statiškumas*, *momentiškumas* vs. *duratyvumas*, *ribiškumas* vs. *neribiškumas*, priskiriančius juos skirtingiems akcionaliniams predikatų tipams. Šie veiksmazodžiai dažniausiai priklauso **proceso** ir **įvykio**, rečiau **būsenos** akcionalinėms klasėms. Tokia specifinė predikacija yra glaudžiai susijusi su INSTA veiksmazodžių kilme ir daryba.

4.1. ANTIKAUZATYVAI

Antikauzatyvų semantika gana vienalytė: dominuoja intransityviniai, neagentyviniai veiksmazodžiai, reiškiantys nekontroliuojamus veiksmus. Subjektas dažniausiai esti nevalingas, nes žymi daiktus, gamtos reiškinius, paprastai jo semantinė funkcija būna *patientas*, rečiau *eksperientas* ar *percipientas*⁴¹. Veiksmazodis *rýti* tr. ‘1. sukramtytą maistą ar ką kita pro ryklę stumti į skrandį; 2. nekramtytą grobį (dažniausiai gyvą) pro ryklę stumti į skrandį’ išsiskiria iš šio tipo antikauzatyvų veiksmo tranzityvumu ir valingumu. Pasitaiko veiksmazodžių, kurie vienomis reikšmėmis gali būti intransityvieji, neagentyvūs, pavyzdžiui: *lýti* intr. ‘1. kristi lietui, būti lietui; 2. prk. tankiai, gausiai kristi, byrėti’; *2 nirti* ‘1. intr. išėiti iš sąnario, narinti; 2. nertis, smukti; 3 *sklìsti* ‘intr. smarkiai keikti, plūsti’; *sýti* ‘2. intr. turėti ryšį, sietis, jungtis’; *spìsti* ‘1. intr. leisti spiečių, spiesti; 3. intr. sklisti, plisti, plūsti’; *šìpti* / *čìpti* intr. ‘1. darytis neaštriam, bukti; 2. nuo rūgštumo darytis jautriam (apie dantis); *tìkti* ‘1. intr. būti atitaikytam, tinkamam, geram; 3. intr. pritapti,

---

41 Čia vartojami terminai *patientas* – fiziškai ar kitaip aktyviai veikiamo daikto funkcija, *percipientas* – vidinės psichinės, emocinės būsenos patyrėjo funkcija, *eksperientas* – išorinės, fizinės būsenos patyrėjo bei suvokėjo funkcija (tradicškai laikoma *patiento* funkcija).

priderėti; pasidaryti, nusiduoti, įvykti, atsitikti, kitomis – tranzityvieji, neretai reiškiantys valingus, kontroliuojamus veiksmus, pavyzdžiui: *lyti* ‘4. tr. lietui merkti, šlapinti’; *išnirti* tr. ‘išsisukti (sąnarį)’; *3 išsklīsti* tr. ‘iškeikti, išplūsti’; *sýti* ‘1. tr. jungti, rišti’; *šipti* ‘3. tr. darbu varginti, skaudinti (rankas, pirštus, nagus)’; *spīsti* ‘2. tr. stoti, supti iš visų pusių, spiesti’; *tīkti* ‘7. tr. rasti’, *ištīkti* tr. ‘suduoti, paliesti suduodant, pataikyti mušti; kliudyti’. Veiksmažodžio tranzityvumas vs. intranzityvumas, priklausymas tam tikrai akcionalinei klasei dažnai yra lemiamas aspektinės kompozicijos: INSTA veiksmažodžiai, ypač priešdėliniai, kartais prisijungia objekto galininką, plg.: *Atsargumas tik seną kimba, nuo jauno bėga* Švnc. *Bloga žolė geros dirvos nekimba, piktos kalbos doro žmogaus nelimpa* Krsn. *Šieną lyja, sulis – į daržinę vežkim!* J.Jabl. *Lauke lija ma[no] žolę* Trak. *Ana mane išsklīto iš šaknų* Arm. *Nuog mažų dienelių mane išsklīto* Arm. *Pirksim dirželius, vai rylium rylium, sysime šobleles, rūta žalioj* LTR (Nmn). *Užsýk botagq ant botkaičio* Lš. *Visi spiste apspito manę* J. *Senį vaikai iš visų pusių apspīto* Alk. *Jum bepiga gyvent: ateinat prie stalo, pavalgot ir einat kas sau, o aš šimpū nagus kas rytas, degu akis, kol viską padarau* Dkš. *Savų namų netikaũ, nepažinau* LzŽ. *A tiksì vienas keliq?* Lz. *Aptikaũ tokį gražų tiltelį baravykų* Srv. *Vienas iš tarnų stovinčiųjų ištīko plaštaka Jėzų* DP158. *Kas tave ištīks arba toyksterės per vieną šalį veido, pastatyk jam antrą* SPII247.

Priklausomai nuo aspektinės kompozicijos tas pats veiksmažodis gali eksplikuoti procesą ar įvykį, kartais būseną, pavyzdžiui, *tīkti* ‘1. intr. būti atitaikytam, tinkamam, geram; 2. intr. būti pritaikomam kokiam nors reikalui, derėti; 4.intr. būti pagal skonį, patikti’: *Tie akilioriai man netiñka prie akių (nematau su jais)* Jnšk. *Šitas dalgis tiñka in šitą dalgiakotį* Lp. *Laumė rėdo savo dukterį, rūbai netenka (par maži), laumė paėmė kiroj, ap-tašė pečius ir led ne led apitempė* MPs.

Prototipinė antikauzatyvų reikšmė – **struktūros kitimas**, arba **perstruktūcija**, pavyzdžiui: *1 brīgzi* intr. ‘1. skarti, spurti, irti; 2. šipti, virsti, trupėti’, *dīlti* intr. ‘1. trintis, mažėti, dėvėtis; 2. prk. nykti, dingti, prapulti, mažėti’, *drikti* intr. ‘plyšti, irti, skarti, trūkti’ / *drīgzi* ‘brīgzi’, *1 glīsti* intr. ‘1. trauktis, dengtis gleivėmis, pelyti; 2. darytis lipiam, slidžiam’, *ižti* intr. ‘trūkinėti, skeldėti, pleišėti; aižytis, gliaudytis; irti, byrėti į atskiras dalis’, *kībti* / *2 skībti* intr., tr. ‘1. kabintis, segtis, lipti prie ko’, *kīsti* intr. ‘darytis kitokiam, keistis’, *klīpti* intr. ‘1. linkti žemyn, knibti; 2. klypti’, *knībti* / *knīpti* intr. ‘1. klebti, nustoti stangrumo, leistis žemyn’, *līmti* intr. ‘linkti, svirti žemyn; palūžti’, *mīgzi* ‘rigzi, painiotis, narpliotis; maišytis, trikti;

išsiblaškyti, išsiskirstyti, iškrikti’, *mìšti* intr. ‘1. jungtis draugèn, maišytis; 2. krikti, irti’, *rìgžti* intr. ‘1. kibti, kabintis; draikytis, 2. raizgytis, taršytis; 3. kedėti, irti, plyšti’, *1 -skìbti* intr. ‘skisti (1. kedėti, retėti, brigzti; 2. irti, skleistis į šalis)’, *1 skìlti* intr. ‘1. plyšti, trūkti į dalis, darytis plyšiams; 2. skeldėti, trūkinėti, plaišioti, eižėti’, *2 -skìrti* intr. ‘1. apdriksti, išsidėvėti, praretėti; 2. susiskaidyti, pasidalyti’, *skìsti* intr. ‘1. kedėti, retėti, brigzti; 2. irti, skleistis į šalis’, *srìgti / strìgti* intr. ‘1. smigti, bestis; 2. patekus kur užkliūti, susilaikyti’, *šìpti / čìpti* intr. ‘1. darytis neaštriam, bukti’, *1 žvìlti* intr. ‘linkti, krypti, knebti’ etc.

Kitų semantinių grupių (toliau – SG) antikauzatyvų esama mažiau. Keletas jų skirtini **judėjimo SG**, plg.: *-bìrti* intr. ‘1. byrėti, bertis, kristi’, *kìlti* intr. ‘1. keltis aukštyn’, *-krìpti* intr. ‘į vieną pusę linkti, svirti’, *krìsti* intr. ‘1. staigiai leistis žemyn, pulti; birti’, *lýti* intr. ‘1. kristi lietui, būti lietui; 2. prk. tankiai, gausiai kristi, byrėti’, **2 rìsti* intr. ‘4. judėti sukantis, riedėti’, *1 sklìsti* intr. ‘1. plisti, skleistis ore, erdvėje; 2. eiti (į šalis), skirstytis; 3. tekėti, plūsti’, *1 sklýti* intr. ‘1. sklisti, tekėti, bėgti (ppr. per viršų)’, *2 sklýti* ‘slysti’, *skrìsti* intr. ‘1. judėti oru, mosuojant sparnais; 2. judėti oru (apie lėktuvus, raketas ir pan.); 3. lėkti oru, erdve (vėjo nešamam, paleistam ir pan.); 4. bėgti’. Paprastai antikauzatyvais reiškiamas judėjimas būna nekontroliuojamas, bet priklausomai nuo subjekto agentyvumo jis gali būti ir kontroliuojamas, pavyzdžiui, *kìlti*, *skrìsti*. Nemaža antikauzatyvų priklauso **psichinių-emocinių ir fiziologinių SG**, pavyzdžiui, *2 drìžti* intr. ‘įbūgti, įsibaiminti’, *2 -gìrti* intr. ‘nusigerti, apsvaigti’, *2 rìkti* intr. ‘1. klysti; 2. painiotis, trikti’, *3 -rìkti* intr. ‘1. išdykti, pasileisti, ištvirkti; 2. įpykti, įširsti’, *1 rìmti* intr. ‘1. būti, darytis ramiam, liautis jaudintis, rūpintis, baimintis; 2. liautis judėti, triukšmauti; 3. tilti, mažti, silpnėti’, *2 stìgti* intr. ‘1 stygti (rimti, liautis)’, *stìbti* intr. ‘2 stybti (1. šalti, stirti; 2. virsti ledu, stingti)’ / *stìpti* intr. ‘1. nustoti gyventi (apie gyvulius, paukščius, vabzdžius), dvėsti, gaišti; 2. mirti; 3. kęsti alkį, alkti; 4. kęsti šaltį, šalti’, *-svìgti* intr. ‘labai panorti, pamėgti’, *1 trìkti / 2 strìkti / trìgti* intr. ‘1. užsikirsti (apie kalbą); 2. klysti, rikti, painiotis; 3. darytis netvirtam, prastesniam, netinkamam, imti prarasti normalią, įprastą būseną, eigą ir pan.’, *2 -trìmti* intr. ‘pajusti baimę, išsigąsti’, *-vìsti* intr. ‘veistis, daugintis’.

Paminėtina, kad nemenką veiksmažodžių dalį sudaro opozicijos, kurių nariai priklauso skirtingoms semantinėms grupėms: kauzatyvai dažniausiai priklauso **perstrukcijos SG**, reiškia mechaninį struktūros keitimą (ardymą, pjovimą, griovimą ir pan.), o antikauzatyvai įgyja metaforinių reikšmių, dėl

kurių jie pereina į kitas SG, pavyzdžiui, **psichinių-emocinių** ar **fiziologinių procesų**: *2 drižti* intr. ‘įbūgti, įsibaiminti’ (plg. *driėžti* tr. ‘2. dryžti (plėšti, drengti)’), *-mišti* intr. ‘2. kriksti, irti; rikti, painiotis; 3. eiti iš proto; darytis nenormaliam, trikti’ (plg. *miėšti* tr. ‘1. mišinį maišyti; 5. drumsti’), *2 rikti* intr. ‘1. klysti; 2. painiotis, trikti’, *3 -rikti* intr. ‘darytis blogam, įžūlėti; išdykti, pasileisti, ištvirkti’ (plg. *1 riėkti* tr. ‘1. pjausti nuo kepalų duonos ar pyrago riekę; 2. plėšti dirvoną; pirmą kartą arti’), *1 rimti* intr. ‘1. būti, darytis ramiam, liautis jaudintis, rūpintis, baimintis; 2. liautis judėti, triukšmauti; 3. tilti, mažti, silpnėti’ (plg. *remti* (*rémti*) tr. ‘1. dėti ramstį, spirtį’), *-sviėgti* intr. ‘susidomėti, labai panorti, pamėgti’ (plg. *sviėgti* ‘1. tr. 1 sviesti 1 (smarkiai atsivėdėjus mesti); 2. intr. 1 sviesti 4 (smogti, trenkti kuo kam); 3. tr. 1 sviesti 5 (blokšti, trenkti)’), *1 trīkti* / *2 strīkti* / *trīgti* intr. ‘1. užsikirsti (apie kalbą); 2. klysti, rikti, painiotis; 3. darytis netvirtam, prastesniam, netinkamam, imti prarasti normalią, įprastą būseną, eigą ir pan., irti, kriksti’ (plg. *trėkti* tr. ‘1. gadinti, dergti; 3. teršti, tepti, purvinti’), *2 -trīmti* intr. ‘1. būti nedrašiam, bijoti; 2. drebėti, virpėti’ (plg. *tremti* tr. ‘1. varyti lauk, šalinti, stumti, blokšti; 3. minti, stumti (koja), trempti; 4. naikinti, griauti’). Toks semantikos pokytis laikytinas metaforiniu, tik nėra paprasta nustatyti, kuriam etape ieškotina metaforos ištakų srities – ar reikšmės perkėlimas sietinas su antikauzatyvo, ar su kauzatyvo perstrukcinėmis reikšmėmis. Be to, nelengva apsispręsti, kada šios reikšmės laikytinos gretutinėmis, o kada – skirtingos dvi leksemos: LKŽe vienuį veiksmažodžių perstrukcinių ir psichinių-emocinių ar fiziologinių procesų reikšmės pateikiamos kaip gretutinės, pavyzdžiui, *2 -rikti* intr. ‘1. klysti; 2. painiotis, trikti; 3. irti’ (bet pateikiama ir atskira leksema *3 -rikti* ‘darytis blogam, įžūlėti; išdykti, pasileisti, ištvirkti’), *mišti* intr. ‘1. jungtis draugėn, maišytis; 2. kriksti, irti; 3. eiti iš proto; 4. bjurėti (apie orą)’, kitų – kaip atskiros leksemos, pavyzdžiui, *1 rimti* intr. ‘1. būti, darytis ramiam, liautis jaudintis, rūpintis, baimintis; 2. liautis judėti, triukšmauti; 3. tilti, mažti, silpnėti’ ir *2 -rimti* intr. ‘atsiremti, pasiremti’; *1 trīmti* ‘intr. 1. rimti, slūgti, mažti; 2. tilti, ščiūti’ ir *2 -trīmti* (*-trīmti*) intr. ‘1. būti nedrašiam, bijoti; 2. drebėti, virpėti’, *sutrīmti* ‘pajusti baimę, išsigąsti’.

Antikauzatyvai gali įgyti ir **cheminių procesų** reikšmių, plg. *gižti* ‘imti rūgti (ppr. apie pieną), *igižti* ‘1. intr. įrūgti; 2. intr., tr. imti giežti, perštėti; imti knietėti’ ir *giėžti* ‘1. intr., tr. ėsti, graužti, kutenti (gerklėje); gaižuliui būti’; šiai SG, atsižvelgiant į opozitų reikšmių santykį, priskirtinas ir LKŽe skoliniu laikomas *2 briėgti* intr. ‘1. gižti, skirbti; nusiminti, 2. nu-liūsti, nosį nukabinti’ : *-briėgti* tr. ‘ardyti, plėšti, lupti’ (plačiau žr. Pakal-

niškienė 1998: 55–58). Juolab kad, be *2 brìgzti*, LKŽe pateikiamas ir *1 brìgzti* intr. ‘skarti, spurti, irti; šipti, virsti, trupėti’: šių veiksmažodžių reikšmių – perstrukcinių ir psichinių-emocinių ir cheminių procesų – santykiai yra tipiškai antikauzatyvams.

4.2. TERMINATYVAI

Terminatyvų reikšmės gana įvairios, tačiau galima išvelgti tam tikrų dėsnų. Pirmiausia į akis krinta šių veiksmažodžių preferencija agentyvumo požiūriu – dominuoja agentyviniai terminatyvai, tačiau veiksmo atlikėjas gali būti ir valingas, kontroliuojantis veiksmą, ir nevalingas, patiriantis veiksmą⁴².

Didžiausią dalį sudaro **psichinių-emocinių ir fiziologinių procesų / įvykių SG**, plg.: *įbýti* intr. ‘įsibauginti’ (: *bijóti*, *bìjo* intr. ‘jausti, kęsti baimę’); *-grìbti / sgrìbti / -zgrìbti* ‘1. tr. sučiupti, sugauti; 2. refl. susigriebti, susivokti’ (: *grièbti* tr., intr. ‘čiupti, stverti, gauti’); *2 grìsti* intr. ‘1. darytis nebemielam, nebepatinkamam, atsibosti; 2. imti ko vengti, bjaurėtis’ (: *grèsti* ‘būti pavojui, būti pavojingam’); *1 -grìžti* intr. ‘susibarti, susirieti; pamilti (vienam kitą), įsimylėti’ / *-grìzti* intr. ‘kits kitą pamilti’ (: *gríèžti*, *grièžti* ‘14. tr. barti, rieti; èsti, graužti’); *1 kìsti* intr. ‘pradėti kedėti, driksti, plyšti, skarti’ (: *kidėti*, *kìda* intr. ‘kedėti’, *kedėti*, *kèda* ‘retėti, erdėti, rigzti apie austą ar nertą daiktą’); *3 -kìsti* intr. ‘1. paketinti, pasibausti ką daryti’ (: *ketėti*, *kèta* ‘ketinti’), *3 -knìsti* intr. ‘parūpti, imti knietėti’ (: *1 knitėti*, *knìta* ‘1. intr. niežėti, kutenti; 2. intr. rūpėti, būti neramu’; *knietėti*, *knièti* intr., tr. ‘1. peršėti, niežėti, jausti dirginimą kurioje nors kūno dalyje, gižėti; kelti nerimą, rūpėti, norėtis, ant širdies gulėti’); *1 mìgti* intr. (tr.) ‘1. pradėti miegoti; 2. miegoti’ (*miegóti*, *mièga* ‘būti miego būsenoje’); *2 mìlti* ‘1. intr., tr. imti mylėti; 2. intr. darytis mielam, meiliam’ (: *mylėti*, *mýli* ‘1. tr. jausti kam prisirišimą, atsidavimą, palankumą; jausti traukimą, linkimą į priešingos lyties asmenį’); *-nižti* intr. ‘pradėti niežėti’ (: *niežėti*, *nièžti* ‘1. tr., intr. peršėti, knitėti odą, kad ima noras ją pakasyti’); *-trìsti* intr. ‘1. eiti iš proto, kvaišti; 2. nerimti, dūkti ko geidžiant; versti

42 Daugeliu atvejų LKŽe nurodyta tiriamųjų terminatyvų duratyvinė reikšmė taisyti-
na į ‘pradėti spiegti’, ‘pradėti zirzti, zyztį’, ‘pradėti žviegti’ etc. Siekiant išryškinti
terminatyvinę reikšmę, skliausteliuose pateikiami INSTA leksemų pamatiniai veiks-
mažodžiai.

vemti, būti bloga', *atitristi* 'atbėgti, atlėkti; jausti šleikštulį, būti bloga' / *-trīš-ti* 'pablogti; versti vemti, būti bloga, šleikštu' (: *trīš'ėi*, *trīša* intr. 'virpėti, drebėti, tirtėti', *trėšti* intr. '1. greitai ar ristele bėgti, eiti; 4. išdykauti, šėlti, dūkti'); *tvīrti* intr. '1. kiek sutvirtėti, sustiprėti; 2. tvirtai laikytis' (: 3 *tvėrti* intr. '1. būti patvariam, tinkamam, laikytis'); *-vīmti* intr. 'pradėti vemti' (: *vėm-ti* intr. '1. nevalingai šalinti maistą iš skrandžio pro burną'); *pažinti* tr. '1. žinoti esminius bruožus, kuriais skiriasi nuo kitų; 6. suvokti (buvimą, vertę); 7. sugebėti atskirti nuo kitų, nustatyti tapatybę; 12. refl. išpažinti, prisipažinti' (: *žinóti*, *žino* '1. tr., intr. turėti galvoje; turėti žinių, nusimanyti'); *žlibti* intr. menk. 'akti, silpti regėjimui' (: *prīžliėbti* tr., intr. 'primatyti'). Tokios reikšmės lemia ir kitus semantinius bei morfosintaksinius parametrus. Šios SG veiksmažodžiai yra agentyviniai, subjektas paprastai esti žmogus, tačiau jis veiksmo nekontroliuoja, tik patiria tam tikrą būsenos pokytį, taigi yra percipientas arba eksperimentas. Dauguma šių deduratyvų yra intranzityviniai, o kelių tranzityvinių veiksmažodžių, pavyzdžiui, 2 *-mīlti*, *pažinti*, tranzityvumas neatitinka prototipinių savybių: subjektas yra nevalingas, objektas nepatiria poveikio. Lingvistinėje literatūroje tokie veiksmažodžiai vadinami žemojo laipsnio tranzityvais (Hopper, Thompson 1980: 251–299). Invariantinės leksemos *-grībti* / *sgrībti* / *-zgrībti* paprastai vartojamos sangražinės formos, panaikinamos tranzityvumą; tranzityvinė reikšmė 'sučiupti, sugauti' LKŽe paliudyta vieninteliu sakiniu, plg.: *Da šiandie sugri b a ū tris rublelius* Km.

Tarp terminatyvų fiksuojama nemažai **garsų SG** veiksmažodžių, pavyzdžiui: *bīlti* intr. 'kalbėti, byloti', *prabīlti* intr. 'pratarti, prakalbėti' (*bylóti*, *býlo* '1. tr., intr. kalbėti, šnekėti, sakyti'); 1 *-cīpti* intr. 'pradėti cypti; cyptelėti' / 1 *-čīpti* intr. 'čyptelėti' (: *cýpti* intr. '1. rėkti plonu balsu (apie peles, paukštelius, šunis ir kt.), čypti 't. p.)); *-klīkti* / *-klīgti* intr. 'staiga surikti, suspigti, sušukti' (: *klýkti* '1. intr. rėkti, šaukti, spiegti, su balsu verkti', *klīgti*, *klīgti* intr. 'rėkti, klykti'); *-kvīkti* intr. 'sužviegti, sužvigt' (: *kvýkti* 'žviegti', *kviėkti* 'kvykti'); 1 *pīkšti* *'pradėti pyškėti, pykštelėti'⁴³ (*pyšk'ėi*, *pýška* intr. '1. kelti

43 LKŽe nurodyta reikšmė 'pyškėti', veiksmažodis iliustruotas tik vienu pavyzdžiu iš A. Juškos žodyno, plg.: *Statiniai, tvoros pyška nuo šalčio, taip šqla* J. Manytina, kad veiksmažodis 1 *pīkšti* yra terminatyvas, darybiškai susijęs su duratyvu *pyšk'ėi*, *pýška*, *pyšk'ėo* intr. '1. kelti triukšmą, pokšėti; 2. su triukšmu skilti, eizėti...' (ar *pišk'ėi*, *piška*, *pišk'ėo* 'su triukšmu skilti, eizėti'), plg. LKŽe prie šio veiksmažodžio pateiktus sakinius *Teip šala, kad tvoros pýška* KI695. *Ledas pýška* K. Veiksmažodžio 1 *pīkšti* reikšmė galėtų būti 'pradėti pyškėti, pykštelėti'.

triuksmą, pokšėti; 2. su triuksmu skilti, eizėti...); 1 -*rìkti* intr. '1. riktelėti, šūktelėti, sušukti' (: *rėkti* '1. intr. garsiai kalbėti, šaukti'); 1 -*spìgti* intr. '1. surikti spiegiamu balsu, suspiegti; 2. išduoti ploną, šaižų garsą' (: *spiėgti* intr. '1. rėkti cypiamu, plonu balsu; 2. išduoti ploną, šaižų balsą'); -*šnibžti* intr. 'pradėti šnibždėti, prakalbti' (: *šnibžd'ėi*, *šnibžda* '1. intr., tr. tylomis, slaptai kalbėti, šnabždėti, kuždėti'); -*tìlti* (*tĩlti*) intr. '1. darytis tyliam, tylesniam; 2. nustoti kalbėti, rėkti, triuksmauti; 3. nustoti, liautis siautėti, šėlti (apie gamtos reiškinius ir stichiją)' (: *tyl'ėi*, *tỹli* intr. 'neišduoti garso (nekalbėti, neprieštarauti, nesikišti į kieno kalbą, nepasakoti, nerėkti, nečiulbėti, nečirkšti ir pan.)); *zìzti* intr. '1. pradėti zirzti, zyztii...' (: *zỹzti* '1. intr. zirzti, zvimbti; 2. intr. verkšlenti; 3. tr. įkyriai prašyti, kaulyti'); 1 -*žvìgti* / 1 *žvòk-ti* intr. '1. imti žviegti, trumpai sužviegti; 2. pradėti žvengti' (: *žvògti*, *žvògti* intr. 'smarkiai, spigiai rėkti (ppr. apie kiaules)). Šios SG veiksmažodžiai yra agentyviniai, jų atliekamas veiksmas dažniau intencionalus, nukreiptas į objektą, tačiau, kaip ir psichinės-emocinės ir fiziologinės SG veiksmažodžiai, jie objekto nepaveikia.

Keletas veiksmažodžių skirtini **judėjimo SG**, pavyzdžiui: 1 -*bìzti* intr. menk. '1. sujusti, sukrusti, subruzti' (: *bizdėti*, *bìzda* intr. 'skubėti, lakstyti, rūpintis be reikalo'); *3 -*bìzti* intr. 'susibeždėti' (: *bezdėti*, *bėzda* intr. vlg. '1. smirdinti, smirsti, „orą gadinti“)⁴⁴; 2 -*ìrti* intr. 'at-, į-, nu-, per-, priplaukti irklais stumiantis' (: 3 *irti*, *iria*, *ýrė* '1. tr. varyti laivelį irklais, plukdyti; 2. intr. plaukti laiveliu stumiantis irklais, irkluoti); *kìpti* intr. 'visu būriu subėgti', *sukìpti* intr. 'visu būriu sujusti, sukrusti' (: *kípėti*, *kìpa* intr. 'judėti, krutėti'); 2 -*kìžti* intr. 'imti judėti' (: *kizėti*, *kìža* intr. 'krutėti, knibždėti'); *klibti* intr. 'pradėti klibėti' (: *klibėti*, *kliba* intr. 'būti išklerusiam; netvirtai laikytis, klederuoti; 2. judėti, krutėti'); *kligžti* intr. 'klibti' (: *kligždėti*, *kligžda* intr. '1. nesilaikyti pritvirtinimo vietoje, klibėti (ppr. apie peilį)); 4 *knìsti* intr. 'sukrusti, sujusti' (: 1 *kniedėti*, *kniėdi* intr., tr. 'rūpėti, knitėti'); 1 *nìrti* intr. '1. lįsti į vandenį; 2. plaukti; 3. bėgti, sprukti' (: 1 *nėrti* '3. intr., tr. plaukti po vandeniu'); -*vògti* intr. '2. sukrotėti, sujudėti' (: *vizgėti*, *vìzga* intr. '1. judėti, krutėti į visas puses (ppr. būnant vienoje vietoje), knibždėti; 2. kraipytis į šalis (apie uodegą)').

Kitą grupę sudaro neagentyviniai terminatyvai, kurių subjektas yra nevalingas, neaktyvus, nes žymi negyvus daiktus, reiškinius. Todėl šie veiks-

⁴⁴ Rekonstruotina leksema *3 -*bìzti* intr. 'susibeždėti', darybiškai susijusi su *bezdėti*, *bėzda* intr. vlg. '1. smirdinti, smirsti, „orą gadinti“). Taigi LKŽe veiksmažodžio 1 -*bìzti* 2-oji reikšmė '2. susibeždėti' skirtina rekonstruojamai paradigmam.

4.2. TERMINATYVAI

mažodžiai yra intransityviniai, jų subjektas esti patientas. Galima skirti tokias semantines grupes: **odoracijos**, pavyzdžiui: *-dvìkti* intr. '1. pašvinkti, pradėti dvokti' (: *dvèktis* 'kvèptis'); *dvìsti* intr. 'švinkti, pradėti dvokti' (: *1 dvèsti* '4. intr. kvèpti'); *kvìpti* intr. '1. kvepėti, skleisti kvapą; eiti, sklisti kvapui' (: *kvepéti, kvèpia* '1. būti malonaus kvapo, dvelkti malonių kvapų'); **šviesos pokyčių**, pavyzdžiui: *blìgzti* intr. 'pradėti blizgėti, šviesti' (: *blizgèti, blizga* intr. '1. švytėti atmušama šviesa, spindėti, žibėti, tviskėti'); *-plìksti* intr. 'imti blizgėti' (: *1 pliskèti, plìska* intr. '1. smarkiai degti, liepsnoti, plieksti; 2. šviesti, žibėti'); *ribti* intr. 'raibti' (: *1 ribèti, rìba* intr. '1. mirgėti, mirguliuoti; 2. judėti smulkiomis bangelėmis, raibuluoti, virpėti; 3. mirgant žibėti, tviskėti (apie žvaigždes); 4. raibti (apie akis)'); *2 spìgti* intr. '1. akti, spangti, žlibti (nuo stiprios šviesos); 2. labai šalti', *2 įspìgti* '1. įeiti spinduliams, imti spindėti, įspįsti' (: *spigèti, spìga* intr. '1. švytėti, spindėti; 2. smarkiai kaitinti; 3. smarkiai, stipriai šalti'); *-tvìksti* intr. '1. staiga pasidaryti nutvieksdam, nušvisti, suspindėti' (: *tviskèti, tvìska* intr. '1. akinamai švytėti, šviesti; 2. atspindint šviesai ryškiai švytėti, žibėti, tvaskėti', *tvìksti* '1. intr. smarkiai šviesti, plieksti, skleisti šviesą; 3. intr. švytėti, tviskėti'); *žìbti* intr. '1. pradėti žibėti, šviesti' (: *žibèti, žìba* '1. intr. švytėti atmušama šviesa; žvilgėti savo lygiu paviršiumi, spindėti, tviskėti').

Terminatyviniams veiksmažodžiams nebūdinga **perstrukcinė** reikšmė: šiai SG skirtini vos keli veiksmažodžiai, pavyzdžiui: *1 kìsti* intr. 'pradėti kedėti, driksti, plyšti, skarti' (: *kidèti, kìda* intr. 'kedėti', *kedèti, kèda* intr. 'retėti, erdėti, rigzti (apie austą ar nertą daiktą), plyšti'); *2 žìlti* intr. 'darytis žildiniu, tirštėti, krekėti (apie pieną)' (: *žèlti* '3. tr., intr. apaugti žolėmis, priaugti žolių; 4. intr. prk. apsitraukti, apeiti, apskrest').

4.3. DENOMINATYVAI

Denominatyvų semantiką lemia pamatinių būdvardžių ir daiktavardžių semantika, todėl jų reikšmės labai įvairios: keli skirtini **perstrukcijos SG**, pavyzdžiui: *plìkti* intr. '1. netekti natūralios dangos (plaukų, vilnų, plunksnų, augmenijos, lapų); 2. netekti dangos, darytis neapdengtam' (: *plìkas, -à* 'neturintis natūralios dangos (plaukų, vilnų, plunksnų, augmenijos, lapų)'); *-slìsti* intr. 'pasidaryti slidžiam' (: *slidùs, -ì* 'mažos trinties, lygus, glotnas (apie paviršių, ant kurio sunku išsilaikyti)'); *-tìsti* intr. 'tiesiam darytis; atsitiesti'

(: 1 *tiesùs*, -*ì* ‘esantis be vingių, išlinkių, nekreivas, nesulinkęs, nevingiuotas’); po kelis – **koloratyvų SG**, pavyzdžiui: 2 *×blìsti* intr. ‘žilti’ (: 2 *×blìsas*, -*à* ‘laukas’ (vok. *Blesse*)); 1 *žìlti* intr. ‘1. darytis žilam, netekti tam tikrų pigmentų’ (: 1 *žìlas*, -*à* ‘kuris sidabro spalvos, baltas, nubalęs (ppr. apie plaukus)’); **psichinių-fiziologinių procesų SG**, pavyzdžiui: *klišti* intr. ‘darytis klišam’ (: *klišas* ‘kuris kreivų kojų, klyvas, šleivas, kleivas’); -*kvišti* intr. ‘pasidaryti kviša, kvaiša, kváila’ (: *kvišà* ‘pusgalvis’); -*lìgti* intr. ‘susirgti’ (: 1 *lìgà* ‘organizmo veikimo sutrikimas, sveikatos pairimas, nesveikata, negalė’).

Visi denominatyvai yra intransyviniai, neagentyviniai, subjektas esti nevalingas, paprastai patientas. Semantinės predikatinės denominatyvais reiškiamos situacijos ir leksinė semantika yra artima antikauzatyvų charakteristikai.

4.4. IMITATYVAI

Imitatyvų semantinei struktūrai būdingi tie patys bruožai kaip ir antikauzatyvams bei denominatyvams: paprastai jie priklauso procesų ir įvykių akcionalinėms klasėms; dominuoja intransyviniai, neagentyviniai veiksmožodžiai, reiškiantys nekontroliuojamus veiksmus. Subjektas yra nevalingas, dažniausia semantinė funkcija – patientas, rečiau eksperimentas ar percipientas.

Foneminė imitatyvų struktūra, ypač konsonantizmas, eksplikuoja ikonišką **perstruktiją**, kartais pereinančią į psichinių-emocinių ir fiziologinių procesų SG, pavyzdžiui: -*čìrti* intr. ‘skursti, menkėti’ / -*ščìrti* intr. ‘sumenkėti, nuskursti’, -*čìžti* intr. ‘ikibti spaliams prie pluošto; priskrebtai, priešalti’, 1 *kìžti* intr. ‘kiužti (1. dužti, skilti (apie kiaušinį, indą...); 2. irti, plyšti, dėvėtis, erdėti, gesti)’, 1 -*klìrti* intr. ‘išklerti, išgverti’, -*knìzti* ‘sudubti, suzmekti’, -*šmìgžti* intr. ‘staiga nusmailėti, suplonėti (apie medį); 2. prk. suvargti, suliesėti’, -*šmìžti* intr. ‘1. apdžiūti, apsusti (paprastai nuo sausros); 3. apšiurti, apspurti; 4. sugesti, apgesti’ / -*smìžti* intr. ‘kiek prisitraukti vandens, pamirkti, pašmižti; prk. blogai nusiteikti, suniurti, sugižti’; rečiau **psichinius-emocinius ir fiziologinius procesus**, pavyzdžiui: 2 *bìzti* intr. menk. ‘pykti; susigundyti, įsimaiginti, suskasti; įsigerti, įkaušti’, -*lìgžti* intr. ‘apakti, apžabalti’, -*mìmti* intr. ‘pasidaryti mieguistam, apsnūdusiam’, -*šìžti* intr. ‘pykti, irzti, niršti’, -*šmìrti* intr. ‘sušniurti (1. pasidaryti mieguistam, apsnūdusiam, suružti; 2. būti prastos nuotaikos, piktam, nepatenkintam)’.

4.5. NEMOTYVUOTIEJI VEIKSMAŽODŽIAI

Nemotyvuotųjų veiksmažodžių semantika nesiskiria nuo motyvuotųjų: jie priklauso procesų ir įvykių akcionalinėms klasėms, yra intranzityvieji, paprastai neagentyviniai, pavyzdžiui: *2 -lįsti* intr. '1. nuvargti, nusikamuoti', *snįgti* intr. 'kristi sniegui', *švinti* intr. 'švinkti' ir pan. Tačiau tarp jų esama ir tranzityviųjų veiksmažodžių, pavyzdžiui: *tvýti* tr. 'mušti, pliekti', paskiromis reikšmėmis *brįsti* '2. tr. braidžiojant šlapinti, mirkyti; 3. tr. žuvis su bradiniu gaudyti, žuvauti', *1 apnįkti* '1. tr. apipulti, užpulti; intr. apstoti, apspisti; tr. padaryti, kad užpultų, užsiundyti; 2. tr. prk. apimti, užvaldyti (apie jausmus, mintis ir pan.)', *1 šįlti* '3. tr. šildyti', *2 -tįžti* intr., tr. '1. įnikti, įgusti ką daryti', *2 -trįkti* tr. 'aptikti; pajusti, pastebėti', reiškiančių aktyvų, į objektą nukreiptą veiksmą. Šie veiksmažodžiai bei *1 mįsti* intr. '1. stiprintis maistu, maitintis, valgyti' skirtini veiklos akcionalinei klasei.

Leksinės semantikos požiūriu dominuoja **perstrukcijos SG** veiksmažodžiai, pavyzdžiui: *glimti* intr. 'trauktis gleivėmis, gleivėti; nulinkti, sulinkti', *2 glįžti* intr. '1. darytis gličiam, gleimėti, glimti; 2. klišti, glerti, darytis nevirtam', *grįmti* intr. 'klimpti, grimzti, skęsti', *1 irti* intr. '1. griūti, byrėti į dalis; 2. ardytis, rykšti, leistis iš siūlių; 3. mišti, rigzti, painiotis, krikti; 4. gesti, nykti, tižti', *kliñti* intr. 'klimpti', *-lįksti* 'nuligzti, nulekšti, nulėpti', *pýti* intr. '1. gerti drėgmę, bjurti, žliugti, tižti; 2. atleisti pieną', *-stįmti* intr. 'stimpti (augti, stiebtis)', *stįrti* intr. '1. kietėti, darytis nelanksčiam (ppr. džiūstant)', *švinti* intr. 'švinkti', *1 tvinti* intr. 'kilti, daugėti vandeniui; 2. gausiai, smarkiai tekėti, lietis, plūsti, bėgti', *1 tįžti* intr. '1. darytis skystam, skysti, leistis, minkštėti, glebti; 2. irti, skleistis į šalis, birti, griūti; 3. brigzti; 4. dužti; 5. glebti, vysti; 6. prk. darytis neveikliam, lepti', *žvinti* intr. 'krypti į šoną; prikepti, priskrestį'. Nemažą grupę sudaro **fiziologinių procesų SG**, pavyzdžiui: *gįmti* intr. '1. atsirasti pasaulyje gimdymu', **2 gįsti* intr. 'tinti', *gýti* intr. '1. sveikti, taisyti; 2. gaivintis, gautis, vėl pasidaryti gyvam', *kįmti* intr. 'darytis dusliam, netekti balso', *glįbti* intr. 'žlibti', *kvilti* 'intr. nirti (apie sąnarius); tr. išnirti (sąnari)', *2 -lįsti* intr. 'nuvargti, nusikamuoti', *miřti* intr. '1. netekti gyvybės, nustoti gyventi; 2. būti prie mirties, merdėti', *1 mįsti* intr. '1. stiprintis maistu, maitintis, valgyti', *2 tįnti* intr. '1. ne normaliai plėstis, brinkti, plisti (apie audinius)'. Keli veiksmažodžiai skirtini **judėjimo SG**, pavyzdžiui: *brįsti* '1. intr. eiti per vandenį, klampią ar augalų prižėlusią vietą', *šlįsti* 'šlitauti (*šlitúoti* intr. '4. bastytis, valkiotis)'; **šviesos ir temperatūros pokyčių SG**, pavyzdžiui: *1 blįsti* intr. 'temti',

4. SEMANTIKA

*1 *gìsti* '2 gesti 1 (nykti ugniai, šviesai; blèsti)', 2 *glìsti* intr. 'blèsti, mažèti ugniai, trauktis pelenais (apie žarijas)', 1 *šìlti* intr. '1. eiti šiltyn, darytis šiltesniam, įgauti aukštesnę temperatūrą; 3. tr. šildyti', *tvìlti* intr. 'pamažu degti, rusėti; 2. svilti'. Kai kurie sunkiai apibūdinami, gal galėtų priklausyti **abstraktų SG**, pavyzdžiui: 1 *glìžti* intr. 'trauktis, gilintis (į darbą)', *įglìžti* intr. 'įsismaginti, įniršti ką daryti'; 2 *mìgti* intr. 'dingti, žūti', 1 *nìkti* intr. '1. smarkiai, skubiai imtis, kibti ką daryti; neduoti ramybės, pulti', 1 *apnìkti* '1. tr. apipulti, užpulti; intr. apstoti, apspisti; tr. padaryti, kad užpultų, užsiundyti; 2. tr. prk. apimti, užvaldyti (apie jausmus, mintis ir pan.); 1 *smìlti* intr. 'pamėginus ko, justis norą, smalsti, stalgti', 1 *strikti* intr. 'trūkti, stigti, stokoti', 2 *-tižti* intr., tr. '1. įnikti, įgusti ką daryti', 2 *-trikti* tr. 'aptikti; pajusti, pastebėti'.

IŠVADOS

Leksikografinių šaltinių duomenimis, *CiC*- tipo INSTA veiksmažodžiai sudaro gausią grupę – 244 leksinių vienetų (214 invariantinių leksemų), t. y. apie trečdalį visų trumposios šaknies INSTA veiksmažodžių. Kompleksinė trumpojo vokalizmo INSTA veiksmažodžių analizė leido nustatyti būdinguosius šių leksemų raiškos ir turinio bruožus bei jų sąveiką.

1. Foneminės INSTA veiksmažodžių struktūros analizė atskleidė glaudų vokalizmo ir konsonantizmo ryšį.

1.1. Pagal vokalizmo santykį pagrindinėse formose *CiC*- tipo INSTA veiksmažodžiai sudaro tris grupes – stabiliojo centro, kintamojo centro ir mišriąją grupę, kurioje priklausomai nuo alternuojančių formų susidaro to paties veiksmažodžio stabiliojo arba kintamojo centro paradigmos.

1.1.1. Nustatyta, kad stabiliojo centro leksemos sudaro kiek mažiau nei pusę *CiC*- tipo INSTA veiksmažodžių, pavyzdžiui: *drikti, driška, driko; -kvikti, kviška, kviko; -lįgti, -liŋga, -ligo; 1 mįsti, mišta, mito; 2 spįgti, spiŋga, spigo; -girti, -girsta, -giro; lįmti, lįmsta, limo; mįmti, -mįmsta, mįmo; mįrti, mįršta || mįra, mįrė; 1 rįmti, rįmsta, rimo; tįnti, tįnsta, tįno* ir pan. Daugiau nei pusės veiksmažodžių šaknyse vyksta įvairūs vokalizmo pokyčiai. Pagal pagrindinių formų vokalizmo santykį nustatyti du kintamojo centro INSTA veiksmažodžių pogrupiai: 1) veiksmažodžiai su automatinėmis kaitomis, kurios priklauso nuo morfonologinės pozicijos, pavyzdžiui, *lįja, lįjo – lįyti; tįkšta, tįško – tįkšti*; 2) veiksmažodžiai su neautomatinėmis kaitomis, arba apofonija, pavyzdžiui, *bręnda || bręda – brędo*, kurios tiesiogiai nuo morfonologinės aplinkos nepriklauso.

1.1.2. Savitą INSTA veiksmažodžių grupę sudaro alternuojančio vokalizmo leksemos. Archajiškos senųjų raštų ir tarmių esamojo laiko formos su išlaikytu intarpu, pavyzdžiui: *2 bįzti, -biŋza (|| bįzta), bįzo; miŋša || miŋšta (|| mįšta), mįšo; tįkšti, tįŋška (|| tįkšta)*, ir formos su mišriuotu dvigarsiu *iR*, pavyzdžiui: *kįlti, kįlsta (|| kįla || kįlta), kįlo; 2 -mįlti, -mįlsta (|| -mįla)*,

mīlo, interpretuotinos kaip stabiliojo centro veiksmožodžiai. Tų pačių veiksmožodžių esamojo laiko formos su ilguoju šaknies balsiu *y*, atsiradusiu išnykus intarpui ar dėl metatezės, pavyzdžiui, *2 bīzti, bīzta* (|| *-biñza*), *bīzo*; *2 -mīlti, -mīla* (|| *-mīlsta*), ir apofoninės formos, pavyzdžiui, *brīsti, breñda* || *brēda* || *briñda, brīdo*; *kriñti, kreñta* || *kriñta, krīto*, laikomos kintamojo centro veiksmožodžiais. Vokalizmo raida – visame lietuvių kalbos plote fiksuojama automatinių kaitų preferencija – rodo kintamojo centro šaknų įsigalėjimą, turėjusį lemiamą įtaką INSTA veiksmožodžių sistemos pokyčiams.

1.1.3. Morfonologinės veiksmožodžių kaitos lėmė INSTA veiksmožodžių gausėjimą. Iš rytų aukštaičių arealo einanti *drem̃ba, smeñga* tipo formų banga inspiravo INSTA veiksmožodžių paradigmų atsiradimą su apibendrintu *e* vokalizmu visose pagrindinėse formose, pavyzdžiui: *kėbti, kẽmba, kēbo* intr. ‘kibti, kabintis’ (plg. *kībti, kĩmba, kībo* intr. ‘kabintis, segtis, lipti prie ko’); *kėžti, kėžta, kēžo* intr. ‘menkėti, silpnėti, težti’ (plg. *kīžti, kīžta, kīžo* intr. ‘1 kiužti (1. dužti, skilti; 2. irti, plyšti, dėvėtis, erdėti, gesti’)); *klėbti, klẽmba, klēbo* intr. ‘klibti, klerti’ (plg. *klibti, klĩmba, klibo* intr. ‘pradėti klibėti’). Formos su automatinėmis morfonologinėmis kaitomis, pavyzdžiui, *stīpti, stĩmpa* || *stypsta, stīpo; trĩkšti, trĩška* || *trỹška, trĩško*, davė pradžią paradigmoms su apibendrintu ilguoju balsiu, plg.: *1 blīsti* intr. ‘temti’ ir *blỹsti* intr. ‘1. brėkšti, švisti; 3. blėsti, gesti, temti’, *drĩkti* intr. ‘1. driektis, draikytis, taršytis; 2. sklįsti, krikti’ ir *drỹkti* intr. ‘1. driektis, tįsti; 3. irti, drikti’, *1 drižti* intr. ‘vargti, silpti; dryžti’ ir *dryžti* ‘1. intr. plyšti, trintis, dėvėtis, nešiotis’, *gižti* intr. ‘imti rūgti (ppr. apie pieną)’ ir *1 gỹžti* ‘t. p.’ ir pan.

1.1.4. Tiriamųjų veiksmožodžių nykstamasis vokalizmas atliepia istorinį indoeuropietišųjų veiksmožodžių vokalizmo modelį. Sinchroniniu požiūriu *CiC-* tipo veiksmožodžiai yra žymėtieji darybinių opozicijų *causativa : anticausativa* ir *durativa : terminativa* nariai, plg.: caus. *bėrti (bẽrti)* ‘1. tr. pilti kur (birius daiktus)’ : anticaus. *bīrti* intr. ‘1. byrėti, bertis, kristi, kraičioti (apie smulkius daiktus)’; dur. *šviēsti, šviēčia, šviētė* ‘1. intr. skleisti (spinduliuoti ar atspindėti) šviesą, veikti kaip šviesos (spindulių) šaltiniui; 2. intr., tr. šviesos šaltiniui veikti į ką spinduliais, teikti kam šviesumo, daryti, kad kam būtų šviesu, žibinti’ : term. *švĩsti, švĩnta, švĩto* intr. ‘1. aušti, brėkšti; 2. imti šviesti, spindėti, spįsti; 3. darytis šviesniam, labiau apšviestam’. Taip morfonologinės kaitos įgijo informuojamąją funkciją: INSTA veiksmožodžių žymėtųjų narių vokalizmas yra aukštesnio pakilimo už nežymėtųjų *ia-* kamienių. Garsų bei imitatyviniai veiksmožodžiai atlieka ir vaizduojamąją – ikoninio ženklo – funkciją, pavyzdžiui, dėl fonosemantinių ilgųjų ir trum-

pujų balsių ypatybių *sucỹpia, sũcypė* : *suciĩpa, sucĩpo* tipo opozicijose išvelgtini veiksmo trukmės ir intensyvumo skirtumai.

1.2. Konsonantizmo analizė išryškino finalės svarbą ir įtaką tiriamųjų veiksmažodžių vokalizmui, morfologinei struktūrai ir semantikai.

1.2.1. INSTA veiksmažodžių inicialė nėra kuo nors išskirtinė: kaip ir kiti lietuvių kalbos žodžiai, šie veiksmažodžiai gali prasidėti be priebalsių, vienu, dviem arba trimis priebalsiais. Gausiausią grupę (53 proc.) sudaro veiksmažodžiai su dvinare iniziale: daugiausia INSTA veiksmažodžių prasideda *TR* tipo junginiais, beveik perpus mažiau veiksmažodžių prasideda *SR* junginiais, *ST* tipo inicialė gerokai retesnė. Kitokie junginiai – *ČR* ir *ŠČ* – yra tik pavieniai foneminiai kitų veiksmažodžių variantai. Veiksmažodžiai su vienanare iniziale sudaro apie 40 proc.: daugiausia INSTA veiksmažodžių su vienanare iniziale prasideda *T* ir *R* tipo inicialėmis, mažiau *S*, reta *Č* inicialė. Veiksmažodžių su nuline iniziale tėra keturi (1,6 proc.).

1.2.2. Finalėje gali būti nuo vieno iki trijų priebalsių. Veiksmažodžiai su vienanare finale yra dominuojantis INSTA veiksmažodžių modelis – jie sudaro 91 proc. Beveik pusė veiksmažodžių turi *T* tipo finalę, apie trečdalis – *R* finalę, *S* finalę turi kiek mažiau nei penktadalis leksemų. Veiksmažodžiai su dvinare finale tesudaro 7 proc. visų *CiC*- tipo INSTA veiksmažodžių; jų šaknies gale realizuojamas vienintelis – *ST* tipo – modelis, gali būti 5 priebalsių junginiai – *sk, šk, zg, žg* ir *zd*. Veiksmažodžiai su trinare finale sudaro mažiau nei 2 proc. INSTA veiksmažodžių su dviem priebalsių kombinacijomis šaknies gale – *bžd* ir *gžd*: *-knibždo, -šnibždo; -kligždo, -šmigždo*. Visi veiksmažodžiai yra itin ikoniški, trinariai skardžiųjų priebalsių junginiai eksplikuoja garsus arba struktūros kitimą.

Finalės tipas turėjo lemiamą įtaką INSTA veiksmažodžių vokalizmui ir morfologinei struktūrai. Prieš *S, ST* ir *R* tipo finalę *n* nyko, sukeldamas automatines morfonologines kaitas. Esamojo laiko formos su nauju ilguoju balsiu tapo neskaidrios, nepakankamai ikoniškos, todėl greta ėmė rasti maksimaliai konstrukciškai ikoniškos *sta* kamieno formos.

1.2.3. Būdingi INSTA veiksmažodžių šaknų struktūriniai modeliai yra *CCiC*- (48 proc.) ir *CiC*- (36 proc.). Kiti modeliai – *CCCiC*-, *CiCC*-, *CCiCC*-, *CCiCCC*- – retesni, ypač reti *iC*- ir *iCC*-.

Keleto veiksmažodžių šaknies priebalsių reduplikacija atskleidžia tokio tipų veiksmažodžių ikoniškumą, pavyzdžiui: *-mĩmti* intr. ‘darytis mieguistam, apsnūdusiam’, *-šĩžti* intr. ‘pykti, irzti, niršti’, *zĩžti* intr. ‘1. zirzti, zyzt; 2. išdykauti, šelti; 3. panorėti, geisti; 4. smarkiai, energingai dirbti, plušti; 5. įnikti ką daryti’, *-žĩžti* intr. ‘smarkiai užpykti’.

1.2.4. Konsonantizmo analizė leido nustatyti foneminius panašios ar tapačios semantikos INSTA veiksmažodžių variantus, kuriems būdingi priebalsių pridėjimai, įterpimai inicialėje, skardžiųjų ir dusliųjų bei pučiamųjų priebalsių alternacijos inicialėje arba finalėje, pavyzdžiui, *kìbti / skìbti, tìk-ti / stìkti / štìkti, srìgti / strìgti, dìlti / dvìlti, drieksti / drìgzti, klìkti / klìgti, skrìpti / skrìbti* ir pan.

2. Morfologinė INSTA veiksmažodžių struktūra yra lemiamą foneminės šaknies struktūros. Intarpo *n* nykimas paveikė vokalizmą ir tai inspiravo INSTA veiksmažodžių esamojo laiko formų variavimą. Atsižvelgiant į alternacijų pobūdį, nustatyti keturi esamojo laiko formų modeliai.

2.1. Intarpinės formos sudaro 42 proc. Tokią struktūrą lemia šaknies finalė: prieš sprogstamuosius priebalsius vartojamos konstrukciškai maksimaliai ikoniškos *Ci-n-T-* tipo formos, pavyzdžiui: *driñka (drìkti* intr. ‘1. driektis, draikytis, taršytis; 2. sklisti, krikti’), *-žviñka / -džviñka (-žvìkti / -džvìkti* intr. ‘skresti, dirgti; prisvilti, pridegti; prilipti; prikibti spaliamis prie pluošto’), *-kliñka / -kliñga (-klìkti / -klìgti* intr. ‘1. staiga surikti, suspigti, suklykti; pradėti balsu verkti ar juoktis; 2. sukrykti, suukti (apie paukščius)’).

Iškritus intarpui prieš pučiamuosius priebalsius ir sonantus, susidarė kintamojo centro mažiau nei maksimaliai ikoniškos *Cī-R-*, *Cī-S(T)-* tipo paradigmos su ilguoju esamojo laiko vokalizmu, pavyzdžiui: *3 gỹla (3 gĩlti* intr. ‘gilėti, tvinti’), *sỹja (sỹti* ‘1. tr. jungti, rišti; 2. intr. turėti ryšį, sietis, jungtis’), *drỹzga (drìgzti* intr. ‘brigzti’). Tarmėse pasitaiko veiksmažodžių su abejopomis esamojo laiko formomis, pavyzdžiui: *-iñška || -ỹška (-ìkšti* intr. ‘pradėti, sustoti ieškoti’), *niñzga || nỹzga (nìgzti* intr. ‘sąnariui išnirti’).

2.2. Alternuojančios intarpinės ir *sta* kamieno formos sudaro 35 proc. Didžiausią grupę sudaro maksimaliai ikoniški *Ci-n-S(T)-* ir *Cī-S(T)-st-* tipo struktūriniai modeliai, pavyzdžiui: *2 -biñza || bỹzta (2 bĩz-ti* intr. menk. ‘1. pykti; 2. susigundyti, įsimaginti, suskasti; įsigerti, įkaušti’), *drỹska || driñska || drỹksta (drìksti* intr. ‘plyšti, irti, skarti, trūkti’). *Cī-R-* || *Ci-R-st-* tipo struktūrinių modelių veiksmažodžių, pavyzdžiui, *1 kỹra || -kĩrsta (-kĩrti* intr. ‘apkырėti, nusibosti’), *2 nỹra || nĩrsta (2 nĩrti* intr. ‘1. išeiti iš sąnario, narintis; 2. nertis, smukti’), esama daug mažiau. Veiksmažodžiai su *S(T)* ir *R* finale paveikė net ir *T* finalės leksemų (kuriose intarpas turėjo būti išlaikytas) struktūrinį modelį: greta skaidrių ir konstrukciškai ikoniškų *Ci-n-T-* tipo formų ėmė rasti maksimaliai ikoniškos *Cī-T-st-* tipo

formos, pavyzdžiui: *dìsti, dýsta* || *diñda, dìdo* intr. ‘didėti, darytis didesniam, augti’, *piñga* || *pýgsta* || *pìgsta* (*pìgti* intr. ‘eiti pigyn’), *1 skreñda* || *skriñda* || *skrýsta* || *skrìda* (*1 skrìsti* intr. ‘1. judėti oru, mosuojant sparnais; 2. judėti oru (apie lėktuvus, raketas ir pan.); 3. lėkti oru, erdve (vėjo nešamam, paleistam ir pan.); 4. bėgti’).

Būtent šių veiksmažodžių foneminės šaknies struktūros pokyčiai „išjudino“ lietuvių kalbos intarpinių veiksmažodžių sistemą: formavosi ir konkuravo įvairios gretutinės esamojo laiko formos, išgalėjo kintamojo centro šaknys, prasidėjo *sta* kamieno ekspansija.

2.3. Dalies veiksmažodžių (12 proc.) vartojamos stabilios maksimaliai ikoniškos *sta* kamieno formos. *Ci-R-st-* struktūrinį modelį lėmė šaknies finalė *m, n*, pavyzdžiui: *glìmsta* (*glìmti* intr. ‘trauktis gleivėmis, gleivėti; nulinkti, sulinkti’), *lìNSTA* (*lìnti* intr. ‘linams augti, derėti’), *pažìsta* (*pažìnti* tr. ‘1. žinoti esminius bruožus, kuriais skiriasi nuo kitų; 6. suvokti (buvimą, vertę); 7. sugebėti atskirti nuo kitų, nustatyti tapatybę; 12. refl. išpažinti, prisipažinti’).

2.4. Alternuojančios intarpinės, *sta, na* ir *a* kamieno formos vartojamos tų veiksmažodžių, kurių šaknys baigiasi sonantais *r, l, j*, – jos sudaro 11 proc., pavyzdžiui: *býla* || *bìlsta* || *bìlsta* || *-bìlNA* (*bìlti* intr. ‘kalbėti, byloti’, *prabìlti* ‘pratarti, prakalbėti’), *kýla* || *kìlsta* || *kìlNA* || *kýlNA* (*kìlti* intr. ‘1. keltis aukštin; 2. stotis gulėjus ar sėdėjus’), *1 gýja* || *gýNA* || *gýsta* || *gìja* (*gýti* intr. ‘1. sveikti, taisyti; 2. gaivintis, gautis, vėl pasidaryti gyvam’), *pýja* || *pýNA* || *pýsta* (*pýti* intr. ‘1. gerti drėgmę, bjurti, žliugti, tižti; 2. atleisti pieną’). Skirtingi struktūriniai modeliai *Cī-R-* || *Ci-R -st-* || *Ci-R-n-* atspindi arealinę ir chronologinę distribuciją.

Struktūriniai INSTA veiksmažodžių modeliai ir jų raida atliepia pagrindinius natūraliosios morfologijos principus – struktūra kinta konstrukcinio ikoniškumo, reaguojančio į fonologinius kitimus, pagrindu, kai minimaliai ikoniška forma keičiama maksimaliai ikoniška, tačiau tarmėse svarbus ir konstrukcinės analogijos principas.

3. Tyrimas parodė, kad 80 proc. veiksmažodžių yra motyvuotoji leksika: deverbatyvai – vediniai iš veiksmažodžių – sudaro didžiausią išvestinių INSTA veiksmažodžių dalį – net 80 proc., denominatyvai – vediniai iš būdvardžių ir daiktavardžių – tik 7 proc., o imitatyvai, ikoniški INSTA veiksmažodžiai, pasidaryti iš garsažodžių, ištiktukų ar tiesiog imituojuant gyvosios ar negyvosios gamtos garsus, sudaro 13 proc.

3.1. Beveik pusę visų motyvuotųjų veiksmažodžių, 45 proc., sudaro darybinės opozicijos *causativa* : *anticausativa*, kurių narių ryšiai susiję priešasties–pasekmės santykiais: priešastiniu resp. kauzatyviniu (*i*)a kamieno veiksmažodžiu reiškiamas aktyvus veiksmas sukelia savaiminį veiksmą, reiškiamą INSTA veiksmažodžiu, pavyzdžiui, caus. tr. *drėbti* : anticaus. intr. *drįbti*, caus. tr. *smėgti* : anticaus. intr. *smįgti* ir pan. Kauzatyvinių ir anti-kauzatyvinių tos pačios šaknies veiksmažodžių porų formalioji raiška pasižymi „griežtomis“ fonologinėmis–morfologinėmis realizacijomis: kauzatyvai yra (*i*)a kamieno pagrindinio šaknies balsių kaitos laipsnio veiksmažodžiai, o antikauzatyvai – intarpiniai ir *sta* kamieno nykstamojo laipsnio veiksmažodžiai. Šiose darybinėse opozicijose nykstamojo laipsnio INSTA veiksmažodžių vokalizmas įgyja informacinę funkciją. Gausiausią grupę sudaro dvibalsinės *CeiC-* : *CiC-* eilės opozicijos, pavyzdžiui: *driėkti* ‘1. tr., intr. tęsti, traukti, tempti (ką ilgą, tąsų, beformį); 2. tr. taršyti, skleisti’ : *driėkti* intr. ‘1. driektis, draikytis, taršytis; 2. sklisti, kriksti’, mažiau esama balsinės *CeC-* / *CiC-* eilės poros realizacijų, pavyzdžiui: *bėrti* (*beřti*) ‘1. tr. pilti kur (birius daiktus)’ : *-birti* intr. ‘1. byrėti, bertis, kristi; suirti, sunykti’, *drėbti* ‘1. tr., intr. krėsti (kokią tirštą masę); 2. tr. gaminti iš molio, krėsti’ : *drįbti* intr. ‘1. kristi kokiai tirštai masei; 2. virsti, griūti, pulti’, *drėksti* ‘1. tr., intr. kuo nors aštriu kabinant ar braukiant daryti paviršiuje režius, brūkšnius; 2. jėga imti, traukti, plėšti; 3. tr. dalyti į dalis, plėšti’ : *driėkti* intr. ‘plyšti, irti, skarti, trūkti’ / *drięgti* ‘briggti’. Tokia balsių kaita būdinga veiksmažodžiams, turintiems sonantinę finalę arba *ST* tipo inicialę. Antikauzatyvų daryba be balsių kaitos *CiC-* tipo INSTA veiksmažodžiams nebūdinga.

3.2. Apie trečdalį motyvuotosios leksikos (35 proc.) sudaro morfosemantinės opozicijos *durativa* : *terminativa* veiksmažodžiai, priešinami veiksmo ribiškumo požymio. Atelinį veiksmą visuomet žymi šakniniai ir priesaginiai veiksmažodžiai, o telinį – intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai. Dalis koreliacijų atliepia opozicijos *causativa* : *anticausativa* morfo(no)loginį modelį: iš *ia* kamieno veiksmažodžių padaromi INSTA veiksmažodžiai, dažniau su balsių kaita *CeC-* : *CiC-*, rečiau – *CeC-* : *CiC-*, plg.: dur. *šviėsti* ‘1. intr. skleisti (spinduliuoti ar atspindėti) šviesą, veikti kaip šviesos (spindulių) šaltiniui; 2. intr., tr. šviesos šaltiniui veikti į ką spinduliais, teikti kam šviesumo, daryti, kad kam būtų šviesu, žibinti’ : term. *šviėsti* intr. ‘1. aušti, brėkšti; 2. imti šviesti, spindėti, spįsti; 3. darytis šviesesnam, labiau apšvies-tam’. Tačiau daugiau fiksuojama porų, kurių duratyviniai nariai yra kintamųjų priesagų veiksmažodžiai, pavyzdžiui, dur. *mylėti* ‘1. tr. jausti kam pri-

sirišimą, atsidavimą, palankumą; jausti traukimą, linkimą į priešingos lyties asmenį’ : term. *-milti* ‘1. intr., tr. imti mylėti; 2. darytis mielam, meiliam’, dur. *žibėti* ‘1. intr. švytėti atmušama šviesa; žvilgėti savo lygiu paviršiumi, spindėti, tviskėti; 2. intr. švytėti savo šviesa; skaisčiai šviesti’ : *-žibti* ‘1. intr. pradėti žibėti, šviesti’ etc. Šioms darybinėms opozicijoms balsių kaita nebūdinga, ir tai liudija jų inovatyvumą.

3.3. *CiC-* tipo INSTA veiksmažodžių daryba iš vardžodžių yra nebūdinga: nustatyta vos keliolika denominatyvų, dauguma pasidaryti iš būdvardžių, pavyzdžiui: *gilus*, *-i* ‘toli einantis nuo paviršiaus į dugną, dubus’: *3 gil-ti* intr. ‘gilėti, tvinti’, *klišas* ‘kuris kreivų kojų, klyvas, šleivas, kleivas’ : *kliš-ti* intr. ‘darytis klišam’. Keli vediniai iš daiktavardžių yra reti tarminiai žodžiai, plg.: *kviša* ‘pusgalvis’ LKŽePpK (Rs) : *-kvišti* intr. ‘pasidaryti kviša, kvaiša, kváila’ ZanŽ 1, 828; LKŽePpK (Rs); *1 ligà* ‘organizmo veikimo sutrikimas, sveikatos pairimas, nesveikata, negalė’ : *-ligti* intr. ‘susirgti’ LKŽe (Kbr, Vrn); *līnas* ‘pluoštinis ir aliejinis augalas (*Linum*)’ : *līnti* intr. ‘linams augti, derėti’ LKŽe (Dglš); *pīšas* ‘suodžiai’ : *pīšti* intr. ‘augti suodžiams, paišams prie kamino’ LKŽe (NdŽ). Denominatyvų darybai nebūdinga kokybinė šaknies balsių kaita: INSTA veiksmažodžiai kopijuoja foneminę pamatinio žodžio šaknies struktūrą.

3.4. Imitatyvai sudaro 13 proc. *CiC-* tipo išvestinių INSTA veiksmažodžių. Būdingasis jų bruožas – foneminės struktūros ir semantikos ryšys, t. y. konsonantizmas pasižymi semantine konotacija, plg.: *-čirti* ‘skursti, menkėti’ / *-ščirti* ‘sumenkėti, nuskursti’, *-šįžti* intr. ‘pykti, irzti, niršti’, *-šmīgžti* intr. ‘1. staiga nusmailėti, suplonėti (apie medį); 2. prk. suvargti, suliesėti’. Dalis imitatyvų gali būti pasidaryti iš garsažodžių, ištiktukų, pavyzdžiui: *bīz*, *cīb*, *čīř*, *kleř*, *nīkst*, *šmīk*, *šmīt*.

4. INSTA veiksmažodžiai priklauso proceso, įvykio, rečiau būsenos (itin retai – veiklos) akcionalinėms klasėms. Tokia specifinė predikacija yra glaudžiai susijusi su INSTA veiksmažodžių kilme ir daryba.

4.1. Antikauzatyvų semantika gana vienalytė: dominuoja intranzityviniai, neagentyviniai veiksmažodžiai, reiškiantys nekontroliuojamus veiksmus. Subjektas dažniausiai esti nevalingas, nes žymi daiktus, gamtos reiškinius, paprastai jo semantinė funkcija būna patientas, rečiau eksperimentas ar percipientas. Tačiau pasitaiko agentyvinių valentinių veiksmažodžių ar leksemų, paskiromis reikšmėmis priklausančių veiklos akcionalinei klasei, pavyzdžiui: *rýti* tr. ‘1. sukramtytą maistą ar ką kita pro ryklę stumti į skrandį’; *lýti* ‘4. tr.

lietui merkti, šlapinti'; 3 *išsklīsti* 'tr. iškeikti, išplūsti'; *sýti* '1. tr. jungti, rišti'; *šipti* '3. tr. darbu varginti, skaudinti (rankas, pirštus, nagus)'; *spīsti* '2. tr. stoti, supti iš visų pusių, spiesti'; *tīkti* '7. tr. rasti', *ištīkti* tr. 'suduoti, paliesiti suduodant, pataikyti mušti; kliudyti'. Veiksmažodžio tranzityvumas vs. intranzityvumas, priklausymas tam tikrai akcionalinei klasei dažnai yra lemiamas aspekcinės kompozicijos: INSTA veiksmažodžiai, ypač priešdėliniai, kartais prisijungia objekto galininką.

Prototipinė antikauzatyvų reikšmė – struktūros kitimas, arba perstruktūra, pavyzdžiui: 1 *brīgti* intr. '1. skarti, spurti, irti; 2. šipti, virsti, trupėti', *dīlti* intr. '1. trintis, mažėti, dėvėtis; 2. prk. nykti, dingti, prapulti, mažėti'. Kitų semantinių grupių antikauzatyvų esama mažiau. Keletas jų skirtini judėjimo SG, plg.: *-bīrti* intr. '1. byrėti, bertis, kristi', *kīlti* intr. '1. keltis aukšty', *-krīpti* intr. 'į vieną pusę linkti, svirti', *krīsti* intr. '1. staigiai leistis žemyn, pulti; birti'. Paprastai antikauzatyvais reiškiamas judėjimas būna nekontroliuojamas, bet priklausomai nuo subjekto agentyvumo jis gali būti ir kontroliuojamas, pavyzdžiui, *kīlti*, *skrīsti*. Nemąža antikauzatyvų priklauso psichinių-emocinių ir fiziologinių SG, pavyzdžiui, 2 *drižti* intr. 'įbūgti, įsibaiminti', 2 *-gīrti* intr. 'nusigerti, apsvaigti', 2 *rikti* intr. '1. klysti; 2. painiotis, trikti', 3 *-rikti* intr. '1. išdykti, pasileisti, ištvirkti; 2. įpykti, įširsti', 1 *rimti* intr. '1. būti, darytis ramiam, liautis jaudintis, rūpintis, baimintis; 2. liautis judėti, triukšmauti; 3. tilti, mažti, silpnėti', *stīgti* intr. '1 stygti (rimti, liautis)', *stībti* intr. '2 stybti (1. šalti, stirti; 2. virsti ledu, stingti)' / *stīpti* intr. '1. nustoti gyventi (apie gyvulius, paukščius, vabzdžius), dvėsti, gaišti; 2. mirti; 3. kęsti alkį, alkti; 4. kęsti šaltį, šalti', *-vīsti* intr. 'veistis, daugintis'.

Pabrėžtina, kad nemenką veiksmažodžių dalį sudaro opozicijos, kurių nariai priklauso skirtingoms semantinėms grupėms: kauzatyvai dažniausiai priklauso **perstruktūros SG**, reiškia mechaninį struktūros keitimą (ardymą, pjovimą, griovimą ir pan.), o antikauzatyvai įgyja metaforinių reikšmių, dėl kurių jie priskirtini kitoms SG, pavyzdžiui, **psichinių-emocinių** ar **fiziologinių procesų**: 2 *drižti* intr. 'įbūgti, įsibaiminti' (plg. *driežti* tr. '2. dryžti (plėšti, drengti)', 2 *-trīmti* intr. '1. būti nedrąšiam, bijoti; 2. drebėti, virpėti' (plg. *tremti* tr. '1. varyti lauk, šalinti, stumti, blokšti; 3. minti, stumti (koja), trempti; 4. naikinti, griauti'). Toks semantikos pokytis laikytinas metaforiniu, tik nėra paprasta nustatyti, kuriame etape ieškotina metaforos ištakų srities – ar reikšmės perkėlimas sietinas su antikauzatyvo, ar su kauzatyvo perstruktūrinėmis reikšmėmis. Be to, nelengva apsispręsti, kada šios reikšmės laikytinos gretutinėmis, o kada – skirtinos dvi leksemos: LKŽe vienu veiksmažodžių

perstrukcinių ir psichinių-emocinių ar fiziologinių procesų reikšmės pateikiama kaip gretutinės, pavyzdžiui, *2 -rìkti* intr. ‘1. klysti; 2. painiotis, trikti; 3. irti’, kitų – kaip atskiros leksemos, pavyzdžiui, *1 rìmti* intr. ‘1. būti, darytis ramiam, liautis jaudintis, rūpintis, baimintis; 2. liautis judėti, triukšmauti; 3. tilti, mažti, silpnėti’ ir *2 -rìmti* intr. ‘atsiremti, pasiremti’; *1 trìmti* ‘intr. 1. rimti, slūgti, mažti; 2. tilti, ščiūti’ ir *2 -trìmti (-triñti)* intr. ‘1. būti nedrąsiam, bijoti; 2. drebėti, virpėti’, *strìmti* ‘pajusti baimę, išsigąsti’.

4.2. Terminatyvai turi inherentinį teliškumo požymį, kiti semantiniai ir morfosintaktiniai parametrai – tranzityvumas ir agentyvumas – nėra esminiai: šie veiksmažodžiai gali būti intranzityviniai, neagentyviniai arba tranzityviniai ir agentyviniai. Dėl prototipinės terminatyvinės reikšmės šie veiksmažodžiai atstovauja tik proceso ir įvykio akcionalinėms klasėms.

Didžiausią dalį sudaro psichinių-emocinių ir fiziologinių procesų / įvykių SG, plg.: *įbýti* intr. ‘įsibauginti’, *-grìbti / sgrìbti / -zgrìbti* ‘1. tr. sučiupti, sugauti; 2. refl. susigriebti, susivokti’, *2 grìsti* intr. ‘1. darytis nebemielam, nebepatinkamam, atsibosti; 2. imti ko vengti, bjaurėtis’, *3 -knìsti* intr. ‘parūpti, imti knietėti’, *1 mìgti* intr. (tr.) ‘1. pradėti miegoti; 2. miegoti’, *2 mìlti* ‘1. intr., tr. imti mylėti; 2. darytis mielam, meiliam’, *-nìžti* intr. ‘pradėti niežėti’. Tokios reikšmės lemia ir kitus semantinius bei morfosintaksinius parametrus. Šios SG veiksmažodžiai yra agentyviniai, subjektas paprastai esti žmogus, tačiau jis veiksmo nekontroliuoja, tik patiria tam tikrą būsenos pokytį, taigi yra percipientas arba eksperientas. Dauguma šių deduratyvų yra intranzityviniai, o kelių tranzityvinių veiksmažodžių, pavyzdžiui, *2 -mìlti*, *pažinti*, tranzityvumas neatitinka prototipinių savybių: subjektas yra nevalingas, objektas nepatiria poveikio. Lingvistinėje literatūroje tokie veiksmažodžiai vadinami žemojo laipsnio tranzityvais.

Tarp terminatyvų fiksuojama nemažai garsų SG veiksmažodžių, pavyzdžiui: *bìlti* intr. ‘kalbėti, byloti; pratarti, prakalbėti’, *-klìkti / -klìgti* intr. ‘staiga surikti, suspigti, sušukti’, *-kvòkti* intr. ‘surikti, sužvigtį (apie paršus)’, *1 pìkšti* ‘pradėti pyškėti, pykstelėti’, *1 -rìkti* intr. ‘1. riktelėti, šuktelėti, sušukti’, *1 -spìgti* intr. ‘1. surikti spiegiamu balsu, suspiegti; 2. išduoti ploną, šaižų garsą’, *-šnìbžti* intr. ‘pradėti šnibždėti, prakalbėti’. Šios SG veiksmažodžiai yra agentyviniai, jų atliekamas veiksmas dažniau intencionalus, nukreiptas į objektą, tačiau, kaip ir psichinės-emocinės ir fiziologinės SG veiksmažodžiai, jie objekto nepaveikia. Keli veiksmažodžiai skirtini judėjimo SG, pavyzdžiui: *1 -bìzti* intr. menk. ‘1. sujusti, sukrusti, subruzti’, *kìpti* intr. ‘visu būriu subėgti’, *sukìpti* intr. ‘visu būriu sujusti, sukrusti’, *2 kìžti* intr. ‘imti judėti’.

Kitą grupę sudaro neagentyviniai terminatyvai, kurių subjektas yra nevalingas, neaktyvus, nes žymi negyvus daiktus, reiškinius. Todėl šie veiksmažodžiai yra intransityviniai, jų subjektas esti patientas. Galima skirti tokias semantines grupes: odoracijos, pavyzdžiui: *-dvi̇kti* intr. '1. pašvinkti, pradėti dvokti', *doi̇sti* intr. 'švinkti, pradėti dvokti', *kvipi̇ti* intr. '1. kvepėti, skleisti kvapą; eiti, sklisti kvapui'; šviesos pokyčių, pavyzdžiui: *bli̇gzti* intr. 'pradėti blizgėti, šviesti', *-pli̇ksti* intr. 'imti blizgėti', *ri̇bti* intr. 'raibti'.

Terminatyviniams veiksmažodžiams nebūdinga perstrukcinė reikšmė: šiai SG skirtini vos keli veiksmažodžiai, pavyzdžiui: *1 ki̇sti* intr. 'pradėti kedėti, drikti, plyšti, skarti', *2 ži̇lti* intr. 'darytis žildiniu, tirštėti, krekėti (apie pieną)'.

4.3. Denominatyvų semantiką lemia pamatinių būdvardžių ir daiktavardžių semantika. Visi denominatyvai yra intransityviniai, neagentyviniai, jų subjektas esti nevalingas, paprastai patientas. Semantinės predikatinės denominatyvais reiškiamos situacijos ir leksinė semantika yra artima antikauzatyvų charakteristikai.

Skirtinos kelios denominatyvų semantinės grupės: perstrukcijos SG, pavyzdžiui: *pli̇kti* intr. '1. netekti natūralios dangos (plaukų, vilnų, plunksnų, augmenijos, lapų); 2. netekti dangos, darytis neapdengtam'; koloratyvų SG, pavyzdžiui: *2 xbli̇sti* 'žilti', *1 ži̇lti* intr. '1. darytis žilam, netekti tam tikrų pigmentų'; psichinių-fiziologinių procesų SG, pavyzdžiui: *kli̇šti* intr. 'darytis klišam', *-li̇gti* intr. 'susirgti'.

4.4. Imitatyvų semantikai įtakos turi foneminė šaknies struktūra. Šių veiksmažodžių vokalizmas ir ypač konsonantizmas eksplikuoja ikonišką struktūros kitimą, dažniausiai destrukciją, pavyzdžiui: *-ci̇bti* 'nusigyventi, nuskursti; sutrumpėti, nutriušti; trūkti, stokoti' / *2 ci̇pti* 'cibti', *-či̇rti* 'skursti, menkėti' / *-šči̇rti* 'sumenkėti, nuskursti', *-či̇žti* 'įkibti spaliams prie pluošto; priskrebtį, prišalti'; rečiau psichinius ir fiziologinius procesus, pavyzdžiui: *-mi̇mti* intr. 'pasidaryti mieguistam, apsnūdusiam', *-li̇gžti* intr. 'apakti, apžabalti', *-šmi̇rti* intr. 'sušniurti (1. pasidaryti mieguistam, apsnūdusiam, suružti; 2. būti prastos nuotaikos, piktam, nepatenkintam)'. Priebalsių gausumas (ypač finalėje) rodo, kad leksemai būdingas didelio semantinio krūvio disonansingumas, plg.: *-li̇gžti* 'apakti, apžabalti', *ni̇gzti* 'sąnariui išnirti', *-šmi̇gžti* 'staiga nusmailėti, suplonėti'.

Imitatyvų semantinei struktūrai būdingi tie patys bruožai kaip ir antikauzatyvams bei denominatyvams: paprastai jie priklauso procesų ir įvykių akcionaliems klasėms; dominuoja intransityviniai, neagentyviniai veiksmažo-

džiai, reiškiantys nekontroliuojamus veiksmus. Subjektas yra nevalingas, dažniausia semantinė funkcija – patientas, rečiau eksperimentas ar percipientas.

4.5. Nemotyvuotieji veiksmažodžiai priklauso procesų ir įvykių akcionaliems klasėms, yra intranzityvieji, paprastai neagentyviniai, pavyzdžiui: *2 -lįsti* intr. ‘1. nuvargti, nusikamuoti’, *snįgti* intr. ‘kristi sniegui’, *švįnti* intr. ‘švinkti’. Tačiau tarp jų esama ir tranzityviųjų veiksmažodžių, pavyzdžiui: *tvýti* tr. ‘mušti, pliekti’, paskiromis reikšmėmis *brįsti* ‘2. tr. braidžiojant šlapinti, mirkyti; 3. tr. žuvis su bradiniu gaudyti, žuvauti’, *1 apnįkti* ‘1. tr. apipulti, užpulti; intr. apstoti, apspisti; tr. padaryti, kad užpultų, užsiundyti; 2. tr. prk. apimti, užvaldyti (apie jausmus, mintis ir pan.)’, *1 šįlti* ‘3. tr. šildyti’, *2 -tižti* intr., tr. ‘1. įnikti, įgusti ką daryti’, *2 -trįkti* tr. ‘aptikti; pajusti, pastebėti’, reiškiančių aktyvų, į objektą nukreiptą veiksmą. Šie veiksmažodžiai bei *1 mįsti* intr. ‘1. stiprintis maistu, maitintis, valgyti’ skirtini veiklos akcionalinei klasei.

Leksinės semantikos požiūriu dominuoja perstrukcijos SG veiksmažodžiai, pavyzdžiui: *glįmti* intr. ‘trauktis gleivėmis, gleivėti; nulinkti, sulinkti’, *2 gližti* intr. ‘1. darytis gličiam, gleimėti, glimti; 2. klišti, glerti, darytis netvirtam’, *grįmti* intr. ‘klimpti, grimzti, skęsti’, *1 įrti* intr. ‘1. griūti, byrėti į dalis; 2. ardytis, rykšti, leistis iš siūlių; 3. mišti, rigzti, painiotis, krikti; 4. gesti, nykti, tižti’. Nemažą grupę sudaro fiziologinių procesų SG, pavyzdžiui: *gįmti* intr. ‘1. atsirasti pasaulyje gimdymu’, *2 gįsti* ‘tinti’, *gýti* intr. ‘1. sveikti, taisytis; 2. gaivintis, gautis, vėl pasidaryti gyvam’, *glįbti* intr. ‘žlibti’, *kįmti* intr. ‘darytis dusliam, netekti balso’, *kvįlti* intr. nirti (apie sąnarius); tr. išnirti (sąnarį). Keli veiksmažodžiai skirtini judėjimo SG, pavyzdžiui: *brįsti* ‘1. intr. eiti per vandenį, klampią ar augalų prižėlusią vietą’, *šlįsti* ‘šlitauti (*šlįtuoti* intr. ‘4. bastytis, valkiotis)’); šviesos ir temperatūros pokyčių SG, pavyzdžiui: *1 blįsti* intr. ‘temti’, *1 šįlti* intr. ‘1. eiti šiltyn, darytis šiltesniam, įgauti aukštesnę temperatūrą; 3. tr. šildyti’.

THE STRUCTURE AND SEMANTICS OF THE LITHUANIAN INFIXED AND STA-STEM VERBS (TYPE CiC-)

SUMMARY

According to lexicographic sources, the infixed and sta stem verbs (here and below – INSTA verbs) of the *CiC-* type comprise an abundant group of 244 lexical units (214 invariant lexemes), i.e. approximately one third of all short-rooted INSTA verbs. The complex analysis of INSTA verbs with short vocalism has allowed distinguishing the typical peculiarities of these lexemes in terms of their expression and content as well as their interconnection.

1. The phonemic analysis of INSTA verbs has proved a close connection between the root vocalism and consonant structure.

1.1. In terms of vocalism of the base forms, INSTA verbs of the *CiC-* type can be classified into three groups: verbs with a stable centre, those with a fluctuating centre and the mixed group in which, depending on alternating forms, the paradigms with stable and fluctuating centre of the same verb might occur.

1.1.1. The research has shown that the lexemes with a stable centre comprise less than a half of INSTA verbs of the *CiC-* type, e.g., *drikti, driñka, driko; -kvikti, kviñka, kviko; -ligti, -liñga, -ligo; 1 mišti, miñta, mito; 2 spišti, spiñga, spigo; -girti, -girsta, -giro; limti, limsta, limo; mišti, -mišta, mimo; mišti, mišta* || *miša, mirė; 1 rišti, rišta, rimo; tišti, tišta, tišo*, etc.

In the roots of more than half of analysed verbs various shifts in vocalism take place. In terms of vocalism in the base forms, two subgroups of INSTA verbs with a fluctuating centre have been distinguished: 1) verbs with automatic alternations affected by morphonological position, i.e., *lįja, lijo – lýti; tųkšta, tiško – tikšti* and 2) verbs with non-automatic alternations, or apophony, i.e., *brenda* || *brėda – brido*, which are not directly influenced by the morphonological environment.

1.1.2. A distinct group of INSTA verbs is comprised of lexemes with alternating vocalism. The archaic present tense forms with the retained infix found in the old scripts and dialects, i.e., *2 bįzti*, *-bińza* (|| *bįzta*), *bįzo*; *mińša* || *mińšta* (|| *mįšta*), *mįšo*; *tįkšti*, *tińška* (|| *tįkšta*), and forms with tau-tosyllabic combinations with *iR*, i.e., *kįlti*, *kįlsta* (|| *kįla* || *kįlna*), *kįlo*; *2 -mįlti*, *-mįlsta* (|| *-mįla*), *mįlo*, are to be interpreted as verbs with a stable centre. The present forms of the same verbs with the long vowel *y* in the root which have emerged after the disappearance of the infix or due to metathesis (e.g., *2 bįzti*, *bįzta* (|| *-bińza*), *bįzo*; *2 mįlti*, *-mįla* (|| *-mįlsta*)) as well as forms indicating vowel gradation (c.f. *brįsti*, *breńda* || *bręda* || *brińda*, *brįdo*; *kriįti*, *kreńta* || *krińta*, *kriįto*) are interpreted as verbs with the fluctuating centre. The development of vocalism – the preference for automatic alternation attested in the whole area of the Lithuanian language – attests predominance of the roots with fluctuating centres which had a decisive impact on the changes in the system of INSTA verbs.

1.1.3. The morphonological shifts in verbs led to the increasing number of INSTA verbs. The influx of verb forms representing the type *dreńba*, *smeńga* attested in the area of Eastern Aukštaičiai inspired the emergence of the paradigms of INSTA verbs with the *e* vocalism which was generalized for all base forms, for example: *kębti*, *keńba*, *kębo* (cf. *kįbti*, *kińba*, *kįbo*); *kęžti*, *kęžta*, *kęžo* ‘to decrease, weaken, to get soft and slushy’ (cf. *kįžti*, *kįžta*, *kįžo* ‘to break, to split up; to decay, to tear, wear out, deteriorate’); *klębti*, *kleńba*, *klębo* (plg. *kįbti*, *kińba*, *kįbo*). The verb forms with automatic morphonological alternations, e.g., *stįpti*, *stińpa* || *stįpsta*; *triįkšti*, *trińška* || *trįška*, *trińsko* gave rise to the paradigms with a generalized long vowel, cf. *1 bliįsti* ‘to get dark’ and *blįsti* ‘to dawn; to fade, to extinguish, to get dark’, *driįkti* and *drįkti*, *1 driįžti* and *drįžti*, *giįžti* and *1 gįžti* ‘to start fermenting (talking about milk)’, etc.

1.1.4. The weak grade in the roots of investigated verbs corresponds to the historic Indo-European model of verbal vocalism. The synchronic approach allows to conclude that verbs of the *CiC-* type are the marked members of derivational oppositions *causativa* : *anticausativa* and *durativa* : *terminativa*, cf. caus. *bęrti* (*beńti*) ‘to pour (bulk items)’ : anticaus. *bįrti* ‘scatter, strew, fall; decompose, disintegrate’; dur. *švięsti*, *švięčia*, *švięte* ‘to spread light’ : term. *šviįsti*, *švińta*, *šviįto* ‘to start shining; to shine forth’. In that way, morphonological alternations acquired the informative function: compared to non-marked members of INSTA verbs, the marked ones contain

high-rise vowels. The imitative verbs and those denoting sounds also stand for representational function (referring to the iconic sign). For example, due to the phono-semantic properties of short and long vowels, the oppositions of *sucỹpia, sùcypė* : *suciĩpa, sucìpo* type presuppose the subtle differences in semantic parameters of duration and intensity.

1.2. The analysis of the consonant structure of the verbs in question has shown that the final segment of the verb bears importance and influence on the vocalism, morphological structure and semantics of the verbs in question.

1.2.1. The beginning of the roots of INSTA verbs is not somehow special: the initial clusters of these verbs, like other Lithuanian words, may contain no consonants whatsoever or start in one, two or three consonants. The largest group (53%) is comprised of verbs initials with clusters of two consonants: the majority of INSTA verbs have the clusters of the *TR* type in the beginning, almost half as much begin with *SR* clusters, while the beginning of the *ST* type is considerably less frequent. The consonant clusters of other types – those of *ČR* and *ŠČ* – are only solitary phonemic variants of other verbs. The verbs opening with a single consonant usually contain initials of the *T* and *R* type, the initial of the *S* type is not as frequent, and the *Č* type is exceptionally rare. There are only four verbs (1,6%) with zero consonants in their initial segments of roots.

1.2.2. The final segments of the verbs tend to vary from one to three consonants. The verbs containing one consonant in the root terminal is the prevailing model of INSTA verbs, comprising 91% of all verbs in question. Almost half of these verbs end in consonants of the *T* type, one third of verbs end in a sonorant (the *R* type), while the final consonant of the *S* type presides in less than one fifth of all lexemes. The verbs ending in two consonants comprise only 8 per cent of all INSTA verbs of the *CiC-* type; their root terminal contains the single model – that of the *ST* type – which is realized by 5 consonant clusters closing the root: *sk, šk, zg, žg* and *zd*. The verbs with ternary terminal constitute only 1 per cent of all INSTA verbs. They contain two combinations of consonants in the root terminal, namely *bžd* and *gžd*: *-knìbždo, -šnìbždo; -klìgždo, -šmìgždo*. All the verbs are exclusively iconic, the ternary combinations of voiced consonants explicate the meanings of sounds or structural change.

The type of root terminal had a decisive influence over the vocalism and morphological structure of INSTA verbs. Preceded by the root-ending

consonants of the *S*, *ST* and *R* types, the segment *n* gradually languished, giving rise to the automatic morphological alternations. The present forms with the newly emerged long vowel had become oblique and lacked iconicity, thus maximally iconic forms ending in *sta* stem started to appear as their interchangeable substitutes.

1.2.3. The typical structural models of roots of INSTA verbs are *CCiC-* (48%) and *CiC-* (36%). The models of other types – *CCCiC-*, *CiCC-*, *CCiCC-*, *CCiCCC-* – are not as frequent, *iC-* and *iCC-* being exceptionally rare.

The duplication of root consonants found in several verbs speaks for their iconicity, cf. *mìmti* ‘to become sleepy’, *šìžti* ‘become shabby and frayed’, *zìzti* ‘to hum, buzz; to whine’, *žìžti* ‘to get very angry’.

1.2.4. The analysis of consonant structure of the verbs has allowed to identify phonemic variants of INSTA verbs exhibiting similar or identical semantics. These variants typically demonstrate the addition and inclusion of consonants in the initial segment of the root as well as the alternations of voiced, voiceless and fricative consonants either in the beginning or the ending of the root, e.g., *kìbti* / *skìbti*, *tìkti* / *stìkti* / *štìkti*; *srìgti* / *strìgti*; *dìlti* / *dvìlti*; *driksiti* / *driğzti*, *klìkti* / *klìgti*, *skrìpti* / *skrìbti*, etc.

2. The morphological structure of INSTA verbs is predetermined by the phonemic structure of the root. The disappearance of the infix *n* affected the root vocalism, giving rise to alternating present forms of INSTA verbs. According to the character of alternations, four models of present tense forms have been distinguished.

2.1. The infixed forms comprise 42 per cent. Such structure of the present forms is predetermined by the final segment of the root: preceded by plosives, constructionally iconic forms of the *Ci-n-T-* type are used: *driňka* (*drikti* ‘to stretch, to spread out; to disperse’), *-žviňka* / *-džviňka* (*-žvìkti* / *-džvìkti* ‘čìžti (to stick, to cake with)’), *-kliňka* / *-kliňga* (*-klìkti* / *-klìgti* ‘to cry out, to shriek’).

After the infix affected by fricatives and sonorants had fallen out, less than maximally iconic paradigms of variable centre with the long vocalism in present tense forms of the *Cī-R-*, *Cī-S(T)-* type have emerged, cf. *3 gýla* (*3 gìlti* ‘to deepen, to swell, rise’), *sýja* (*sýti* ‘to connect, to bind; to have a connection, be linked’), *drýzga* (*driğzti* ‘to become frayed’). There are some verbs with interchangeable present forms, for example, *-iňška* ||

-*ỹška* (-*ĩkšti* ‘to start looking for something’), *niňzga* || *nỹzga* (*nĩgzti* ‘to dislocate (talking about a joint)’).

2.2. The alternating infixed and *sta* stem forms comprise 35 per cent. The largest group is comprised of maximally iconic structural models standing for the *Ci-n-S(T)-* and *Cī-S(T)-st-* types, e.g., 2 -*biňza* || *bỹzta* (2 *bĩzti* ‘derog. to sulk; to get enticed, to get amused, to set oneself to do something; to get angry, to get enticed; to get drunk’), *drỹska* || *driňska* || *drỹksta* (*dri̇ksti* ‘to tear, break down, decompose’). The verbs representing structural models *Cī-R-* || *Ci-R-st-* are considerably less numerous, cf. 1 *kỹra* || -*kĩrsta* (*kĩrti* ‘to get bored, bothered’), 2 *nỹra* || *nĩrsta* (2 *nĩrti* ‘to dislocate (talking about the joint); to deploy, to go down’). The verbs ending in consonants *S(T)* and *R* exerted influence even on the structural model of lexemes with the final *T* (the infix in which had to be retained!): alongside to transparent and constructionally iconic forms of the *Ci-n-T-* type, maximally iconic forms of the *Cī-T-st-* type started to emerge, cf. *dĩsti*, *dỹsta* || *dĩnda*, *dĩdo* ‘to increase in size, to grow’, *piňga* || *pỹgsta* || *pĩgsta* (*pĩgti* ‘to become cheaper’), 1 *skreňda* || *skriňda* || *skrỹsta* || *skri̇da* (1 *skri̇sti* ‘to move in the air by swinging one’s wings; to fly in the air (talking about planes, rockets), etc.; to fly through the air or in the space (being blown by the wind or human, etc.)’).

It is these shifts in the phonemic structure of the root of the aforementioned verbs that had “stirred up” the whole system of Lithuanian infixed verbs: as a result, various alternative and competing present forms were formed, and the fluctuating central roots started to dominate and the expansion of *sta*-stem took place.

2.3. There is a handful of verbs (12 per cent) that have stable and maximally iconic *sta* stem forms. The final segment realized by sonorants *m* and *n* significantly affected the structural type *Ci-R-st-*, for example: *glĩmsta* (*glĩmti* ‘to get covered with slime; to bent down, to bend over’), *lĩns-ta* (*lĩnti* ‘to grow, to thrive (talking about flax)’), *pažĩsta* (*pažĩnti* ‘to get to know; to experience; to have knowledge about something’).

2.4. The alternating infixed, *sta* stem, *na* stem and *a* stem forms are typical for the verbs ending with sonorants *r*, *l*, *j*. Such forms comprise 11 per cent in total, e.g., *bỹla* || *bĩlsta* || *bĩlsta* || -*bĩlna* (*bĩlti* ‘to speak, to testify, to utter’), *kỹla* || *kĩlsta* || *kĩlna* || *kỹlna* (*kĩlti* ‘to rise up; to stand up’), 1 *gỹja* || *gỹna* || *gỹsta* || *gĩja* (*gỹti* ‘to recover, to get better, to revive’), *pỹja* || *pỹna* || *pỹsta* (*pỹti* ‘to absorb moisture, to subdue, to get slushy; to release

milk'). Alternating models $C\bar{i}-R-$ || $Ci-R$ -*st-* || $Ci-R-n-$ attest to the areal and chronological distribution.

The structural model of INSTA verbs as well as their development comply with the basic principles of Natural Morphology – the structure of the verb changes in alignment of constructional iconicity responding to phonological changes, when a minimally iconic form is substituted by a maximally iconic one, although in dialects the principle of constructional analogy is also significant.

3. The research has shown that 80 per cent of verbs represent the motivated lexis: deverbatives (the derivatives from verbs) constitute the largest group (80 per cent) of derived INSTA verbs; denominatives (the derivatives from adjectives and nouns) comprise only 7 per cent, while constructionally iconic imitatives made of interjections, onomatopoeic words or lexemes imitating sounds of wildlife or still life comprise 13 per cent.

3.1. Nearly half of all motivated verbs (45 per cent in total) are the members of derivative opposition *causativa* : *anticausativa*, the mutual relationship of which exhibits the dichotomy of cause and effect: (*i*)*a* -stem verb denoting active action causes self-evolving action expressed by INSTA verb, for example, *drěbti* : *dribti*, *směgti* : *smìgti*, etc. The formal expression of causative and anticausative pairs of verbs sharing the same root is characterized by “rigid” phonological and morphological realisations: causatives are represented by (*i*)*a*-stem verbs with full grade root, while anticausatives are the infixed and *sta* stem verbs with weak grade roots. In these derivational oppositions, the weak grade vocalism of INSTA verbs acquires an informative function. The largest group of such verbs is comprised of diphthong $CeiC-$: $CiC-$ oppositions, for example, *driěkti* ‘to extend, to pull, to drag (something long, ductile or shapeless); to tousle, to ruffle, to rumple’ : *drikti* ‘to stretch, to straggle; to spread, to fall apart’, the realisations of oppositional pairs of the $CeC-$ / $CiC-$ type are not as numerous, cf. *bėrti* (*beřti*) ‘to pour (bulk goods)’ : *-birti* ‘to crumble, to run out, to fall down, to disintegrate, to languish’, *drěbti* ‘to pour (some viscous mass)’ : *dribti* ‘to dribble (talking about thick, viscous mass); to crumble, to tumble down’, *drěksti* ‘to scratch (by a sharp, pointed object)’ : *drikesti* / *driğzti* ‘to tear, to disintegrate, to wither, to fray’. Such apophony is characteristic of verbs ending in sonorants or beginning with *ST* clusters. The derivation of anticausatives with zero vowel gradations is not typical for INSTA verbs.

3.2. Slightly more than one third (35 per cent) of the motivated lexis is realized by verbs representing morphosemantic opposition *durativa* : *terminativa* which are defined by the characteristics of boundedness. Atelic action is always manifested through the primary and suffixed verbs, while telic action is represented by the infixed and *sta* stem verbs. A part of these correlations complies with the morho(no)logical model of opposition *causativa* : *anticausativa*: *ia* stem verbs stand as a derivational basis for INSTA verbs, usually exhibiting vowel gradation *CeC-* : *CiC-*, less frequently corresponding to the model *Ce-C-* : *CiC-*, c.f. *šviēsti* ‘to spread light’ : *švìsti* ‘to start shining’. There are more duplets, however, the durative members of which are verbs with fluctuating suffixes, consider: *mylėti* ‘to feel love, fondness for someone’ : *-mìl̃ti* ‘to fall in love; to show mercy for someone’, *žibėti* ‘to sparkle with a reflective light, to shine, glitter, to glisten; to shine brightly’ : *-žìbti* ‘to flash up, to sparkle’, etc. The apophony is not characteristic of these derivational oppositions, which attests to their novelty.

3.3. The INSTA verbs of the *CiC-* type are not typically derived from nouns and adjectives: only several denominatives made from adjectives have been detected, e.g., *gilūs*, *-ì* ‘deep, hollow’ : *3 gìl̃ti* ‘to deepen; to swell’, *klīšas* ‘spindle-legged, bandy, splay’ : *klīš̃ti* ‘to become bow-legged’. A handful of verbs derived from nouns are rare dialecticisms, cf. *kviša* ‘a dummy’ LKŽePpK (Rs) : *-kviš̃ti* ‘to become stupid, to fool around’ (ZanŽ 1, 828; LKŽePpK (Rs), *1 ligà* ‘a disease, an illness, disability’ : *-lìgti* ‘to fall ill’ LKŽe (Kbr, Vrn), *līnas* ‘flax (Linum)’ : *līnti* ‘to grow, to thrive (talking about flax)’ LKŽe (Dglš), *pīšas*, *piešà* ‘soot, carbon black’ : *pīš̃ti* ‘to get covered by soot (talking about the chimney)’ LKŽe (NdŽ). The qualitative vowel gradation is not characteristic of the derivation of denominatives as INSTA verbs usually replicate the phonemic root structure of the base verb.

3.4. The imitatives make up 13 per cent of all derived INSTA verbs of the *CiC-* type. Among the prevailing characteristics of these verbs is the connection between the phonemic structure and semantics: the consonantal structure is typically charged with semantic connotation, cf. *čirti* ‘to get sickly, destitute, to weaken’ / *-ščirti* ‘to weaken, to plunge into poverty’, *-šìžti* ‘to bristle, to shudder, to shiver; to roughen, to get rugged; to fray, to dilapidate; to get angry, irritated’, *šmìgžti* ‘to suddenly become pointed, depleted, to thin out’. A part of imitatives is derived from onomatopoeic words and interjections, for example: *biz*, *cib*, *čir̃*, *kleř*, *nìkst*, *šmìk*, *šmìt*.

4. INSTA verbs represent the aspectual classes of accomplishments and achievements. Such specific predication is closely linked with the origin and derivation of INSTA verbs.

4.1. The semantics of anticausatives is fairly uniform: the intransitive, non-agentive verbs denoting uncontrolled actions prevail. The subject is usually not volitional, it denotes objects and natural phenomena, thus usually embodies a semantic function of the Patient, more rarely – Experiencer or Percipient. The prototypical meaning of anticausatives is the structural change, or perstruction, e.g., *1 brìgzti* ‘to bristle, to fray; to get blunt, to crumble’, *dìliti* ‘to languish, vanish, to decrease, to wear out’. Anticausatives of other semantic groups are less numerous. Some of them are to be ascribed to the semantic group of movement, cf. *-bìrti* ‘to scatter, to strew, to fall down; to decompose’, *kìliti* ‘to rise up’, *-krìpti* ‘to lean to one side’, *krìsti* ‘to fall down, to slump’. A substantial part of anticausatives represents the semantic group of psycho-emotional and physiological states, for example: *2 drižti* ‘to fear, to be apprehensive, to be diffident; to feel disgusted’, *2 -gìrti* ‘to get drunk, intoxicated’, *2 rìkti* ‘to make a mistake, to err’, *3 -rìkti* ‘to become impudent, impertinent; to grow depraved, profligate’, *1 rìmti* ‘to be or become calm, to stop worrying; to stop moving, being noisy; to become silent, to decrease, to weaken’, *stìgti* ‘to quieten, to cease’, *stìbti* ‘to freeze’, / *stìpti* ‘to cease to exist (talking about animals, birds, insects); to die; to starve; to suffer from cold’, *-vìsti* ‘to breed, to reproduce’. A considerable part of verbs is comprised of oppositions the members of which represent different semantic groups: the causative verbs usually denote perstruction and indicate the mechanic change in structure (caused by demolition, sowing, destruction, etc.), while anticausatives acquire metaphorical meanings which ascribe them to other semantic groups, such as psycho-emotional or physiological processes, c.f. *-mìšti* ‘to get confused, embarrassed’ (cf. *miěšti* ‘to mix; to stir up’), *2 rìkti* ‘to make a mistake, to err’ (cf. *riěkti* ‘to slice a bread or a cake’), *1 rìmti* ‘to be or become calm, to stop worrying, to no longer be afraid of something’ (c.f. *remti* ‘to provide support’), *-svìgti* ‘to get interested, to feel a wish, to become fond of’ (c.f. *sviěgti* ‘to strike, to hit’), *2 -trìmti* ‘to be timid, to be afraid of something; to tremble, to quiver’ (cf. *tremti* ‘to chase away, to push, to throw, to fling’). The anticausatives may also acquire the meanings of chemical processes, cf. *2 brìgzti* ‘to turn sourish; to get upset, dispirited’: *briěgzti* ‘to dismantle, to tear away, to unravel’, *gìžti* ‘to turn sour’ and *giěžti* ‘to gnaw, to nibble’.

4.2. The terminative verbs share inherent property of telicity, while other semantic and morphosyntactic parameters – transitivity, valency, agentivity – are not essential: these verbs may be either intransitive, avalentic and non-agentive or transitive, valentic and agentive.

The largest group of terminative verbs encompasses the semantic groups of psycho-emotional states and physiological processes, cf. *įbýti* ‘to get a fright’, *-grìbti / sgrìbti / -zgrìbti* ‘to seize, to catch, to grip; to understand, to grasp’, 2 *grìsti* ‘to get sick of somebody or something, to tire; to begin to avoid, to despise’, 3 *knìsti* ‘to get interested, to be curious’, *mìgti* ‘to fall asleep’, *-mìlti* ‘to fall in love, to start feeling fondness’, *-nižti* ‘to start to itch’. Such meanings affect other semantic and morphosyntactic parameters as well. The verbs representing this semantic group are agentive, their subject usually denotes a human being, however, instead of controlling the action, s/he only experiences a particular change in state, thus realising the function of Percipient or Experient. The majority of these deduratives are intransitive, a few transitive ones do not exhibit prototypical properties of transitivity: their subject is not volitional, thus the object is not directly affected, for example: 2 *-mìlti, pažinti*. In Linguistic literature such verbs are treated as transitives of lower degree.

There is a considerable part of terminatives denoting sounds, for example: *bìlti* ‘to speak, to testify, to utter’, *-kìkkti / -kìkkti* ‘to cry out, to shriek’, *-kvìkti* ‘to scream, to screech (talking about pigs)’, 1 *pìkšti* ‘to start cracking, to crackle’, 1 *-rìkti* ‘to cry out’, 1 *-spìgti* ‘to shriek, to squeal’, *šnìbžti* ‘to start whispering’. Such verbs are usually agentive, the activities or actions they denote are usually intentional, directed towards the object, however, just like verbs of psycho-emotional and physiological semantic groups, they do not affect the object.

Another group of verbs is represented by non-agentive terminatives, the subject of which is not volitional and lacks activity, as tends to denote inanimate objects and various phenomena. Being so, these verbs are intransitive, their subject is realized by the semantic function of the Patient. The following semantic groups can be distinguished: that of odoration, cf. *dvìkti, dvìsti, -kvìpti*; ‘the changes in light’, cf. *blìgzti* ‘to start shining, glistening’, *-plìksti* ‘to start sparkling, glistening; of movement’, cf. 1 *-bìzti* ‘derog. to begin to move, to bustle up’, *kìpti* ‘to start moving (at work), to get started’, 2 *kìžti* ‘to start moving’.

The terminative verbs do not typically carry the meaning of perstruction: only a few verbs having this meaning could be ascribed to this semantic group, cf. *glìmti* ‘to get covered with slime; to thicken’, *1 kìsti* ‘to tear, to be frayed’, *2 žìlti* ‘to thicken, to get denser, to turn into colostrum (talking about milk)’.

4.3. The semantics of denominative verbs is predetermined by the meaning of their base adjectives and nouns. All denominatives are intransitive, nonagentive, their subject being non-volitional, usually realizing the function of the Patient. In terms of semantic predicational situations and lexical semantics, denominatives stand in close relation to anticausatives.

Several semantic groups of denominatives can be distinguished: that of perstruction, e.g., *plìkti* ‘to grow bald, to lose one’s natural coverage (hair, wool, feathers, foliage)’ : *plìkas*, -à ‘bald, without one’s natural coverage (hair, wool, feathers, foliage)’, coloratives, e.g., *2 xblìsti* ‘to turn gray’ : *2 ×blìsas*, -à ‘having fair hair’ (Germ. Blesse), *1 žìlti* ‘to turn gray; to no longer have particular pigments’ : *1 žìlas*, -à ‘gray, of a silver shadow (usually talking about hair)’, psycho-physiological processes, e.g., *klišti* ‘to become bow-legged’, -*lìgti* ‘to get ill’ : *1 ligà* ‘a disease, an illness, disability’.

4.4. The phonemic structure of the verb root plays a significant role in the semantics of imitatives. The vocalism and consonantism, in particular, explicates the iconic structural change, usually the destructive one, e.g., -*cìbo* / -*cìpo* (-*cìbti* ‘to become impoverished, grow poor; to become frayed; to be in need’ / *2 cìpti* ‘to become delapidated’), -*čìro* / -*ščìro* (-*čìrti* ‘to be/grow sickly’ / -*ščìrti* ‘to become weaker, to diminish’), -*čìžo* (-*čìžti* ‘to stick to the fabric (talking about chaff); to cling’), more rarely – psychic and physiological processes, e.g., *mìmti* ‘to become sleepy’, -*lìgžti* ‘to become blind, to lose one’s sight’, -*šmìrti* ‘to become drowsy, sleepy, bleary’. The extensive clusters of consonants (especially in the final segment of the verb) signify a dissonant character charged with a big semantic load, cf. *lìgžti* ‘to lose one’s sight, to become blind’, *nìgžti* ‘to dislocate, of a joint’, -*šmìgžti* ‘to suddenly become pointed, to get thin’.

The semantic structure of imitatives compares to that of anticausatives and denominatives: intransitive, non-agentive verbs denoting uncontrollable actions prevail. The subject of such verbs is not volitional, most frequently realised by the semantic role of the Patient, more rarely – Experiencer or Percipient.

4.5. Being intransitive and usually non-agentive, non-motivated verbs fall under the aspectual classes of accomplishments and achievements, e.g., 2 *-lìsti*, *-liñta*, *-lìto* ‘to get tired, become weary’, *snìgti*, *sniñga*, *snìgo* ‘to be snowing’, *švìnti*, *švìnta*, *švìno* ‘to spoil, become rotten (talking about meat)’.

In regards to lexical semantics, the predominant semantic group of verbs investigated is that of perstruction, e.g., *glìmti* ‘to get covered with slime; to bend down, to bend over’, 2 *glìžti* ‘to become viscous, sticky; to become bow-legged, to get loose, unstable’, *grìmti* ‘to sink into, plunge into, submerge’, 1 *ìrti* ‘to break, to split up (for the seams), to fall apart; to entangle, to curl up; to decay, to tear, to wear out, to deteriorate’, *kliñti* ‘to gradually get stuck’. A substantial part of verbs denotes physiological processes, cf. *gìmti* ‘to be born’, 2 *gìsti* ‘to swell’, *gýti* ‘to recover, to get better, to revive’, *kìmti* ‘to get hoarse, to lose one’s voice’, *glìbti* ‘to get weak-sighted’, *kvìlti* ‘to dislocate (of a joint)’. Several verbs belong to the semantic group of movement, e.g., *brìsti* ‘to wade, to make one’s way through water or a swamp’, *šlìsti* ‘to stagger, totter’; light and temperature change, e.g., 1 *blìsti* ‘to get dark’, *1 *gìsti* ‘to slowly extinguish, to go out (of fire and light)’, 2 *glìsti* ‘to fade, to burn down (talking about fire), to get covered in ashes (about coals)’, 1 *šìlti* ‘to get warmer, to gradually gain higher temperature’.

ŠALTINIAI

- BLKŽe – *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. D. Liutkevičienė, 2013–2022. Prieiga internete: <https://ekalba.lki.lt/bendrines-lietuviu-kalbos-zodynas/>.
- DLKG – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. V. Ambrazas, 4 patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.
- DLKŽe – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. S. Keinys, 8-as patais. ir papild. leid., e. variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2021. Prieiga internete: <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/>.
- LKA 3 – *Lietuvių kalbos atlasas 3. Morfologija*, ats. red. K. Morkūnas, Vilnius: Mokslo, 1991.
- LKG 1 – *Lietuvių kalbos gramatika 1*, vyr. red. K. Ulvydas ir kt., Vilnius: Mintis, 1965.
- LKG 2 – *Lietuvių kalbos gramatika 2*, vyr. red. K. Ulvydas ir kt., Vilnius: Mintis, 1971.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. G. Naktinienė, e. variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas 2005 (atnaujinta versija 2018). Prieiga internete: https://ekalba.lt/lietuviu-kalbos-zodynas.
- LKŽePpK – „*Lietuvių kalbos žodyno*“ *Papildymų kartoteka*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015. Prieiga internete: <https://ekalba.lt/lkz-papildymu-kartoteka>.

SENIEJI RAŠTAI

- BB – BIBLIA tatau eŧti Wiŧŧas Schwentas Raŧchtas, Lietuwifchakai pergulditas per Janą Bretkuną Lietuvos pleboną Karaliacziuiie 1590 (naudotasi e. tekstų variantais ir konkordancijomis⁴⁵).

---

⁴⁵ *Patarlių knyga* (Pat), 1585 (perrašą rengė B. Triškaitė; konkordancijas rengė B. Triškaitė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=71>); *Mokytojo knyga* (Mok), 1586 (perrašą rengė B. Triškaitė; konkordancijas rengė B. Triškaitė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=70>); *Antra metraščių (kronikų) knyga* (2 Met), 1590 (perrašą rengė B. Triškaitė, V. Adamonytė, E. Kazakėnaitė; konkordancijas rengė B. Triškaitė,

- BG – Giefmes Duchauņas / iŭch Wokifŭhka ing Lietu=wifŭhka lieŭwi / per ne=ku-rius Plebonus Her=cegifŭtes Prufu / per=gulditas. Iŭpauŭtas Karaliauczu=ie / per Iurgi Ofŭterbergera 1589 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁴⁶).
- BKa – Kancionalas nekuru Giefmiu / Ba=βniczjoie Diewa / ant di=dziun Schwen-
cziun ŭenu budu giedamuii. Iŭpauŭtas Karaliauczuie / per Gurgi Ofŭterbergera
1589 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁴⁷).
- BKo – KOLLECTAS Alba Paŭpalitas Maldas / pra=ŭtaŭŭ Nedeliaŭu ir didzofu
Schwen=tefu / per wiŭŭŭŭ mætus Hercegi=ŭteie Prufu giedamas / iŭch Wokifŭh-

---

V. Adamonytė, E. Kazakėnaitė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=64>); *Danieliaus knyga* (Dan), 1590 (perraŭŭ rengė O. Aleknaviĉienė, N. Ćepienė, V. Adamonytė; konkordancijos rengė O. Aleknaviĉienė, N. Ćepienė, V. Adamonytė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=65>); *Esteros knyga* (Est), 1590 (tekstą rengė B. Triŭŭkaitė; konkordancijos rengė B. Triŭŭkaitė, M. Ŗinkūnas, V. Zinkevičius, 2020; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=89>); *Ezechielio knyga* (Ez), 1590 (perraŭŭ rengė O. Aleknaviĉienė, N. Ćepienė, V. Adamonytė, E. Kazakėnaitė; konkordancijos rengė O. Aleknaviĉienė, N. Ćepienė, V. Adamonytė, E. Kazakėnaitė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=66>); *Giesmių giesmės knyga* (Gg), 1590 (perraŭŭ rengė B. Triŭŭkaitė, V. Jankūnaitė; konkordancijos rengė B. Triŭŭkaitė, V. Jankūnaitė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=62>); *Izaijo knyga* (Iz), 1590 (perraŭŭ rengė O. Aleknaviĉienė, V. Adamonytė; konkordancijos rengė O. Aleknaviĉienė, V. Adamonytė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=67>); *Jeremijo knyga* (Jer), 1590 (perraŭŭ rengė O. Aleknaviĉienė, E. Kazakėnaitė; konkordancijos rengė O. Aleknaviĉienė, E. Kazakėnaitė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=68>); *Jobo knyga* (Job), 1590 (perraŭŭ rengė B. Triŭŭkaitė; konkordancijos rengė B. Triŭŭkaitė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=69>); *Pirma metraŭŭĉių (kronikų) knyga* (1 Met), 1590 (perraŭŭ rengė B. Triŭŭkaitė, V. Adamonytė, E. Kazakėnaitė; konkordancijos rengė B. Triŭŭkaitė, V. Adamonytė, E. Kazakėnaitė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=63>); *Raudų knyga* (Rd), 1590 (perraŭŭ rengė O. Aleknaviĉienė; konkordancijos rengė O. Aleknaviĉienė, V. Zinkevičius, 2018; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=72>).

46 Jonas Bretkūnas. *Giesmės Duchauņas*, 1589 (tekstą rengė O. Aleknaviĉienė, I. Krampaitė; konkordancijos rengė O. Aleknaviĉienė, 2002; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=12>).

47 Jonas Bretkūnas. *Kancionalas*, 1589 (tekstą rengė O. Aleknaviĉienė, I. Krampaitė; konkordancijos rengė O. Aleknaviĉienė, V. Zinkevičius, 2002; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=13>).

- ko liebuwio / ing Lietuwifchka pergulditas / Per Iana Bretkuna. M. D. LXXXIX (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁴⁸).
- BP I – POSTILLA Tatai efti Trumpas ir Praftas Iſchguldimas Euangeliu / fakamuiu Baſzniczioie Krikſchczioniſchkoie / nūg Aduento ik Wæliku. Per Iana Bretkuna Lietuwos Plebona Karaliaucziui Prufūfu. Iſſpaude Karaliaucziui Iurgis Ofterbergeras. Mæta Pono 1591.
- BP II – POSTILLA Tatai efti Trumpas ir Praftas Iſchguldimas Euangeliu / fakamuiu Baſzniczioie Krikſchczioniſchkoie / nūg Wæliku ik Aduento. Per Iana Bretkuna, Lietuwos Plebona Karaliaucziui Prufūfu. Iſſpaude Karaliaucziui Iurgis Ofterbergeras. Mæta Pono 1591 1591⁴⁹.
- DK – KATHECHISMAS ARBA MOKSLAS KIEKWIENAM KRIKSZCZIONI PRIWALVS. PARASZITAS PER D. IAKVBA LEDESMA Theologa Societatis IESV. Ižgulditas iz Lięzuwio Lanķiſko ing Lietuwifka per Kuniga Mikaloiu Daugſa Kánonika Œemacziu. Izſpáuſtas Wilniuie Metūſe vžgimimo Wieſpaties 1595{.} (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁵⁰).
- DP – Poſtilla CATHOLICKA. Táí eft: Ižguldimas Ewangeliu kiekwienos Nedelos ir Œwetes per wiſſús metús. Per Kúniga MIKALOIV DAVKSZ{A} Kanoníka Médniku / iz lękiſko pergūldita. Su walá ir daſáidimu wíreufiuių. W Wilniui / Drukárnioi Akadēmios SOCIETATIS IESV, A. D. 1599 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁵¹).
- KN – *Knyga nobažnystės krikščioniškos* (1653), red. D. Pociūtė, faksimilinis leidimas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004 (naudotasi „Knygos nobažnystės“ morfologijos duomenų baze⁵²).

48 Jonas Bretkūnas. *Kolektos*, 1589 (tekstą rengė O. Aleknavičienė, I. Krampaitė; konkordancijas rengė O. Aleknavičienė, 2002, prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=14>).

49 Naudotasi *Jono Bretkūno POSTILĖ*: studija, faksimilė ir kompaktinė plokštelė, red. O. Aleknavičienė, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2005.

50 Mikalojus Daukša. *Katekizmas*, 1595 (tekstą rengė M. Šinkūnas; konkordancijas rengė M. Šinkūnas, V. Zinkevičius, 2006; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=1>).

51 Mikalojus Daukša. *Postilė*, 1599 (elektroninis tekstas, rengė V. Adamonytė, M. Lučinskienė, J. Pajėdienė, M. Šinkūnas, E. Žilinskaitė, O. Aleknavičienė; konkordancijas rengė V. Adamonytė, M. Lučinskienė, J. Pajėdienė, M. Šinkūnas, E. Žilinskaitė, O. Aleknavičienė, V. Zinkevičius, 2006; prieiga internete: <http://www.lki.lt/seniejirastai/db.php?source=2>).

52 Jakulytė Dalia, Pakalniškienė Dalia 2018: Senųjų raštų morfologijos duomenų bazės taikymas semantikos tyrimams: veiksmažodžių semantika. – *Baltų kalbų tekstų ir žodžių reikšmės*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

- Mž⁵³ – CATECHISMVSA PRAŲty Szadei, MakŲlas Ųkaitima raŲchta yr gieŲmes del krikŲczianiftes bei del berneliu iaunu nauiey Ųugulditas KARALIAVCZVI VIII. dena Menefes Saufia, Metu vŲgimima Diewa. M. D. XLVIII.
- FORMA ChrikŲtima. Kaip BaŲniczas Ųtatimæ HertzikiŲtes Prufu / ir kitofu Ųemefu laikoma ira. Drukawot Karalauczui per Iona Daubmana / Metu ChriŲtaus M. D. LIX.
- GESMES ChrikŲczonifkas gedomas BaŲniczofu per Welikas ir Sekminias ik Aduenta. ŲchŲpauŲtas Karalauczui / nŲg Iona Daubmana Metu Diewa / M. D. LXX.
- Gefmes ChrikŲczoniskas gedomas BaŲniczofu per Aduenta ir Kaledas ik Gramniczu. Ųch ŲpauŲtas Karalauczui nŲg Iona Daubmana Metu Diewa / M. D. LXVI.
- GieŲme S. AmbraŲeijaus, bey S. AuguŲtina, kurę wadin: Te DeŲ laudamus. Su gefmemis ape Ųch numirufiu priekelima Jefaus ChriŲtaus, ŲŲchgulditas per M. MoŲfuida Waitkuna [e]c. Ant naudos Ragaynes BaŲniczey ir kitu etc. [1549].
- PARAPHRASIS, permanitina poteraus malda / per Martina MoŲwida Ųchguldita (tekstas ŲŲspausdintas kartu su Ųaltiniu BG, Ųdetas jo pabaigoje).
- PS 1 – *Konstantinas Sirvydas. Punktai sakymŲ nuo Advento iki Gavėnios = Punkty kazań od Adventu do Postu*, 1629, red. V. Vasiliauskienė, K. Rutkovska, 2015, Vilnius: LietuviŲ kalbos institutas.
- PS 2 – *Konstantinas Sirvydas. Punktai sakymŲ Gavėniai = Punkty kazań na Wielki Post*, 1644, red. V. Vasiliauskienė, K. Rutkovska, Vilnius: LietuviŲ kalbos institutas, 2015⁵⁴.
- SD – *Dictionarium trium linguarum*, 1620 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁵⁵).
- SD3 – DITIONARIUM TRIUM LINGVARUM, In vŲfum StudioŲæ Iuventutis, AVCTORE R. P. CONSTANTINO SZYRWID è SOCIETATE JESU Cum Superiorum permiffu editum. Tertia editio recognita & aucta. VILNÆ, Typis Academicis Societatis IESV. Anno Domini M. DC. XLII (naudotasi Ųodynu Pakalka Kazys 1979: *Pirmasis lietuviŲ kalbos Ųodynas*, Vilnius: Mokslo).
- SD4 – *Dictionarium trium linguarum*, 1677 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁵⁶).

53 MaŲvydo veiksmaŲodŲiai rinkti Ų Urbas Dominykas 1996: *Martyno MaŲvydo raŲtŲ Ųodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijŲ leidykla.

54 Naudotasi indeksu MorkŲnas Kazys 1980: Konstantino Ųirvydo *Punktai sakymŲ veiksmaŲodis* (indeksas). – *LietuviŲ kalbotyros klausimai* 20, 109–222.

55 Konstantinas Sirvydas. *Dictionarium trium linguarum*, 1620 (tekstŲ rengė M. Lučinskienė; konkordancijas rengė M. Lučinskienė, V. Zinkevičius, 2008; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=20>).

56 Konstantinas Sirvydas. *Dictionarium trium linguarum*, 1677 (tekstŲ rengė M. ŲinkŲnas; konkordancijas rengė M. ŲinkŲnas, V. Zinkevičius, 2012; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=53>).

WP – ISCHGVLDIMAS EVANGELIV PER WISVS METTVS, SVRINKTAS DALIMIS ISCH DAVGIA PASTILLV, TAI EST ISCH PASTILLAS NICVLAI HEMINGY «←HE=MINGI», ANTONY CORVINI, IOANNIS SPANGENBERGI, MARTINI LVTHERI, PHILIPPI MELANTHONIS, IOANNIS BRENTY, ARSATY, SCHOPER, LEONARDI KVLMĀNI IODOCY WILICHI IR ISCH KITTV φ (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis⁵⁷).

TARMIŲ ŽODYNAI

- DkšŽ – Labutis Vitas 2002: *Daukšių krašto žodynas*, Vilnius: Alma littera, 2002.
- KrtnŽ – Aleksandravičius Juozas 2011: *Kretingos tarmės žodynas*, sud. Danguolė Mikulėnienė, Daiva Vaišnienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- ŠVŽŽ – Vanagienė Birutė 2014–2015: *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas* 1–2, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- DūnŽ – Vitkauskas Vytautas 1976: *Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas*, Vilnius: Mokslas.
- DrŽ – *Druskininkų tarmės žodynas*, sud. G. Naktinienė, A. Paulauskienė, V. Vitkauskas, Vilnius: Mokslas, 1988.
- ZtŽ – Vidugiris Aloyzas 1998: *Zietelos šnektos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- LzŽ – Vidugiris Aloyzas, Petrauskas Jonas 1985: *Lazūnų tarmės žodynas*, Vilnius: Mokslas.
- ZanŽ – *Zanavykų šnektos žodynas* 1–3. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003–2006.

---

57 *Wolfenbüttelio postilė*, 1573 (tekstą rengė habil. dr. Jolanta Gelumbeckaitė; konkordancijas rengė habil. dr. Jolanta Gelumbeckaitė, Vytautas Zinkevičius, 2007–2008; prieiga internete: <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=37>).

LITERATŪRA

- Akelaitienė Gražina 1993: *Morfonologinės balsių kaitos dabartinėje lietuvių kalboje*: daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus pedagoginis institutas.
- Akelaitienė Gražina 1994: Morfonologinės kiekybinės kaitos prezenso: preterito paradigmoje. – *Kalbotyra* 43(1), 5–10.
- Akelaitienė Gražina 1995: Kiekybinės kaitos ir jų ikoninė funkcija. – *Kalbotyra* 44(1), 5–11.
- Akelaitienė Gražina 1997: Morfonologinės balsių kaitos funkcija. – *Baltistica* 32(1), 49–55.
- Akelaitienė Gražina 2000: Šaknies balsių kaita: morfonemų modeliai ir struktūriniai šaknies tipai. – *Žmogus ir žodis* 3(1), 3–9.
- Akelaitienė Gražina 2012: *Morfonologija: automatinė ir neautomatinė balsių kaita morfemose*, Vilnius: Edukologija.
- Arkadiev Peter 2008: Lietuvių kalbos pirminių veiksmažodžių klasių semantika tipologinių duomenų kontekste. – *Acta Linguistica Lithuanica* 59, 1–27.
- Arkadiev Peter 2011: Aspect and actionality in Lithuanian on a typological background. – *Langues baltiques, langues slaves*, eds. D. Petit, C. le Feuvre, H. Menantaud, Paris: Éditions CNRS, 57–86.
- Arkadiev Peter 2013: From transitivity to aspect: the causative-inchoative alternation and its extensions in Lithuanian. – *Baltic Linguistics* 4, 39–77.
- Arumaa Peeter 1957: Von der Eigenart des Ablauts und der Diathese im Baltischen. – *Zeitschrift für Slavische Philologie* 26, 118–149.
- Balčiūnienė Asta 2007: *Kupiškėnų tarmės intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai*: humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Balčiūnienė Asta 2014: *Kupiškėnų patarmės intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Breu Walter 2007: Der Verbalaspekt im Spannungsfeld zwischen Grammatik und Lexik. – *Sprachwissenschaft* 32(2), 123–166.
- Būga Kazimieras 1959: *Rinktiniai raštai* 2, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

- Comrie Bernard 1976: *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems* (Cambridge Textbooks in Linguistics), Cambridge: Cambridge University Press.
- Delbrück Berthold 1897: *Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen 2*, Verlag: De Gruyter Mouton.
- Dowty David R. 1979: *Word meaning and Montague grammar*, Dordrecht, Boston, London: D. Reidel Publishing Company.
- Dressler Wolfgang U. 1987: Word-Formation as Part of Natural Morphology. – *Leitmotifs in Natural Morphology*, eds. Wolfgang U. Dressler, Willi Mayerthaler, Oswald Panagl, Wolfgang U. Wurzel, Amsterdam: Benjamins, 267–284.
- Dressler Wolfgang U., Ladányi Mária 2000: Productivity in word formation (WF): a morphological approach. – *Acta Linguistica Hungarica* 47, 103–144.
- Endzelins Jānis 1951: *Latviešu valodas gramatika*, Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.
- Endzelynas J[anis] 1957: *Baltų kalbų garsai ir formos*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 172–174.
- Geniušienė Emma 1987: The Typology of Reflexives. – *Empirical Approaches to Language Typology 2*, Berlin, New York, Amsterdam: Mouton de Gruyter.
- Girdenis Aleksas 1981: *Fonologija: vadovėlis aukštųjų mokyklų lietuvių kalbos ir literatūros specialybių studentams*, Vilnius: Mokslo.
- Girdenis Aleksas 1995: *Teoriniai fonologijos pagrindai*, Vilnius: Petro ofsetas.
- Girdenis Aleksas 2006. Morfonologijos reiškiniai. – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. V. Ambrazas, 4-asis patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Girdenis Aleksas 2014. *Theoretical foundations of Lithuanian phonology*, Vilnius: Eugrimas.
- Girdenis Aleksas, Karosienė Vida 2010: *Bendrinės lietuvių kalbos statistinė struktūra: fonologijos dalykai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Gorbachov Yaroslav 2007: *Indo-European origins of the nasal inchoative class in Germanic, Baltic and Slavic*: PhD Dissertation, Harvard University.
- Gorbachov Yaroslav 2014: The origin of the Baltic inchoative in *-sta-*. An overlooked Proto-Baltic sound law. – *Indogermanische Forschungen* 119, 21–53.
- Gudavičius Aloyzas 1994: *Lėksinė semantika: vienetai, ryšiai, struktūros*, Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
- Haspelmath Martin 1993: More on the typology of inchoative / causative verb alternations. – *Causatives and Transitivity*, eds. Bernard Comrie, Maria Polinsky, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, 86–120.
- Haspelmath Martin 2016: Universals of causative and anticausative verb formation and the spontaneity scale. – *Lingua Posnaniensis* 58(2), 33–63. Prieiga internete: <https://zenodo.org/record/807022>.

- Hofmann Erich 1956: Die baltischen Verba mit Nasalinfix. – *Zeitschrift für Slavische Philologie*, 25, 1, 58–66.
- Holvoet Axel, Čižik Veslava 2004: Inherentiniai semantiniai veiksmo požymiai. – *Gramatinių kategorijų tyrimai. Lietuvių kalbos gramatikos darbai 2*, red. A. Holvoet, L. Semėnienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 146–151.
- Hopper Paul J., Thompson Sandra A. 1980: Transitivity in grammar and discourse. – *Language* 56, 251–299.
- Jakaitienė Evalda 2009, 2010: *Leksikologija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Jakulis Erdvilas 2002: *Lietuvių kalbos tekėti, tēka tipo veiksmažodžiai ir jų istorija*: daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Kačiuškienė Genovaitė 1988: Audicinė priebalsių klasifikacija šiaurės panevėžiškių tarmėje. – *Kalbotyra* 39(1), 23–31.
- Karaliūnas Simas 1987: *Baltų kalbų struktūrų bendrybės ir jų kilmė*, Vilnius: Mokslas.
- Karosienė Vida 1987: Pirminių vardažodžių šaknų statistinės charakteristikos. – *Kalbotyra* 38(1), 44–55.
- Karosienė Vida 2004: *Bendrinės lietuvių kalbos vardažodžio šaknies struktūra*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Kaukienė Audronė 1994: *Lietuvių kalbos veiksmažodžio istorija*, Klaipėda: Rytas.
- Kaukienė Audronė 2002: *Lietuvių kalbos veiksmažodžio istorija 2*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Kaukienė Audronė, Pakalniškienė Dalia 2011: *Prūsų kalba*: vadovėlis, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Kaukienė Audronė, Pakalniškienė Dalia 2002: Veiksmažodžių likti, snigti, migti struktūra ir kilmė. – *Vārds un tā pētišanas aspekti: rakstu krājums 6*, Liepāja: LiePa, 113–131.
- Kazlauskas Jonas 2000: *Rinktiniai raštai 1. Lietuvių kalbos istorinė gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Kazlauskienė Asta 2018: *Bendrinės lietuvių kalbos fonetikos ir fonologijos pagrindai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Kazlauskienė Asta 2020: *Foneminė lietuvių kalbos morfemų struktūra ir jų sandūra*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Kazlauskienė Asta, Raškinis Gailius 2008: Lietuvių kalbos fonologinio skiemens struktūrinių modelių dažnumas. – *Žmogus ir žodis*, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 10(1), 24–31.
- Kliukienė Regina 1997: Šiaurės žemaičių priebalsių audicinė (psichoakustinė) klasifikacija. – *Kalbotyra* 46(1), 37–40.
- Kruopienė Irena 2000a: *Bendrinės lietuvių kalbos veiksmažodžio šaknies struktūra*: daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Kruopienė Irena 2000b: Stabiliojo centro veiksmažodžių šaknies struktūra. – *Kalbotyra* 48(1), 71–82.

- Kruopienė Irena 2000c: *Bendrinės lietuvių kalbos veiksmažodžio šaknies struktūra*: daktaro disertacijos santrauka, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Kruopienė Irena 2001: Pradinių ir galinių priebalsių derinimas veiksmažodžio šaknyse. – *Kalbotyra* 50(1), 67–82.
- Kruopienė Irena 2002: Veiksmažodžio kintamojo centro šaknų struktūra. – *Kalbotyra* 51(1), 89–97.
- Kruopienė Irena 2005: Veiksmažodžio šaknies trinarės inicialės ypatumai. – *Kalbotyra* 54(1), 73–82.
- Kiparsky Paul 1997: Remarks on Denominal Verbs. – *Complex Predicates* 64, 473–499.
- Kuiper Franciscus Bernardus Jacobus 1937: *Die indogermanischen Nasalpräsentia: Ein Versuch zu einer morphologischen Analyse*, Amsterdam: N.V. Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij.
- Kuryłowicz Jerzy 1964: *The Inflectional Categories of Indo-European*, Heidelberg: Carl Winter.
- Lubienė Jūratė 2003: *Lietuvių kalbos šakniniai garsų veiksmažodžiai*: daktaro disertacija, Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
- Lubienė Jūratė 2014: *Leksinė semantika ir leksikografija*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Mayerthaler Willi 1981: *Morphologische Natürlichkeit*, Wiesbaden: Athenaion.
- Mikašauskienė Raimonda 2018: *Intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai senojoje lietuvių raštijoje*: daktaro disertacija, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Mikašauskienė Raimonda 2020: „ZIWATO“ IR „PURPUROS“ intarpinių ir sta kamieno veiksmažodžių morfologinė struktūra. – *Res humanitariae* XXVII, 144–159.
- Nedyalkov Vladimir P., Silnitskij Georgij G. 1973: The typology of morphological and lexical causatives. – *Trends in Soviet theoretical linguistics*, ed. Kiefer Ferenc, Dordrecht: Reidel, 1–32.
- Oettinger Norbert 1979: *Die Stammbildung des hethitischen Verbms*. Erlanger Beiträge zur Sprach- und Kunstwissenschaft, 64, Nürnberg: Carl.
- [Padučeva Elena 1998: Sistematizacija poniatij i terminov aspektologii] Падучева Елена 1998: Систематизация понятий и терминов аспектологии. – *Russian Linguistics* 22, 35–58.
- [Padučeva Elena 2004: *Dinamičeskie modeli v semantike leksiki*, Moskva: Jazyki slavianskoj kultury] Падучева Елена 2004: *Динамические модели в семантике лексики*, Москва: Языки славянской культуры.
- [Padučeva Elena 2009: Leksičeskaja aspektualnost i klassifikacija predikatov po Maslovu-Vendleru. – *Voprosy jazykoznanija* 6, 3–20] Падучева Елена 2009: Лексическая аспектуальность и классификация предикатов по Маслову-Вендлеру. – *Вопросы языкознания* 6, 3–20.

- Pakalniškienė Dalia 1993: *Lietuvių kalbos intarpiniai ir sta-kamieniai veiksmažodžiai*: daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Pakalniškienė 1997: Senosios balsių kaitos atspindžiai intarpinių veiksmažodžių šaknyse. – *VIII tarptautinio baltistų kongreso „Baltų kalbos XVI ir XVII amžiuje“ pranešimų tezės*, Vilnius, 108–109.
- Pakalniškienė Dalia 2000: Intarpiniai ir sta-kamieniai denominatyvai – lietuvių kalbos inovacija. – *Veiksmažodžio raidos klausimai. Tiltai*, priedas Nr. 1, 71–89, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Pakalniškienė Dalia 2001: Lietuvių ir latvių kalbų intarpiniai bei sta-kamieniai veiksmažodžiai: bendrybės ir skirtybės. – *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 5, 358–366.
- Pakalniškienė Dalia, Mikašauskienė Raimonda 2012: Mikalojaus Daukšos raštų intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai natūraliosios morfologijos požiūriu. – *Res humanitariae* 11, 149–170.
- Pakalniškienė Dalia 2018: Intarpiniai ir sta kamieno denominatyvai senojoje lietuvių raštijoje: nominacija ir motyvacija. – *Res humanitariae* 24, 61–101.
- Pakalniškienė Dalia 2019: 1759 metų „Ziwato“ denominatyviniai veiksmažodžiai. – *Res humanitariae* 26, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 8–36.
- Pakalniškienė Dalia 2020: Senosios lietuvių raštijos veiksmažodžių daryba: intarpiniai ir sta kamieno antikauzatyvai. – *Lietuvių kalba* 15, 1–16. Prieiga internete: <http://www.lietuviukalba.lt>.
- Pakalniškienė Dalia 2021: *Motyvuotieji intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai XVI–XVII a. lietuvių raštijoje*: mokslo studija, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Pakalniškienė Dalia, Šarkytė Raimonda 2012: Mikalojaus Daukšos raštų intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai natūraliosios morfologijos požiūriu. – *Res humanitariae* 11, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 149–170.
- Pakerys Antanas 2003: *Lietuvių bendrinės kalbos fonetika*, Vilnius: Enciklopedija.
- Palmaitis Letas 1998: *Baltų kalbų gramatinės sistemos raida*, Kaunas: Šviesa.
- Petkevičienė Regina 1977: Lietuvių kalbos priebalsinių ir balsinių fonemų junginiai. – *Kalbotyra* 28(1), 58–66.
- Plungian Vladimir 2010: *Gramatinių kategorijų tipologija* 1, Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija „Academia Salensis“.
- Plungian Vladimir 2011: *Gramatinių kategorijų tipologija* 2, Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija „Academia Salensis“.
- Remenytė Irena 1989: Sedos šnektos priebalsių akustinė klasifikacija. – *Kalbotyra* 40(1), 74–82.
- Rosinas Albertas 2005: *Latvių kalbos daiktavardžio linksniavimo sistema. Sinchronija ir diachronija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Rosinas Albertas 2009: *Šaukėnų šnektos veiksmažodžio asmenavimo sistema (vientisinės formos)*. – *Baltistica* XLIV(2), 261–295.

- Rothstein Susan 2004: *Structuring Events: A Study in the Semantics of Lexical Aspect*, Wiley-Blackwell Publishing.
- Schmalstieg William R. 2000: *The Historical Morphology of the Baltic Verb*, JIES Monograph No. 37, Washington DC.
- Schmid Wolfgang Paul 1963: *Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum*, Wiesbaden: Harrassowitz.
- Skardžius Pranas 1943: *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius: Lietuvos mokslų akademija Lietuvių kalbos institutas.
- Smith Carlotta S. 1997: *The Parameter of Aspect*, second edition, Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers.
- Stang Christian S. 1942: *Das slavische und baltische Verbum*, Oslo: Dybwad.
- Stang Christian S. 1966: *Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen*, Oslo, Bergen, Tromsø: Universitetsforlaget.
- Strunk Klaus 1967: *Nasalpräsentien und Aoriste. Ein Beitrag zur Morphologie des Verbums im Indo-Iranischen und Griechischen*, Heidelberg: Carl Winter.
- [Tatevosov Sergej 2010: *Akcionalnost v leksike i grammatike*: dissertacija na soiskanie učenoj stepeni doktora filologičeskich nauk, Moskva] Tatevosov Sergej 2010: *Акциональность в лексике и грамматике*: диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук, Москва.
- [Tatevosov Sergej 2015: *Akcionalnost v leksike i grammatike. Glagol i struktura sobytija*, Moskva: Jazyki slavianskich kultur] Tatevosov Sergej 2015: *Акциональность в лексике и грамматике. Глагол и структура события*, Москва: Языки славянских культур.
- [Temčín Sergej 1986: *Semantika -n- i -sta- glagolnych osnov v litovskom jazyke*] Темчин Сергей 1986: *Семантика -n- и -sta- глагольных основ в литовском языке*. – *Kalbotyra* 37, 87–98.
- Urbutis Vincas 2009: *Žodžių darybos teorija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Valeckienė Adelė 1998: *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Vendler Zeno 1957: *Verbs and Times*. – *The Philosophical Review* 66, 2, 143–160.
- Verkuyl Henk 1993: *A Theory of Aspectuality. The Interaction between Temporal and Atemporal Structure*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Vidugiris Aloyzas 1973: *Zietelos tarmės veiksmožodžio kaityba*. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 14, 199–219.
- Vidugiris Aloyzas 2004: *Zietelos lietuvių šneka*. Vilnius: Presvika.
- Villanueva Svensson Miguel 2010: *Baltic sta-presents and the Indo-European desiderative*. – *Indogermanische Forschungen*, 115, De Gruyter, 204–233.
- Villanueva Svensson Miguel 2011: *Anticausative-inchoative verbs in the northern Indo-European languages*. – *Historische Sprachforschung* 124, 33–58.

- Villanueva Svensson Miguel 2016: Zero-grade denominative nasal and *sta*-presents in Baltic. – *Baltistica* LI (1), 37–59.
- Wierzbicka Anna 1980: *Lingua Mentalis: The Semantics of Natural Language*, Sydney: Academic Press.
- Wurzel Wolfgang Ulrich 1984: *Flexionsmorphologie und Natürlichkeit* (Studia Grammatica XXI), Berlin: Akademie-Verlag.
- Wurzel Wolfgang Ulrich 1989: *Inflectional Morphology and Naturalness*, Dordrecht: Kluwer.
- Zabarskaitė Jolanta 1994: *Lietuvių kalbos ekspresyvosios leksikos fonosemantika: daktaro disertacija*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Zinkevičius Zigmantas 1966: *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis.

Dalia Pakalniškienė
LIETUVIŲ KALBOS INTARPINIŲ
IR *sta* KAMIENO VEIKSMAŽODŽIŲ STRUKTŪRA
IR SEMANTIKA (*CiC*- tipas)

Mokslo studija

Redagavo *Edita Šatkauskienė*
Dizaineris *Saulius Juozapaitis*

Išleido Lietuvių kalbos institutas, Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius